



GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA  
KARO ISTORIJOS CENTRAS

Jurgis Norgėla

**Naujausiųjų laikų  
kariniai konfliktai  
1945–1991**

Mokomoji knyga

Vilnius 2006

UDK 355(075.8)  
No-66

Leidinio autorius – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos  
Karo istorijos centro tarybos narys plk. Jurgis Norgėla

Atsakingasis redaktorius plk. ltn. dr. Gintautas Surgailis

Recenzavo dr. Stasys Knezys ir dr. Kastytis Antanaitis

Žemėlapius ir schemas parengė mjr. Vilius Jurgelevičius

ISBN 9955-423-50-1

© Jurgis Norgėla, 2006

© Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2006

# Turinys

## I skyrius

Naujausiųjų laikų kariniai konfliktai: priežastys, klasifikavimas ir sprendimo būdai

1.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas .....	6
1.2. Strategija .....	13
1.3. Taktika .....	15
1.4. Išvados .....	20

## II skyrius

1948 m. Berlyno ir 1961 m. Kubos krizės

2.1. Berlyno krizė .....	22
2.2. Kubos krizė .....	24

## III skyrius

1945–1975 m. Indokinijos (Vietnamo) karai

3.1. Karo prielaidos .....	27
3.2. Pirmasis Indokinijos karo etapas: 1945–1954 m. ....	27
3.3. Ženevos etapas .....	33
3.4. JAV karas Vietname 1965–1973 m. ....	34

## IV skyrius

Arabų valstybių ir Izraelio karai

4.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas .....	42
4.2. Pirmasis arabų–Izraelio (Nepriklausomybės) karas: pirmasis etapas .....	44
4.3. Antrasis karo etapas: 1948 m. liepos 9–18 d. ....	45
4.4. Trečiasis karo etapas: 1948 m. spalio 6–lapkričio 5 d. ....	46
4.5. Ketvirtasis karo etapas: 1948 m. lapkričio 21–1949 m. sausio 7 d. ...	47
4.6. Antrasis arabų–Izraelio (Sueco) karas: 1956 m. spalio 29– lapkričio 6 d. ....	48
4.7. Taktikos ypatumai .....	51
4.8. Trečiasis arabų–Izraelio (Šešių dienų) karas: 1967 m. birželio 5–10 d. ....	51
4.9. Taktikos ypatumai .....	54

4.10. Ketvirtasis arabų–Izraelio (Jom Kipuro) karas: 1973 m. spalio 6–24 d. ....	55
4.11. Taktikos ypatumai .....	58

## **V skyrius**

### **1950–1953 m. Korėjos karas**

5.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas .....	59
5.2. 1950 m. operacijos .....	60
5.3. 1951 m. operacijos .....	67
5.4. 1952–1953 m. operacijos .....	69

## **VI skyrius**

### **1979–1989 m. Afganistano karas**

6.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas .....	71
6.2. Pirmasis SSRS pajėgų įvedimo etapas .....	72
6.3. Antrasis karo etapas: 1980 m. kovas–1985 m. balandis .....	74
6.4. Trečiasis karo etapas: 1985 m. balandis–1987 m. sausis .....	75
6.5. Ketvirtasis karo etapas: 1987 m. sausis–1989 m. vasario 15 d. ....	76
6.6. Išvados .....	77

## **VII skyrius**

### **Irano–Irako karai**

7.1. 1969–1988 m. Irano–Irako karas .....	78
7.2. Taktikos ypatumai .....	79
7.3. Kuveito karas .....	80
7.4. Taktikos ypatumai .....	83
7.5. Išvados .....	83

Baigiamoji dalis .....	85
Literatūros sąrašas .....	88
<b>ŽEMĖLAPIAI</b> .....	89

## **Santrumpos**

GP – ginkluotosios pajėgos  
MNG – masinio naikinimo ginklas  
PTRVK – prieštankinis valdomųjų raketų kompleksas  
MLRS – reaktyvinė salvinės ugnies sistema  
BM-21 – reaktyvinės artilerijos kovos mašina  
SSRS – Sovietų Socialistinių Respublikų Sąjunga  
KOP – karinės oro pajėgos  
KJP – karinės jūrų pajėgos  
SP – sausumos pajėgos  
JT – Jungtinės Tautos  
Vietminas – Kovos dėl Vietnamo nepriklausomybės lyga  
Gomindanas – Kinijos nacionalinė liaudies partija  
MAAG – Karinės pagalbos patarėjų grupė (*Military Aid Advisory Group*)  
SSKP CK – SSRS komunistų partijos Centro komitetas  
VRM – Vidaus reikalų ministerija

## I skyrius

### Naujausiųjų laikų kariniai konfliktai: priežastys, klasifikavimas ir sprendimo būdai

#### 1.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas

Antrojo pasaulinio karo pabaiga atnešė pasauliui sąlyginę taiką. 1945 m. Vokietijai ir Japonijai besąlygiškai kapituliojus, tarptautinėje arenoje iš esmės pasikeitė valstybių padėtis. Karo išvakarėse tarptautinę politiką lėmė septynios didžiosios valstybės: Didžioji Britanija, Italija, Japonija, JAV, Prancūzija, Sovietų Sąjunga (SSRS) ir Vokietija. Po karo Vokietija buvo padalyta į keturias okupacines zonas (1 pav.), Japonija – okupuota JAV, o Italija prarado didžiosios valstybės statusą.

Po Antrojo pasaulinio karo JAV ir SSRS tapo galingiausiomis pasaulio valstybėmis. JAV, nuo karo padarinių nukentėjusi mažiausiai dėl to, kad jos seni konkurentai ekonomikoje buvo nualinti, greitai užkariavo pasaulio rinkas ir padidino savo ekonominę galią. Karo ir ypač pokario metais JAV buvo pažangiausia technikos ir technologijų plėtros srityje valstybė, todėl neatsitiktinai pirmąkart pasaulio ginkluotės gamybos istorijoje 1945 m. Amerikoje buvo sukurtas branduolinis ginklas.

Kokios gi karinių konfliktų priežastys? Be abejo, jų yra keletas. Iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos dauguma konfliktų kildavo dėl neišspręstų teritorinių problemų. Kol dviejų galingiausių valstybių – JAV ir SSRS – interesai buvo priešingi, kaip pagrindinė konfliktų priežastis nurodoma jų įtakos zonų pasaulyje plėtra. Tačiau subyrėjus Sovietų Sąjungai – valstybei monstrui – šios priežasties nebegalima laikyti pagrindine, nes karinių konfliktų skaičius, ypač trečiojo pasaulio valstybėse, nesumažėjo. Po Antrojo pasaulinio karo, be tradicinių konfliktų priežasčių, atsirado naujų, susijusių su ekonomine valstybių stagnacija, tarptautinėmis skolomis, narkotikų prekyba, aplinkos užterštumu, gyventojų skaičiaus ir žmonių migracijos masto didėjimu. Nuo tada ginkluoti kariniai konfliktai tampa nuolatine tarptautinio gyvenimo sudedamąja dalimi.

Miuncheno universitete 1945–1985 m. atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad pasaulyje šiuo laikotarpiu įvyko 160 ginkluotų konfliktų, iš jų 151 – besivystančiose valstybėse. Daugiau nei pusė pasaulinės bendrijos valstybių mažiausiai bent kartą buvo įtrauktos į šiuos konfliktus. Per šį 40 metų laikotarpį pasaulyje palyginti ramios buvo tik 26 dienos. Kartu statistika rodo gana spartų ginkluotų konfliktų skaičiaus didėjimą: 1955 m. buvo užregistruota tik 15 ka-

rinių konfliktų, o 1965 m. – jau 24; 1985 m. jų skaičius, palyginti su 1955 m., padvigubėjo – tais metais įvyko 33 konfliktai. Žuvusiųjų šių karinių konfliktų metu skaičius siekia nuo 25 iki 35 mln. Tokia žiauri statistika.

Analizuojant šiuos konfliktus būtina skirti susidūrimus pasienyje, vadinamąsias ribotąsias operacijas, ir ilgai besitęsiančius konfliktus, kurių metu būna labai daug aukų. Taip pat negalima pamiršti valstybių, karinių konfliktų dalyvių, nacionalinės, regioninės ir tarptautinės veiklos. Tarptautinėje arenoje kiekviena valstybė vaidina tam tikrą vaidmenį, įneša savo indėlį formuojant tarptautinę situaciją. Visa tai leidžia sukurti tam tikrą karinių konfliktų priežasčių modelį, kurį sudaro:

- globalinio masto regioniniai ir valstybių viduje vykstantys kariniai konfliktai;

- konfliktai, kurių priežastis – valstybių dekolonizacijos ir įtakos sferų tarp dviejų galingiausių pasaulio valstybių dalijimosi procesai.

Konfliktai, kilę dėl valstybių siekio išsivaduoti iš kolonializmo, suvaidino lemiamą vaidmenį pokario metais (iki 1975 m. imtinai). Nors nacionalinio išsivadavimo procesas buvo gana taikus, kai kuriais atvejais kolonijinės valstybės stengėsi bet kokia kaina, taip pat ir ginklu, išlaikyti savo pozicijas trečiojo pasaulio šalyse. Tokie konfliktai buvo arba riboti (lokalūs), t.y. vietinės reikšmės (pvz., Olandijos intervencija į Indoneziją 1947–1948 m.), arba virsdavo didelėmis karinėmis operacijomis, kurios pareikalavdavo daugybės aukų ir materialinių sąnaudų (pvz., 1946–1954 m. karas Indokinijoje, 1954–1962 m. karas Alžyre ir kt.).

Dėl galingiausių pasaulio valstybių įtakos zonų dalijimosi kilę konfliktai buvo XX a. 8–9-ame dešimtmetyje įsigalėjusio branduolinio pariteto ir jų nesibaigiančios konkurencinės kovos padarinys. Įsigaliojus branduoliniam paritetui, aršios kovos dėl dominavimo pasaulyje peripetijos iš Centrinės Europos persikėlė į trečiojo pasaulio valstybes. Būtent nuo dėl nepriklausomybės kovojančių valstybių pozicijos dviejų besigrumiančių blokų atžvilgiu, jų apsisprendimo dėl vienos ar kitos tolesnio valstybės vystymosi krypties priklausė didžiųjų valstybių parama, joms teikiama ginkluote, technika ir kitais materialiniais ištekliais. Kai kuriais atvejais didžiosios valstybės ne tik remdavo kovojančias šalis materialiai, bet ir pačios dalyvaudavo kariniuose konfliktuose (pvz., JAV dalyvavo 1950–1953 m. Korėjos kare ir 1960–1970 m. Vietnamo kare, SSRS – 1980–1989 m. Afganistano kare). Tačiau ne visada tiesioginis karinis šių valstybių kišimasis į trečiųjų valstybių reikalus vertintinas kaip Rytų ir Vakarų akistata. Dažnai tai buvo daroma dėl geostrateginių priežasčių. Taip JAV saugumo politikos stabilumas buvo siejamas su Centrinės Amerikos regiono stabilumu, todėl ne kartą JAV ginkluotosios pajėgos (GP) dalyvavo šiame

regione vykstančiuose kariniuose konfliktuose (1954 m. Gvatemaloje, 1965 m. Dominikos Respublikoje, 1983 m. Grenadoje, 1989 m. Panamoje), kad sustabdytų pokyčius, neatitinkančius šių valstybių interesų, arba padėdamos nuversti joms netinkamą vyriausybę. Tą patį galima pasakyti ir apie Prancūzijos vykdytą politiką, kuri buvo susijusi su gynybos ir karinės pagalbos teikimo daugeliui Afrikos valstybių, buvusių jos kolonijų, sutartimis. Keliose užjūrio operacijose Mauritanijoje, Džibutyje, Zaire, Čade, Gabone, Ruandoje ir kitose valstybėse dalyvavo Prancūzijos ginkluotosios pajėgos. Ginkluotuose konfliktuose 1950–1980 m. dalyvavo ir Sovietų Sąjunga (Vengrijoje, Čekoslovakijoje ir Afganistane).

Kitai karinių konfliktų kategorijai priklauso tarpvalstybiniai regioniniai konfliktai, kurių priežastys buvo ideologinės, religinės ar ekonominės, valstybių pasienyje dėl teritorijos priklausomybės kilę ginčai, pavyzdžiui, antroje XX a. pusėje vykę konfliktai: Afrikoje – Čado ir Libijos 1973–1977 m., Malio ir Burkina Faso 1985–1986 m.; Lotynų Amerikoje – Nikaragvos ir Hondūro 1957 m., Ekvadoro ir Peru 1931 ir 1995 m.; Azijoje – Indijos ir Pakistano 1947–1949, 1965, 1971 m., Kinijos ir Indijos 1962 m., Irano ir Irako 1980–1988 m., Irako ir Kuveito 1960 ir 1990 m.

Kita priežastis, dėl kurios kilo ginkluoti konfliktai, buvo valstybių, turinčių ekspansinių ambicijų trečiojo pasaulio šalyse, atsiradimas. Turimos omenyje valstybės, kurios dėl istorinių priežasčių arba dėl savo didelės teritorijos ar gyventojų skaičiaus bandė nepagrįstai prisiskirti sau regione svarbiausią vaidmenį. Siekis tapti vadovaujančia regiono valstybe buvo Indijos ginkluotųjų pajėgų panaudojimo Indostane, Vietnamo Indokinijoje priežastis. Trečiojo pasaulio šalyse labiausiai paplitę, ilgiausiai trukę ir daugiausia aukų pareikalavę buvo ginkluoti vidaus konfliktai. Kai kurių šaltinių duomenimis, iš visų nuo 1945 iki 1986 m. įvykusių ginkluotų konfliktų 17 buvo susiję su nacionalinio išsivadavimo kova siekiant sužlugdyti kolonijinę sistemą, 24 – ginkluoti pasienio konfliktai dėl ginčijamų teritorijų ir net 73, t.y. apie 50 proc., – vidaus ginkluoti konfliktai. Vidaus konfliktų priežastys labai įvairios: etniniai ir religiniai nesutarimai, aštri politinė ir ideologinė vyriausybės ir opozicijos kova, per didelis valdymo centralizmas ir demokratinių valdymo svertų nebuvimas sprendžiant nacionalinio sutarimo klausimus. Nors tokie konfliktai ir vyko vienoje valstybėje, jų negalima priskirti tik prie vidaus konfliktų, kadangi anksčiau ar vėliau, tiesiogiai ar ne jie tapo tarptautinių santykių pablogėjimo priežastimis. Ieškant tokių konfliktų pavyzdžių galima būtų kalbėti apie ginkluotą kovą Rytų Pakistane, kuri baigėsi Bangladešo valstybės įkūrimu, tamilų sukilimą Šri Lankoje bei kurdų kovą Irake ir Turkijoje.

Gana sudėtinga buvo ir lieka ginkluotų konfliktų sprendimo problema.



Yra trys pagrindiniai šio tipo konfliktų sprendimo būdai: normatyvinis (pagrįstas moralinėmis normomis ir teise), derybų ir praktinis (kai tiesiog sprendžiamos esamos problemos).

Sprendžiant konfliktą normatyviu būdu remiamasi priimtomis ir galiojančiomis teisės normomis. Tačiau jis veiksmingas tik tada, kai abi ar kelios konfliktuojančios šalys šias normas pripažįsta ir jomis vadovaujasi. Jeigu galiojančių normų nepripažįsta bent viena iš šalių, pradedamos derybos bandant išlygomis ir įvairiomis nuolaidomis išsiderėti šalims palankiausius rezultatus.

Praktinis esamų problemų (konfliktų) sprendimo būdas taikomas tuo atveju, kai nesutariančios šalys pirmiausia prieina prie išvados (ar įtikinamos trečiųjų valstybių atstovų), kad sutikti su kompromisiniu konflikto sprendimo variantu yra naudingiau nei jį tęsti. Antra, taip pat svarbu, kad konfliktuojančios šalys pareikštų norą pradėti tiesiogines derybas, o po to informuotų viena kitą apie sąlygas, kuriomis sutinka pradėti derybas. Trečia sąlyga – būtina, kad konflikto šalys ne tik pareikštų norą susitikti, bet konkrečiai siektų spręsti konfliktą abiem priimtinais būdais ir priemonėmis. Galiausiai turi būti užtikrinta, kad visos konflikte dalyvaujančios šalys besąlygiškai vykdys derybų sąlygas, tarpusavyje derins konflikto nutraukimo proceso eigą, jei yra galimybė, stebint ir kontroliuojant, kaip laikomasi sąlygų, trečiųjų šalių (valstybių) atstovams.

Prieš keletą dešimtmečių lokalinių karų klausimas apskritai nebuvo nagrinėjamas. Pagrindinis pavojus glūdėjo dviejų didžiųjų valstybių karinių ir politinių blokų – NATO ir Varšuvos paktų – valstybių galimame ginkluotame susidūrimo. Tuo metu buvo vadovaujama nuomone, kad, kilus didelio masto kariniam konfliktui, ginkluotosios pajėgos sugebės dalyvauti nedideliuose konfliktuose be papildomo specialaus pasirengimo nedideliais padaliniais. Dabar karo specialistų požiūris į karinius konfliktus pasikeitė iš esmės, nes objektyvi būtinybė verčia studijuoti lokalinių karų (konfliktų) priežastis, pobūdį, kovos veiksmų ypatumus, jų tendencijas bei įtaką karybai.

Specialistų atlikti tyrimai patvirtina, kad, vertinant karinius konfliktus vidutinių ir didelių valstybių požiūriu (tokių kaip JAV, Rusija, Prancūzija), ***karinis konfliktas gali būti vadinamas lokaliniu (regioniniu), kai kovos veiksmai vyksta kuriame nors viename regione ar viena strategine kryptimi***<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup> Strateginė kryptis – tai karo veiksmų teatro dalis, apimanti platų vietovės barą, kuris jungiasi su jūros (vandenyno) akvatorija ir yra gaubiamas kosminės erdvės, kuriame gali išsiskleisti ir rengti kovos operacijas didelės įvairių kariuomenės rūšių grupuotės (nesiimant papildomų mobilizacijos priemonių) sprendžiant operacinius ir strateginius uždavinius.

*Lokaliu karu* vadinami dviejų ar daugiau valstybių riboti pagal savo politinius tikslus ir mastą kariniai konfliktai (kovos ir kiti veiksmai) dėl teritorinių, ekonominių ar kitų interesų bei religinių priežasčių.

*Karinis konfliktas* – nacionalinių, etninių, religinių, politinių, teritorinių ir kitų tarpusavio nesutarimų sprendimo būdas naudojant ginkluotąsias pajėgas tiek valstybės viduje, tiek kaimyninėse valstybėse, tačiau jose neskelbiant karo padėties. Šiuose konfliktuose gali dalyvauti įvairios ginkluotos grupuotės, pasienio pajėgų formuotės, taktiniai ar operaciniai-taktiniai ginkluotųjų pajėgų daliniai, junginiai arba nereguliosios (sukarintos) karinės pajėgos.

*Kariniai konfliktai* yra kelių rūšių: pasienio konfliktai, karinės akcijos (veiksmai), kariniai incidentai ir vidaus kariniai susirėmimai. Pastaruoju metu pasitaiko naujos rūšies karinių konfliktų. Jie ypatingi tuo, kad viena iš konfliktuojančių šalių, turėdama didelę jėgų persvarą, bando priversti kitą konflikto dalyvę vykdyti jos reikalavimus. Tokius veiksmus pradėta vadinti *karinėmis akcijomis*.

Lokaliųjų karų tyrimai leidžia nustatyti tam tikras ginkluotės ir jos panaudojimo būdų bei formų tobulinimo tendencijas, kurios daro tiesioginę įtaką ginkluotųjų pajėgų raidai ir plėtrai, jų pasirengimui kovos veiksams įvairaus masto kariniuose konfliktuose. Lengviausia tai išsiaiškinti lyginant didelio masto karų ir lokaliųjų karinių konfliktų bendrus bruožus ir skirtumus.

Analizuojant XX a. antrosios pusės reikšmingiausių lokaliųjų karų eigą ir patirtį galima nustatyti šiuos ypatumus: pirma, iš plataus ekonominių ir politinių bei socialinių priežasčių, dėl kurių tuo metu kilo lokaliniai karai ir kariniai konfliktai, paveikę šių konfliktų eigą ir jų galutinius rezultatus, spektro reikšmingiausias vaidmuo tekdavo išsivysčiusių valstybių interesams, nors dažniausiai kariniuose veiksmuose tos valstybės tiesiogiai nedalyvaudavo. Daugelis karų nebūtų prasidėję arba jų padariniai būtų buvę visai kitokie, jeigu kariaujančios (konfliktuojančios) valstybės nebūtų remiamos kitų valstybių (ypač didžiųjų), pirmiausia SSRS ir JAV ekonomiškai, politiškai ir kariniais ištekliais. Pavyzdžiui, JAV 8-osios armijos ir 10-ojo armijos korpuso (AK) 1950 m. tiesioginis dalyvavimas kovos veiksmuose išgelbėjo Pietų Korėją nuo visiško jos ginkluotųjų pajėgų sutriuškinimo, o SSRS ir Kinijos savanorių pagalba 1953 m. – Korėjos Liaudies Demokratinę Respubliką (Šiaurės Korėją). 1990–1991 m. Sovietų Sąjungai remiant JAV Irako atžvilgiu vykdomą politiką, buvo galima izoliuoti Iraką nuo išorinio pasaulio, taip sudarant palankias sąlygas tarptautinėms koalicijos pajėgoms sėkmingai įvykdyti užduotį Persų įlankos zonoje.

Antra, kilus šiuolaikiniams lokaliniais karams, dažniausiai yra aiškus agresorius, kuris imasi ginkluotu būdu spręsti atsiradusius tarpusavio prieštaravimus. Taip teisingai ir nedviprasmiškai tautos ima suvokti karo veiksmų priežastis, pobūdį, o tai leidžia konkrečiu atveju sutelkti visos tautos, siekiančios

apginti savo valstybės interesus, pastangas. Kaip pavyzdį galima paminėti Šiaurės Korėjos, Vietnamo, Alžyro lokalinius karus, kurių metu (iš pirmo žvilgsnio beviltiškoje situacijoje) tautos sugebėdavo pakreipti kovos veiksmų su daug galingesniu priešininku eiga, perimti iniciatyvą ir šioje kovoje nugalėti.

Trečia, kariniuose konfliktuose dalyvaujančių valstybių gyventojai yra ypač jautrūs žmonių aukoms. Pasaulinių karų metu žmonių išgyventas sielvartas slegia visą tautą, o lokalinių karų aukos per visuomenę veikia visuomeninę ir politinę šalies padėtį. Jeigu karas vyksta siekiant teisingų tikslų, vietos gyventojai aktyviai talkina ir remia savo vyriausybes ir ginkluotųjų pajėgų veiksmus (Vietnamas, Alžyras, JAV Persų įlankoje). Priešingu atveju dėl karinių nuostolių vietos gyventojai susidaro neigiamą nuomonę apie valdžios institucijas (Prancūzijos–Alžyro, JAV–Vietnamo, Rusijos–Afganistano, Čėčėnijos karų metu). Gyventojų reakcija priklauso ne tiek nuo nuostolių dydžio, kiek nuo to, ar jie patirti siekiant tiesioginių karo (konflikto) tikslų. Todėl pasiruošimo dalyvauti kariniuose konfliktuose metu valstybės ir jų karinė vadovybė ypatingą dėmesį skiria priemonėms, padedančioms išvengti nepateisinamų aukų (nuostolių), bei darbui su vietos ir pasaulio žiniasklaida.

Ketvirta, lokalinių karinių konfliktų kovos veiksmuose tiesiogiai dalyvauja tik dvi šalys, o pasauliniuose karuose – daugelis valstybių. Tačiau abi jos stengiasi patraukti savo pusėn kuo daugiau sąjungininkų ir pasaulio visuomenės dėmesį. Praktika rodo, kad netgi moralinis kitų valstybių, o tuo labiau pasaulio visuomenės, palaikymas padeda kovojantiems pasiekti savo užsibrėžtus tikslus. Ypač aiškiai tai galima pamatyti analizuojant karinius konfliktus Čėčėnijoje, Kosove arba operaciją „Dykumos lapinas“.

Penkta, visų XX a. antrosios pusės karinių konfliktų metu buvo naudojamos tik įprastinės kovos priemonės ir ginkluotė. Tuo pat metu kai kuriuose konfliktuose buvo naudojamas kurios nors rūšies masinio naikinimo ginklas (MNG), pvz., cheminės priemonės Korėjos, Vietnamo ir Irano–Irako karuose. MNG (tarp jų ir branduolinio) panaudojimo tikimybė praktiškai buvo visų didesnių karinių konfliktų (arabų–Izraelio, Persų įlankos karų, Karibų krizės) metu. Aplinkybių, kai MNG buvo panaudotas ar kai kilo grėsmė, kad jis bus panaudotas, analizė leidžia daryti šias išvadas: MNG panaudojimas yra kraštutinė priemonė, kurios imamas tik kritiškai pavojingose situacijose, kai viena iš kovojančių šalių daugiau nebeturi galimybių tęsti kovos veiksmų arba išvengti pralaimėjimo; antra, MNG buvo naudojamas tik tada, kai būdavo žinoma, kad priešininkas negalės atitinkamai atsakyti, nes neturi tokių priemonių, ar dėl kitų priežasčių. Taigi, jeigu kariaujanti valstybė disponuoja MNG ir jo naudojimo priemonėmis, ji riboja agresorių pasirenkant ginklus bei atgraso jį nuo tolesnių veiksmų – neleidžia tęsti ir plėsti į teritorijos gilumą kovos veiksmų.

Šešta, kariniuose konfliktuose buvo dažnai naudojama aukštųjų technologijų ginkluotė – ypač taiklūs ginklai. Tai rodo konflikte dalyvaujančių valstybių siekį ne tik veiksmingai naikinti priešą pajėgas, bet ir kiek įmanoma sumažinti savo pačių karinius nuostolius bei gyventojų aukų skaičių. Tai patvirtina JAV ir jos sąjungininkių veiksmai smogiant aviacijos smūgius Irake ir buvusioje Jugoslavijoje.

Septinta, 6–7-ojo dešimtmečio karinių konfliktų ir lokaliųjų karų metu kovos veiksmai vyko tik toje teritorijoje, kurioje buvo dislokuotos ir veikė GP. Tačiau tobulėjant ginkluotos kovos priemonėms kovos erdvės „rėmai“ plėtėsi. Persų įlankos karas parodė, kad naudojant šiuolaikinę ginkluotę galima apriboti visą kovojančių valstybių teritoriją ir siekti daug toliau, nei veikia sausumos pajėgų junginiai. Pvz., sprendžiant Kosovo karinį konfliktą NATO aviacija smogė objektams, kurie buvo dislokuoti visoje Jugoslavijos teritorijoje.

Taigi šiuolaikiniame lokaliniam kare ar kariniame konflikte, kad ir koks ribotas jis būtų, visada yra grėsmė kovojančioms šalims smogti smūgius ne tik tiesioginių kovos veiksmų rajone, bet ir visoje kovojančių valstybių teritorijoje.

Aštunta, paskutinių dešimtmečių lokaliųjų karų ir karinių konfliktų trukmė labai skirtinga – nuo 6 dienų (1967 m. birželio 5–10 d. vykęs Trečiasis arabų–Izraelio karas) iki 8 metų (1980–1988 m. Irano–Irako karas). Ji priklausė nuo to, kaip ir kada buvo pasiekti karų tikslai, arba nuo kariaujančių valstybių ekonominių, karinių, politinių ir moralinių galimybių. Analizuojant veiksnius, kurie turėjo įtakos lokaliųjų karų trukmei, galima nustatyti šias svarbias tendencijas: jeigu vienai iš kariaujančiųjų šalių per trumpiausią laiką nepasiseka pasiekti užsibrėžtų tikslų, karas užsitęsia ir baigiasi nelauktais rezultatais (Korėja, Vietnamas, Alžyras, Afganistanas). Dažniausiai nugalėtoji šalis ar ta, kuri sugeba įgyti didelę karinę (taip pat ir strateginę), moralinę (kartu ir psichologinę), o svarbiausia – technologinę persvarą.

Trumpame lokaliniam kare (kariniame konflikte) ginkluotosios pajėgos, suformuotos profesionaliosios kariuomenės pagrindu, yra stipresnės už kariuomenes, sukurtas kitais būdais (Anglijos pranašumas Argentinos–Didžiosios Britanijos (Falklendo) konflikto metu, JAV – Persų įlankos zonoje). Kartu, kaip patvirtina istorija, ilgalaikių karų metu daugiau pranašumų turi kariuomenės, suformuotos karo prievolės principu, nes tai joms suteikia galimybę įtraukti į kovą visą tautą ir galiausiai pasiekti pergalę (Šiaurės Korėja, Vietnamas).

Devinta, išskirtini šie lokaliųjų karų ir karinių konfliktų raidos etapai: pradinis, pagrindinis (vienas arba keletas) ir baigiamasis. Dažniausiai pradinio etapo rezultatai lemia tolesnę konflikto eigą ir jo baigtį. Jeigu puolantieji pusė pasiekia savo tikslus pradiniam konflikto etape, tada dažniausiai ji pasiekia pergalę ir trumpalaikėje karinėje kampanijoje (arabų–Izraelio karai, Izraelio agresija

Libane). Ir priešingai, jeigu besiginančiai pusei pavyko atremti pirmuosius priešininko smūgius ir mobilizuoti visas savo pajėgas, karas užsitęsia.

Pradinio karinio konflikto etapo sėkmės pagrindas sukuriamas dar taikos metu ir ypač intensyviai stiprinamas kilus grėsmei. Kaip tik tada sutelkiamos pajėgos ir kovos priemonės, kad būtų įgytas pranašumas, pergrupuojamos karinės pajėgos, telkiama ginkluotė, technika ir materialinės atsargos būsimuose (numatomuose) kovos veiksmų rajonuose ar veiksmų kryptimis. Tuo pat metu taikomos ekonominės, politinės, diplomatinės priešininko blokavimo priemonės, taip pat rengiamos specialios operacijos, nukreipiančios opozicijos jėgas valstybės vidaus politinei padėčiai destabilizuoti. Sudaromos sąjungininkų koalicijos, savo tikslams pasiekti bandoma pajungti tarptautines organizacijas bei patraukti pasaulinę žiniasklaidą. Dažniausiai parengiamajame etape surengiama vadinamoji „jėgos demonstravimo“ operacija, kuria siekiama tolesnių tikslų, pavyzdžiui, prie priešininko krantų gali būti sutelkiamos didelės karinės jūrų pajėgos, valstybės pasienyje organizuojamos stambių karinių grupuočių pratybos ir kt.

Galiausiai, kilus grėsmei, tarp abiejų šalių vyksta įtempta informacinė kova, kurios metu priešininkas ir jo kariuomenė patiria stiprų moralinį ir psichologinį spaudimą.

Tokie yra svarbiausi ypatumai, atskleidžiantys šiuolaikinių lokaliųjų karų ir karinių konfliktų pobūdį ir tiesiogiai bei netiesiogiai veikiantys karybos raidą.

## **1.2. Strategija**

Po Antrojo pasaulinio karo ginkluotė (ginkluotės sistemos) tapo svarbiausiu strategijos elementu. Iki tol pagrindinį vaidmenį kuriant strategiją vaidino žmonės – strategai, kurie siūlydavo ir patys įgyvendindavo praktiškai vieną ar kitą strategijos variantą. Tai gali būti aiškinama tuo, kad strateginis mąstymas dar pakankamai neištobulėjo, t.y. nėra tokio lygio, kokį pasiekė ginkluotės gamybos technologijos ir pati ginkluotė. Todėl suprantama, kodėl branduolinio ginklo panaudojimo grėsmė tapo pagrindiniu veiksmu, lemiančiu aprašomojo laikotarpio aplinką.

Technologinės revoliucijos metu buvo sukurtos ir išstobulintos tokios ginkluotės sistemos kaip tolimojo veikimo (bombardavimo) aviacija, kuri vėliau dėl tų pačių priežasčių (technologijų pažangos) prarado savo aktualumą ir reikšmę, kadangi atsirado valdomosios sparnuotosios raketos. Suvokiant priežastinį ryšį tarp technologinių-ekonominių revoliucijų ir kariavimo metodų ir siekiant daryti įtaką šiuolaikiniam strateginiam mąstymui, buvo sukurta

sąnaudų efektyvumo koncepcija.

Atlikusi išsamius karinių konfliktų tyrimus, Istorijos evoliucijos tyrimų organizacija 1966 m. nustatė, kad gynybos strategiją sudaro trys pagrindinės dalys:

- 1) bendroji strategija – visų turimų išteklių panaudojimo menas siekiant nugalėti idėjų ir žmonijos siekių kovoje;
- 2) nacionalinė strategija – visų turimų nacionalinių išteklių panaudojimo menas siekiant pergalės kilus tarpvalstybiniam konfliktui;
- 3) karinė strategija – valstybės aukščiausios karinės vadovybės visų turimų išteklių panaudojimo kilus kariniam konfliktui (arba esant tikimybei, jog jis gali kilti) menas, siekiant sudaryti prielaidas įgyvendinti visas priemones, numatytas nacionalinėje strategijoje, kad būtų apginti valstybės piliečiai ir jų interesai.

Šie karinės strategijos elementai nepakeitė gynybos strategijos esmės, tačiau labai komplikavo patį strategijos kūrimo procesą ir jos taikymo praktikoje būdus. Karinių konfliktų dalyvių analizė rodo, kad kovos veiksmų metu didelės ir vidutinės valstybės naudoja taikos metu suformuotus karinius junginius ar pajėgų grupuotes. Dažniausiai šios pajėgos yra jungtinės, jas sudaro visų kariuomenės rūšių junginiai ir daliniai.

Visos kariniuose konfliktuose dalyvavusios pajėgos buvo pavaldžios bendrai vadovybei ir veikė pagal bendrus vadovybės patvirtintus planus. Jeigu įvairių kariuomenės rūšių junginiai (daliniai) likdavo pavaldūs savo tiesioginiams kariuomenės rūšių vadams, jų veiksmai dažniausiai būdavo nesuderinti su pagrindinių pajėgų veiksmais ir neretai baigdavosi nesėkme (Argentinos nesėkmė konflikte dėl Falklando salų) arba pareikalavo daugybės nepateisintų aukų.

Lokaliniuose karuose ir kariniuose konfliktuose, be reguliariųjų GP junginių ir dalinių, didesnės valstybės naudojo ir kitų jėgos struktūrų pajėgas (bei jų priemones): ministerijas, įvairias civilines tarnybas ar netgi verslo įmones, bendroves. Pavyzdžiui, operacijoje „Dykumos skydas“ JAV panaudojo 124 civilinės aviacijos transporto lėktuvus kariams ir materialinėms vertybėms gabenti į karinių pajėgų sutelkimo rajoną.

Kadangi lokalinio karo atveju svarbiausi sprendimai priimami valstybės lygmeniu, iškilo būtinumas sukurti naują valdymo sistemą, apimančią visas karines ir nekarines pajėgas, dalyvaujančias ar galinčias dalyvauti lokaliniuose karuose. Dažniausiai pagrindinis karinio valdymo organas buvo steigiamas taikos metu veikiančios valdymo institucijos pagrindu. Jam buvo suteikiami atitinkami įgaliojimai vadovauti ne tik tiesiogiai pavaldžioms pajėgoms, bet ir kitų valstybės institucijų formuotėms. Šiuo metu sudėtingiausios valdymo problemos kyla siekiant sukurti bendras valdymo sistemas. Ypač svarbu tai pasiekti operaciniu-strateginiu lygmeniu, kadangi tada galima veiksmingai koordinuoti skirtingų kariuomenės rūšių ir kitų jėgos struktūrų vienetų ben-

drus veiksmus, centralizuoti jų aprūpinimą, valdymą ir kovinį rengimą. Ypač daug problemų kyla organizuojant pajėgų, siunčiamų vykdyti operacijų už valstybės ribų, valdymą.

Atsiradus disponavimo branduoliniu ginklu ir neišvengiamos katastrofos jo panaudojimo atveju galimybei, karo vedimo teorijoje buvo nustatyti du karinių konfliktų lygiai:

1) aukštesnysis lygis: kilus konfliktui tarp galingiausių pasaulio valstybių numatoma, kad gali būti panaudotas branduolinis ginklas;

2) žemesnysis, arba įprastinis, karinio konflikto lygis – tai toks konfliktas, kurio metu branduolinis ginklas tikriausiai naudojamas nebus, tačiau jo panaudojimo galimybę visada reikia turėti omenyje. Šis lygis atsižvelgiant į konflikto ypatumus gali būti skirstomas dar į keletą lygių.

Svarbiausia strategijos teorija, kuria buvo remiamasi nagrinėjant aukštesnio lygio konfliktus, buvo „sulaikymo teorija“. Taikančios šią teoriją valstybės daugiausia pastangų skiria palankioms sąlygoms sudaryti, kad išlaidos, susijusios su branduolinio ginklo panaudojimu, nebūtų labai didelės (per didelės), palyginti su galimais pasiekti rezultatais. Remiantis šia teorija 6-ojo dešimtmečio viduryje JAV buvo sukurtos kelios nacionalinės strategijos. Vienos iš jų pagrindas buvo „sutelkto atsakomojo smūgio“ teorija. Tai yra, neatsižvelgiant į agresijos pobūdį (tiesioginė ar netiesioginė, naudojant branduolinį ginklą ar tik įprastinę ginkluotę), atsakomasis žingsnis būtų buvęs branduolinio ginklo panaudojimas prieš bet kokį agresorių. Sutelkto atsakomojo smūgio strategija greitai buvo pripažinta neatitinkančia realių aplinkybių, todėl jos buvo atsisakyta. Jeigu kilęs konfliktas negalėjo turėti katastrofiškų visam pasauliui padarinių, naudoti branduolinį ginklą buvo netikslinga. Praktiškai nei JAV priešininkai, nei valstybės sąjungininkės netikėjo, kad Maskvai gali būti smogtas branduolinis smūgis vien dėl to, kad Kremliaus vadovai palaiko kažkur trečiojo pasaulio valstybėse nuverstų socialistinių režimų vyriausybes.

### **1.3. Taktika**

Naują akstiną karybai tobulinti suteikia ginkluotės ir karo technikos bei jos panaudojimo karinių konfliktų metu būdų tyrimai. Pirmiausia būtina pažymėti tobulinamos ginkluotės ir naikinimo priemonių judrumą, didėjantį jų panaudojimo nuotolį bei pataikymo į taikinius tikslumą, taip pat jos veiksmingumą siekiant sunaikinti puolamą taikinį. Kovojančioms šalims tai suteikia galimybę smogti netikėtus ir labai galingus smūgius ne tik priešininko pajėgų išsidėstymo rajone, bet ir visoje jo užimtoje teritorijoje. Judrioji ginkluotė



leidžia greitai ir netikėtai keisti ugnies kryptį ir nuotolį (gilumą) smogiant į priešininko silpniausias (ar stipriausias) vietas.

Šiuolaikinio mūšio ypatumai – dinamiškumas ir didelis užmojis erdvės ir teritorijos atžvilgiu. Siekiant išsaugoti kovojančių pajėgų kovingumą ir sumažinti galimus nuostolius priešininkui panaudojus labai taikius ginklus, būtina jas laiku išsklaidyti ir kartu reikiamu momentu vienoje vietoje sutelkti pagrindines pajėgas, smogiant smūgius pagrindinių kovos veiksmų kryptimis, kas pasiekama laiku, greitai ir slaptai manevruojant pajėgoms ir kovos priemonėms. Vertinant šiuolaikinių žvalgybos priemonių technines galimybes, ypatingas dėmesys skiriamas pajėgų maskavimui, priešininko apgaulės priemonių demaskavimui ir jo dezinformavimui.

Karinių konfliktų metu įprasta dažniau keisti pagrindinių pajėgų veiksmų kryptis ir sutelkimo rajonus, kas tiesiogiai priklauso nuo pajėgų aprūpinimo transportu ir kovos priemonėmis, užtikrinančiomis veiksmų operatyvumą. Kaip rodo karinių konfliktų patirtis, skirtingai nuo Antrojo pasaulinio karo metu naudotos taktikos, pajėgos, aprūpintos šiuolaikine, labai taikia ginkluote, nebando pralaužti priešininko gerai parengtos ir sustiprintos gynybos, o ieško jo gynyboje labiausiai pažeidžiamų vietų arba apeina įtvirtintus rajonus (pozicijas), manevruoja palei frontą, kad sustiprintų pajėgas pavojingomis kryptimis (svarbiausiuose rajonuose).

1950–1953 m. Korėjos pusiasalyje vykusiame kare buvo pradėtas taikyti naujas taktinių pajėgų manevravimo būdas – „apglėbis oru“ – naudojant kovos ir transporto sraigtasparnius, „tunelio gynybos“ taktika. Be to, dažniau naudojamas jūrų desantas, diversijų ir žvalgybos grupės. Tai patvirtina karybos raidos dėsnį, kad kovos būdų pokyčius lemia ginkluotės ir kovos technikos lygis. Dar ryškesnių šios tendencijos pavyzdžių galima rasti analizuojant Vietnamo karą, kurio metu buvo dažnai naudojama nauja, ką tik pagaminta ginkluotė – zėnitiniai raketų kompleksai, valdomosios aviacinės bombos, nusitaikančiosios aviacinės raketos „Shrike“, kovos sraigtasparniai, meteorologinės ir geofizinės kovos priemonės. Masiškai naudojant daugiatikslių sraigtasparnių padalinius, pajėgoms buvo suteikta nauja galimybė – būti judriomis ore. Karyboje atsiranda nauja sausumos kariuomenės kovos veiksmų forma – aeromobiliosios operacijos. Joms vykdyti JAV buvo sukurti nauji kariniai daliniai – aeromobiliosios divizijos, dažnai mūšyje pradėjus naudoti kovos sraigtasparnius, imtas taikyti naujas ugnies paramos būdas – sraigtasparnių ugnies parama.

Vietnamo karas suteikė akstiną toliau tobulinti lengvąją aviaciją – sraigtasparnius, lengvuosius lėktuvus ir nevaldomus skraidomuosius aparatus. Intensyviai buvo plėtojama ir tobulinama kovos sraigtasparnių ginkluotė. Ren-giant kovai su kitais orlaiviais, jie pradėti ginkluoti valdomosiomis raketomis



„oras-oras“, o antžeminiams taikiniams naikinti – raketomis „oras–žemė“, valdomaisiais reaktyviniais prieštankiniais kompleksais, nevaldomais reaktyviniais sviediniais. Kartu padidėjo jų keliamoji galia, tobulėjo žvalgybos, valdymo ir radioelektroninės kovos priemonės.

Nemažai naujos ginkluotės ir kovos technikos pavyzdžių buvo išbandyta ir naudota karinių konfliktų Artimuosiuose Rytuose metu (1967, 1973 ir 1982 m.). Konfliktuose dalyvavo gausios sausumos pajėgos, aprūpintos tobulesniais tankais, artilerija ir aviacija. Plačiai buvo naudojamos prieštankinės, zenitinės ir aviacinės valdomosios raketos. 1973 m. Ketvirtajame arabų–Izraelio kare buvo itin veiksmingai naudojami prieštankiniai valdomųjų raketų kompleksai (PTRVK), todėl šis karas buvo pavadintas prieštankinių reaktyvinių valdomųjų raketų ir tankų karu. Šarvų ir prieštankinių raketų kova 8-ojo dešimtmečio karinių konfliktų metu liudijo prieštankinių raketų pranašumą. 1967 m. Trečiajame arabų–Izraelio lokaliniame kare tankų nuostoliai sudarė 36 proc. jų bendro skaičiaus, 1977 m. kare šis rodiklis jau siekė 51 proc., o 1982 m. – 80 procentų.

Svarbu pažymėti ir tai, kad kiekvieno paskesnio lokalinio karo metu dar sparčiau buvo diegiamos vis naujesnės ir tobulesnės ginkluotės sistemos, naudojama modernesnė technika. Korėjos karo metu buvo naudojamos 9 naujos ginkluotės sistemos, Vietnamo kare – 25, karų Artimuosiuose Rytuose metu – 30, o Persų įlankoje amerikiečiai išbandė ir pritaikė naudoti apie 100 naujų kovos technikos ir ginkluotės pavyzdžių. Pirmą kartą pajėgų veiksmų metu ne tik operaciniu-strateginiu, bet ir taktiniu lygmeniu buvo panaudotos JAV techninės žvalgybos priemonės kosmose.

Vis labiau tobulinama didelio tikslumo ginkluotė, pirmą kartą išbandyta Vietnamo karo metu. Kad ši ginkluotė kur kas dažniau naudojama, rodo šie skaičiai: 1991 m. operacijos „Audra dykumoje“ metu valdomosios aviacinės bombos sudarė tik apie 8 proc. bendro bombų kiekio, o po 7 metų prieš Iraką surengtoje operacijoje „Dykumos lapinas“ – net 70 proc. 1999 m. Jugoslavijoje surengtoje operacijoje „Grasinanti jėga“ 90 proc. amerikiečių naikinimo priemonių sudarė itin taikli ginkluotė ir šaudmenys.

Kartu su naujaisiomis naikinimo priemonėmis tobulėjo ir vadinamosios klasikinės pajėgų rūšys ir ginkluotė: artilerija, motorizuotieji ir tankų daliniai bei jų ginkluotė, ugnies valdymo sistemos ir technika, pavyzdžiui, reaktyvinės salvinės ugnies sistemos MLRS (*Multi Level Reactive System*), kurios Sovietų Sąjungoje buvo sukurtos dar XX a. 4-ojo dešimtmečio pabaigoje („Katiuša“). Nuotoliniu būdu vietovėms minuoti pradėta naudoti aviacija ir MLRS. Artilerijos sistemų šaudymo tolis padidėjo pusantrą, o jos galimybės naikinti grupinius ir pavienius taikinius – du kartus. Dėl to ilgalaikis, tolimasis ugnies

mūšis tapo sudedamąja sėkmingų veiksmų dalimi. Artimasis mūšis, nors ir neprarado savo reikšmės, dažniausiai vykdavo tik lokalinių karinių konfliktų metu. Padidėjus tiksliosios ginkluotės vaidmeniui, prasidėjo vadinamųjų „nekontaktinių“ kovos veiksmų laikotarpis.

Kovos veiksmų Afganistane metu Sovietų Sąjungos karinėms pajėgoms, kovojančioms su nereguliariomis ginkluotomis grupuotėmis, naudojančioms partizaninės kovos taktiką, iškilo būtinybė pasirinkti naujas kovos formas. Pirmiausia teko keisti motorizuotųjų šaulių divizijų (MŠD) organizacinę struktūrą, nes jų sunkioji tabelinė kovos technika nebuvo pritaikyta naudoti kalnuotoje dykumų vietovėje, kur nėra kelių, nuolat aukšta oro temperatūra, kyta dulkių debesys, o kovos veiksmai vyksta nedideliais židiniais. Nedažnai tokie taktiniai junginiai vykdė kovos užduotis būdami visos sudėties, o tankų pulkai buvo naudojami dar rečiau.

Kai mūšio laukas neribotas, esant dideliems tarpams tarp junginių kovos rikiuotės elementų, kovojančios pusės stengiasi apeiti priešininką iš užnugario, smogti smūgius į nedengiamus sparnus, perkirsti priešininko susisiekimo kelius rengdamas pasalas, minų, inžinerines ir kitas užtvaras.

Su nereguliariomis formuotėmis kovoti buvo sudaromos jungtinės pajėgos, aprūpintos lengva kovos technika. Jų pagrindas – motorizuotasis šaulių batalionas, remiamas artilerijos, tankų ir kovos inžinerijos padalinių, kuriems veikiama teikiama aviacinė parama. Sunkiai prieinamoje vietovėje ypač padidėjo judriosios oro pajėgų dalies – taktinių oro desanto padalinių – vaidmuo. Paprastai jie išlaipinami 15–50 km atstumu nuo savo priešakinių pajėgų, siekiant užimti ir išlaikyti svarbius vietovės rajonus ar objektus (perkėlas, perėjas, tunelius, gyvenvietes ir kt.). Pagrindinis oro desanto padalinių uždavinys – užtikrinti savųjų pajėgų sėkmingą judėjimą, blokuoti arba apeiti priešų grupuotę iš užnugario, neleisti prasiveržti jo rezervui arba atkirsti priešų atsitraukimo kelius. 1986 m. Afganistane buvo išlaipinti 76 taktiniai oro desantai (12 246 kariai), o 1987 m. – 28 desanto padaliniai (8 793 kariai).

Afganistane, operacijos rajone, junginiams buvo skiriami ne puolimo ar gynybos barai, kaip įprasta europiniame kovos veiksmų teatre, o didelės atsakomybės zonos. Pavyzdžiui, 5-osios MŠD atsakomybės zona driekėsi 640 km, 108-osios – 420 km, 201-osios – 400 km. Pulkų atsakomybės zonų plotis buvo mažesnis – 100–120 km.

Kalbant apie valdymo organizavimą Afganistano karo metu, būtina pažymėti, kad valdymo, žvalgybos ir ryšio priemonės nebuvo pritaikytos naudoti vietos sąlygomis. Daliniams tekdavo spręsti daug netipiškų uždavinių, kuriems jie nebuvo rengiami, ypač pirmojo karo etapo metu. Tokie netipiški uždaviniai buvo žvalgybos ir paieškos veiksmai, atramos punktų (bazių) užėmimas, kova su

judriosiomis pasalomis, aerodromų ir komunikacijų apsauga bei gynyba, transporto kolonų palyda, blokavimo, kontrolės ir sulaikymo veiksmai bei reidai.

Tokiomis sąlygomis buvo svarbu užtikrinti nedidelių (iki bataliono dydžio) karinių dalinių kovinį savarankiškumą. Iškilio būtinybė keisti aprūpinimo padalinių organizacinę struktūrą ir jų techninio aprūpinimo tvarką, kad jie būtų pajėgūs spręsti ne tik pagrindinių pajėgų aprūpinimo materialinėmis atsargomis, bet ir gynybos mūšio uždavinius. Šiuo tikslu autotransporto padaliniai, vežantys materialines vertybes, ypač šaudmenis, buvo aprūpinami šarvuotąja kovos technika, o kariai apginkluojami specialiais ginklais. Tokie pat reikalavimai buvo keliama ir kovinės paramos padaliniams – inžineriniams, apsaugos nuo MNG, ryšių, radioelektroninės kovos, kurie buvo labai pažeidžiami netikėtų diversinių grupių antpuoliu metu.

Praktiškai su tomis pačiomis problemomis kaip ir Afganistane Rusijos federalinės pajėgos susidūrė ir abiejų kampanijų Čėčenijoje metu. Nors kovos veiksmų zonos naujausia ginkluotė buvo naudojama ribotai, prasiplėtė kovos veiksmų formų ir būdų spektras – pradėti naudoti žvalgybos ir paieškos, blokavimo reidai, kurie buvo rengiami kartu su kitų jėgų struktūrų daliniais (vidaus reikalų, saugumo, pasienio tarnybų ir kt.). Atsirado naujų junginių, dalinių kovos rikiuotės elementų, kurie nebuvo numatyti kovos statutuose, pavyzdžiui: manevrinės ir ugnies šturmo, kovos su diversijomis, judrios sraigtasparnių reidų, minavimo ir naikinimo grupės. Buvo tobulinama nedidelių pasipriešinimo židinių naikinimo ugnimi sistema, atsirado naujas gynybos būdas – sulaikymo (stabilizavimo) veiksmai. Toliau buvo plėtojami sausumos bendrojo mūšio principai, papildyta vadų ir štabų darbo metodika organizuojant mūšį, jo aprūpinimą ir valdymą.

Vidaus karinių konfliktų metu buvo rengiamos specialios naujos rūšies jungtinės operacijos – suderintų ir tarpusavyje susijusių pagal tikslus, vietą, laiką ir uždavinius reguliariosios kariuomenės, operatyvinių, saugumo ir pasienio dalinių veiksmai, planuojami ir valdomi vienos jungtinės vadovybės.

Klasikiniai kovos veiksmų būdai – puolimas ir gynyba – taip pat pakito. Gynyba buvo organizuojama pagal židininės gynybos principus, įkuriant atskirus gynybos atsparos punktus, užkardas, įrengtas atsižvelgiant į aplinkinę (žiedinę) ugnies ir inžinerinių užtvarų sistemą, skirtas saviems veiksmams dengti svarbiausiomis galimomis priešininko puolimo kryptimis, pajėgas ešelonuojant pagrindinių veiksmų kryptimis.

Puolimo mūšio pagrindą sudarė smogiamieji ugnies veiksmai, kurių metu nebuvo naudojami pozicinės kovos metodai (gynybos pralaužimas, ataka visu frontu, nesudaromi galingi puolimo junginiai, neįvedami antrieji ešelonai ir t.t.). Dideli priešininko daliniai buvo naikinami pagal schemą: naikinimas ugnimi iš

tolimųjų priėgų, po to – artimojoje zonoje ir greita, trumpa ataka. Retkarčiais priešininko pajėgos buvo naikinamos ugnimi tik iš tolimųjų priėgų.

#### **1.4. Išvados**

Šiuolaikinių lokalinių karų ir karinių konfliktų analizė leidžia spręsti, kokius reikalavimus turėtų atitikti dabar kuriamos ginkluotosios pajėgos. Ja remiantis galima apibendrinti svarbiausius šio laikotarpio ypatumus:

1. Po Antrojo pasaulinio karo tarptautinė teisė uždraudė bet kokius karo veiksmus kaip tarpvalstybinių konfliktų sprendimo būdą.

2. Artimiausioje ateityje taktiniai ir operaciniai-taktiniai branduoliniai ginklai bus tarsi agresiją sulaikantis veiksnys, atgrasymo priemonė, neleidžianti lokaliniam karui tapti didelio masto karu.

3. Prioritetinė ginkluotųjų pajėgų kūrimo kryptis – kosmoso žvalgybos galimybių plėtra ir karinių oro pajėgų aprūpinimas naujausiais aviacijos ir oro erdvės stebėjimo bei gynybos priemonių kompleksais, nustatančiais taikinius tolimiausiose priėgose ir jų padėties duomenis automatiškai perduodančiais bei paskirstančiais naikinimo priemonėms, jų diegimas.

4. Sausumos pajėgos turi turėti pakankamai kovinės parengties padalinių, kurie vienu metu galėtų dalyvauti viename ar dviejuose lokalinuose karuose (kariniuose konfliktuose). Siekiant užtikrinti šių pajėgų kovingumą, tikslinga jas formuoti samdos principu (sudarant tarnybos sutartis).

5. Vadus, štabus ir pajėgas reikia rengti tiek didelio masto, tiek lokaliniam karams. Rengiant karius ir vadus ypatingą dėmesį būtina skirti žvalgybos, ryšių ir valdymo priemonių srities žinioms, lavinti visų turimų rūšių ginkluotės naudojimo įgūdžius.

## II skyrius

### 1948 m. Berlyno ir 1961 m. Kubos krizės

Apžvelgiamo laikotarpio (1945–1991 m.) ypatumai apibūdinami analizuojant penkias pagrindines konfrontacijas, iš kurių svarbiausia – tarp dviejų blokų – JAV ir SSRS– vykęs šaltasis karas.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Vakarų valstybių ir SSRS santykiai blogėjo. Jau 1946 m. kovo mėnesį W. Churchillis (V. Čerčilis), Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas, paskelbė, kad Rytų Europą atskyrė „geležinė uždanga“, ir paragino ginti demokratiją bei kovoti su komunizmu. W. Churchillio siūlymui pritarė JAV prezidentas H. Trumanas.

Šaltojo karo pagrindinės priežastys buvo šios: JAV ir Didžioji Britanija nerimavo dėl savo pozicijų ir įtakos Europoje likimo (manė, kad SSRS, įsigalėjusi Centrinėje ir Pietryčių Europoje, pasiųs didžiules karines pajėgas į Vakarus); didžiosios valstybės bijojo prarasti savo pozicijas Azijoje ir Afrikoje (Azijoje po karo taip pat atsirado socialistinių valstybių, o Afrikoje sustiprėjo antikolonijinis judėjimas); jos norėjo sustiprinti antikomunistines jėgas Europoje ir visame pasaulyje, kadangi po karo itin padidėjo kairiųjų jėgų įtaka (dėl SSRS pergalės ir kairiųjų jėgų dalyvavimo Pasipriešinimo judėjime, taip pat dėl pokario metų ekonominių sunkumų). Šaltasis karas, kuris tęsėsi net iki XX a. 9-ojo dešimtmečio vidurio, iš esmės buvo dviejų galingiausių pasaulio valstybių (JAV ir SSRS) varžybos įvairiose srityse. Jos reiškėsi įvairiomis formomis: ekonominiu spaudimu, ryšių tarp Rytų ir Vakarų valstybių siaurinimu (iki visiško nutraukimo), ideologine ir propagandine kova, karinių ir politinių blokų kūrimu, neregėtomis ginklavimosi varžybomis ir galiausiai lokaliniais karais. Nors šiuo laikotarpiu būta daug kritiškų situacijų ir abiejų galingiausių valstybių pareiškimų pereiti prie tiesioginių karinių veiksmų, iš tikrųjų nebuvo nė vieno atviro ginkluoto susirėmimo, todėl šaltasis karas nevirto „karštuoju karu“. Iš visų konfliktinių situacijų pirmiausia paminėtinos šios:

- \* 1948 m. Berlyno krizė,
- \* 1961 m. Kubos (arba Karibų) krizė;
- \* 1973 m. spalio mėn. arabų valstybių (Egipto ir Sirijos) ir Izraelio karinis konfliktas.

Šiuo laikotarpiu kilo keturi lokaliniai karai – visi Azijoje. Svarbiausias iš jų buvo pilietinis karas Kinijoje. Trys kiti karai – Indokinijos (Kambodžoje), Korėjos ir Trečiasis arabų–Izraelio karas. 1967 m. arabų–Izraelio karas gali būti pateikiamas kaip prevencinio karo pavyzdys. Jo metu Izraelis, matydamas, kad priešinininko vadovybė jau priėmė sprendimą skelbti karą ir karinis konfliktas

liktas neišvengiamas, nusprendė perimti iniciatyvą ir pradėti kovos veiksmus jam patogiu laiku ir reikiamoje vietoje.

## 2.1. Berlyno krizė

Po Antrojo pasaulinio karo Vokietija valstybių nugalėtojų buvo padalyta į keturias okupacines zonas (1945 m. liepos 17–rugspjūčio 2 d. *Potsdamo konferencijos nutarimai*) – JAV, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Sovietų Sąjungos. Šiuo laikotarpiu Vokietijoje bet kuriuo metu galėjo kilti naujas pasaulinis karas tarp Sovietų Sąjungos, jos sąjungininkių Antrojo pasaulinio karo metu ir kitų laisvojo pasaulio valstybių. Berlyno dalyje, kuri priklausė Sovietų Sąjungos okupacinei zonai, tarp sektorių, kuriuos valdė valstybių sąjungininkių komendantūros, nuolat didėjo įtampa. Formali šios įtampos priežastis buvo tai, kad susisiekti su sektoriais, esančiais vakarinėje Berlyno dalyje, buvo įmanoma tik oro keliu. Tai nebuvo reglamentuota jokiais formaliais tarpvalstybiniais susitarimais.

1945 m. lapkričio 20 d. prasidėjo Niurnbergo procesas (baigėsi 1949 m. balandžio 14 d.), kuriame buvo teisiami tarptautiniais karo nusikaltimais kaltinami 22 nacistinės Vokietijos vadeivos, 12 iš jų 1946 m. spalio 15 d. Tarptautinio karo tribunolo buvo nuteisti mirti.

1948 m. birželio 22 d. sovietų okupacinė vadovybė, siekdama sukelti vietos gyventojų nepasitenkinimą Vakarų valstybių okupacinės administracijos negebėjimu aprūpinti jų būtiniaisiais maisto produktais, nutraukė susiekimą tarp Berlyno rytinės ir vakarinės dalies. Tuo metu vakarinėje Berlyno dalyje, kur gyveno apie 2 mln. žmonių, maisto atsargų geriausiu atveju buvo likę vienam mėnesiui. Į tai reaguodamas JAV okupacinių pajėgų vadas pareiškė, kad Vakarų valstybių sąjungininkių pajėgos bet kokiomis sąlygomis liks okupaciniuose sektoriuose, o gyventojai bus aprūpinami naudojant transporto aviaciją.

1948 m. birželio 26 d. prasidėjo grandiozinė maisto produktų tiekimo oro keliu operacija, kuri tęsėsi net iki 1949 m. rugsėjo 30 d. Vykdam šią operaciją buvo mobilizuotos visos oro transporto priemonės, kuriomis disponavo Vakarų sąjungininkių pajėgos. Talkinant Berlyno gyventojams buvo pailginti kilimo ir tūpimo takai dviejuose senuose aerodromuose, greitai pastatytas dar ir trečias. Pagrindinė oro transporto aviacijos dalį sudarė JAV transporto lėktuvai ir amerikiečių ekipažai. Prancūzijos ir Didžiosios Britanijos KOP dalyvavo šioje operacijoje neaktyviai, nes neturėjo transporto lėktuvų. Nepaisant nepalankių oro sąlygų bei sovietinių naikintuvų grėsmės, pagal minučių tikslumu sudarytus skrydžių grafikus transporto aviacijos padaliniai

atliko 277 264 reisu ir pervežė 2 343 315 tonų maisto produktų bei akmens anglies. Operacijos metu neišvengta aukų: žuvo 75 JAV ir Didžiosios Britanijos oro pajėgų karo lakūnai.

1948 m. liepos 26 d. Vakarų valstybės, reaguodamos į sovietų blokadą, nutraukė bet kokius prekybos santykius su Rytų Vokietija. 1949 m. gegužės 12 d. sovietinė vadovybė, matydama savo pastangų beviltiškumą, nutraukė Vakarų Berlyno blokadą, tačiau Vakarų valstybės maisto produktų gabenimo operaciją tęsė iki pat rugsėjo 30-osios.

1949 m. rugsėjo 7 d. Vakarų valstybių okupacinėse zonose, nuogaustaujant dėl SSRS įtakos plėtros, buvo paskelbta, kad įkurinama Vokietijos Federacinė Respublika (VFR). Jos sostine tapo Bona. Rugsėjo 15 d. buvo išrinktas respublikos kancleris, o po kelių dienų, rugsėjo 19-ąją, JAV, Didžioji Britanija ir Prancūzija pareiškė, kad jų ginkluotosios pajėgos gins Vakarų Vokietiją, kadangi savo kariuomenės ji dar neturi. Rugsėjo 21 d. Vakarų valstybės pranešė, kad jų karinės administracijos okupuotoje Vokietijos teritorijoje nutraukia savo veiklą.

Reaguojant į VFR įkūrimą, SSRS nieko kita nebeliko, kaip tik 1949 m. spalio 7 d. savo okupacinėje zonoje įkurti Vokietijos Demokratinę Respubliką (VDR). Taip dėl dviejų galingiausių valstybių nesutarimų buvo suskaldyta Vokietija. Komunistinės SSRS ir Vokietijos Demokratinės Respublikos vadovybės iki pat 1965 m. dažnai pažeidinėjo Berlyne nustatyto okupacinio režimo sąlygas, taip bandydamos paneigti Vakarų valstybių teisę į Vakarų Berlyną. 1961 m. liepos 8 d. pirmasis SSKP (Komunistų partijos) sekretorius N. S. Chruščiovas pareikalavo, kad Vakarų valstybės išvestų savo karines pajėgas iš Vakarų Berlyno, ir pareiškė, kad jų atsisakymas tai padaryti stabdo sovietinės kariuomenės mažinimo procesą bei sudaro prielaidas didinti SSRS gynybos išlaidas. SSRS siūlė iš Vakarų Berlyno išvesti JAV, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos karines pajėgas, o vietoje jų įvesti JT stebėtojus. Liepos 17 d. JAV, Didžioji Britanija ir Prancūzija atmetė pasiūlytas SSRS Berlyno ir visos Vokietijos problemos sprendimo sąlygas. Tuo pačiu metu JAV prezidentas J. F. Kennedy (Dž. F. Kenedis) paskelbė įsakymą dėl JAV ginkluotųjų pajėgų kovinės parengties sustiprinimo ir keturių nacionalinės gvardijos divizijų mobilizavimo. Vykdamas šį prezidento sprendimą JAV ginkluotosios pajėgos buvo padidintos 217 tūkst. karių. Buvo mobilizuota apie 76,5 tūkst. rezervo karių, VFR dislokuota JAV 7-oji armija papildyta 45 tūkst. karių, iš kurių 1,5 tūkst. buvo pasiūsti į Vakarų Berlyną. VFR ir Prancūzijoje buvo dislokuota 11 taktinės aviacijos eskadrilių (275 lėktuvai, tarp jų buvo ir strateginių bombonešių B-47).

Karines jūrų pajėgas papildė 8 tūkst. rezervo karių ir 33 įvairių tipų, tonažo ir paskirties rezervo laivai.

Gavusi neigiamą Vakarų valstybių atsakymą dėl karinių pajėgų išvedimo, 1961 m. naktį iš rugpjūčio 12-osios į 13-ąją Vokietijos Demokratinės Respublikos vyriausybė nusprendė uždaryti visus tarp Rytų ir Vakarų Berlyno įsteigtus perėjimo punktus. Per vieną naktį palei ribą, skiriančią dvi miesto dalis, buvo išmūryta siena. Buvo palikti tik keli perėjimo punktai. Spręsti perbėgėlių iš Rytų Vokietijos ir kitus klausimus kitokiais būdais, kuriuos siūlė Vakarų valstybės, SSRS atsisakė.

Taip klostėsi valstybių, Antrojo pasaulinio karo metu buvusių sąjungininkių, tarpusavio santykiai, kurie daugeliui jų turėjo įtakos ar net lėmė pasirinkimą sprendžiant esminį klausimą – eiti Vakarų Europos demokratinio vystymosi keliu ar kurti komunistinę santvarką.

## 2.2. Kubos krizė

Nuo 1953 m. Kuboje prasidėjo ginkluota pasipriešinimo proamerikietiskajam režimui kova. Liaudies demokratinė revoliucija 1959 m. sausio mėnesį nuvertė F. Batistos režimą ir peraugo į socialistinę revoliuciją. 1960 m. gegužės 8 d. SSRS ir Kubos Respublika atkūrė diplomatinius santykius. Kubos vadovybė (F. Castro ir kiti), gaudama SSRS ekonominę pagalbą, orientavosi į Sovietų Sąjungos santvarkos modelį. Socializmas saloje buvo kuriamas JAV ekonominės blokados sąlygomis, joms turėjo įtakos ir kiti prieš Kubą nukreipti veiksmai. Ne kartą buvo planuojami pasikėsinimai į Kubos politinius vadovus, ekonominės ir kitos diversijos. Amerikiečiai planavo saloje išlaipinti savo karines pajėgas ir nuvertinti socialistinį režimą. Tokiomis sąlygomis Kubos vadovybė kreipėsi karinės pagalbos į SSRS, kur vadovaujant gen. Gribkovui buvo parengta ir įvykdyta slapta karinė operacija „Anadyr“. Tik 1962 m. rugpjūčio pabaigoje JAV žvalgybai pavyko nustatyti, kad Kuboje įrengtos oro erdvės gynybos valdomųjų raketų „žemė–oras“ SS-2 pozicijos. Šios raketos galėjo nukauti JAV žvalgybos lėktuvus U-2, skriejančius 25 km aukštyje.

Antrąjį 1962 m. pusmetį Kuboje buvo dislokuota daug Sovietų Sąjungos karo technikos ir ginkluotės, trys raketiniai pulkai, oro erdvės gynybos, karinių oro, sausumos ir jūrų pajėgų junginiai ir atskiri daliniai (daugiau nei 40 tūkst. karių). Iš viso į Kubą slapta buvo atgabenti 24 oro erdvės gynybos raketų leidimo įrenginiai su visomis pagalbinėmis priemonėmis ir 42 kovinės raketos. Saloje taip pat buvo dislokuotas aviacijos pulkas ir atskira karo aviacijos branduolinio ginklo nešėjų eskadrilė, kurią sudarė 6 lėktuvai IL-28. Jau spalio 20 d. buvo įrengta pirmoji balistinių raketų kovos pozicija (2 pav.).

1962 m. spalio 20 d. įvyko JAV politinės vadovybės posėdis, kuriame buvo



priimtas sprendimas blokuoti Kubos salą, neleisti joje toliau didinti SSRS karinio kontingento. Spalio 22 d. JAV prezidentas Dž. F. Kennedy, kreipdamasis į savo tautiečius per nacionalinę televiziją, pranešė, kad, JAV žvalgybos duomenimis, nustatyta, jog Kuboje įrengtos kelios balistinių raketų leidimo aikštelės, kurios, būdamos Amerikos pašonėje, kelia grėsmę daugeliui Vakarų miestų. Taip pat užfiksuotas faktas, kad saloje surenkami reaktyviniai bombonešiai, galintys dideliu atstumu gabenti branduolinį ginklą. JAV atsakomasis žingsnis, nustačius, kad vyksta parengiamieji darbai, buvo prezidento įsakymas ginkluotosioms pajėgoms blokuoti Kubos salą iš jūros ir oro, kol visa SSRS dislokuota puolamoji ginkluotė nebus išmontuota ir iš ten išgabenta kontroliuojant JT stebėtojams. Prezidentas pareiškė, kad bet koks raketos, turinčios branduolinį užtaisą, paleidimas iš salos link bet kurios Vakarų valstybės bus laikomas tiesioginiu JAV užpuolimu, todėl bus panaudotos visos su tuo susijusios atsakomosios priemonės ir atitinkami veiksmai prieš Sovietų Sąjungą. JAV ginkluotosiose pajėgose buvo sustiprinta kovinė parengtis ir prasidėjo jų rengimas įsiveržimui, jeigu taip susiklostytų aplinkybės.

Tą pačią dieną, 15.50 val. vietos laiku, Kuboje dislokuotose Sovietų Sąjungos karinėse pajėgose buvo įvesta kovinė parengtis. JAV įsiveržti pasirėngusias pajėgas sudarė apie 100 tūkst. karių desanto junginys, sudarytas iš sausumos pajėgų ir jūrų pėstininkų dalinių. Buvo mobilizuota apie 180 tūkst. rezervo karių. 20 proc. strateginės aviacijos lėktuvų pradėjo nuolatinį kovinį budėjimą virš Kubos. Prie Kubos krantų buvo sutelkta apie 180 karo laivų, tarp jų 8 lėktuvnešiai ir 60 desanto laivų. Spalio 23 d. JAV reikalavimas išmontuoti SSRS įrengtas karines bazines Kuboje buvo pateiktas JT Saugumo Tarybos posėdyje. Amerikos valstybių organizacijos taryba priėmė rezoliuciją, leidžiančią panaudoti karines pajėgas Kubai blokuoti. Tada Sovietų Sąjungos vadovybė, grasindama panaudoti savo ginkluotąsias pajėgas, pareikalavo, kad JAV netrukdytų jai tiekti karo techniką Kubai, nes spalio 26 d. du SSRS laivai, gabenantys balistinių raketų branduolinius užtaisus, lydimi povandeninių laivų, vienas iš kurių turėjo balistinę raketą su branduoliniu užtaisu, artėjo prie Kubos. Bet koks JAV bandymas sustabdyti šiuos laivus galėjo tapti Trečiojo pasaulinio karo pradžia.

Šios situacijos įtampa pasiekė kulminaciją. Spalio 27 d. be sovietų karinės vadovybės leidimo virš Kubos buvo numuštas amerikiečių žvalgybos lėktuvas U-2, o spalio 28 d. šioje saloje turėjo prasidėti JAV desanto operacija. 1962 m. spalio 24–29 dienomis vyko slaptos tiesioginės JAV prezidento ir SSRS Ministrų Tarybos pirmininko derybos. Jos baigėsi tuo, kad N. S. Chruščiovas nusileido JAV reikalavimui išmontuoti karines bazines Kuboje ir išgabenti iš salos karo techniką stebint JT atstovams. Savo ruožtu JAV sutiko nutraukti

salos karinę blokadą, kai JT atstovai patvirtins informaciją apie karinių bazių įrenginių išmontavimą, ir užtikrino, kad JAV nebandys įsiveržti į Kubą ir išmontuos savo balistines raketas, dislokuotas Turkijoje.

1963 m. sausio 7 d. JAV ir SSRS vadovai informavo JT generalinį sekretorių Thantą U Sithu, kad Karibų krizė sėkmingai išspręsta. Nors sovietinė puolamoji ginkluotė ir buvo išgabenta atgal į Sovietų Sąjungą, SSRS gynybos ministerijos duomenimis, 1963 m. gegužės 9 d. Kuboje liko 17 500 sovietinių specialistų, iš kurių 5 000 buvo kariai. Tų pačių metų rugpjūčio 30 d. tarp Baltųjų rūmų ir Kremliaus buvo įrengtas tiesioginis telefono ryšys.

### III skyrius

## 1945–1975 m. Indokinijos (Vietnamo) karai

### 3.1. Karo prielaidos

Nors pagrindiniai kovos veiksmai 1945–1975 m. karinio konflikto metu vyko Vietnamo teritorijoje, Kambodža ir Laosas taip pat buvo tiesiogiai įtrauktos į šį konfliktą, nepaisant, kad kovos veiksmai vyko toli už šių valstybių ribų (3 pav.). Iš esmės karas buvo lokalinis, t.y. įvairiu intensyvumu dar ilgokai vyko pagal lokalinių ir pilietinių karų scenarijų, kol į jį 1965 m. įsitraukė JAV. Ji tapo aktyvia tiesiogine šio karo dalyve.

Karo Kambodžoje ir Laose plėtros scenarijus truputį skyrėsi nuo Vietnamo scenarijaus. Jį sąlygiškai galima padalyti į keturis etapus:

- 1) Prancūzijos (1945–1954 m.);
- 2) Ženevos (1954–1965 m.);
- 3) JAV (1965–1973 m.);
- 4) ugnies nutraukimo (1973–1975 m.).

Du pirmieji etapai ir paskutinis buvo lokaliniai. Veiksmai vyko Pietryčių Azijoje. Jų dalyviai buvo Vietnamas, Laosas ir Kambodža. Trečiasis karo etapas jau buvo nebe lokalinis, kadangi į veiksmus įsitraukė dvi galingiausios pasaulio valstybės ir jis įgijo visus didelio masto karui būdingus bruožus.

### 3.2. Pirmasis Indokinijos karo etapas: 1945–1954 m.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, Pietryčių Azija tapo priešingu ideologijų (komunistinės ir demokratinės) Rytuose kovos lauku.

Nuo pat pirmųjų Antrojo pasaulinio karo dienų Prancūzija stengėsi panaudoti Indokinijos materialinius ir žmonių išteklius savo kariniam potencialui stiprinti. Iki 1939 m. gruodžio iš Indokinijos į Prancūziją buvo išsiųsta apie 70 tūkst. karių ir darbininkų. Prancūzijos vyriausybė planavo iš kolonijų pateikti metropolijai 3,5 mln. tonų maisto produktų, 800 tūkst. tonų arbatos, kavos ir cukraus, 600 tūkst. tonų kaučiuko, atsiųsti 1,5 mln. žmonių. Visos kolonijos dirbo, kad patenkintų su karu susijusius poreikius. Tai, kad Vokietija okupavo dalį Prancūzijos, turėjo tiesioginės įtakos ir jos kolonijoms. Japonijos kariuomenė jau 1940 m. gegužės mėn. susitelkė prie Kinijos ir Vietnamo valstybių sienos. Pietinėje Indokinijos dalyje Tailandas, kurį palaikė Japonija,

pretendavo į plotus, esančius Laoso teritorijoje, dešiniajame Mekongo upės krante. Prancūzijos administracija pamažu pradėjo nusileisti Japonijos militaristų spaudimui. 1940 m. liepos mėn. japonai ultimatyviai pareikalavo, kad Prancūzija uždarytų Indokinijos sieną šiaurinėje dalyje, ir perėmė visų kelių į Kiniją kontrolę. Prancūzija sutiko leisti dislokuoti dideles Japonijos karines pajėgas Tonkine, o Tailandui naudotis perdavė 70 tūkst. kv. km Laoso ir Kambodžos teritorijos. Po 1940 m. vietnamiečių pečius užgriuvo dviguba našta: okupantės – Prancūzija ir Japonija – susijungė, 1941 m. gruodžio 9 d. pasirašiusios gynybos sutartį. Nuo 1941 iki 1945 m. Japonijos karinei vadovybei Prancūzija sumokėjo 723 mln. piastrų – tai septynis kartus viršijo 1939 m. visos Indokinijos biudžetą. Antrojo pasaulinio karo metu prancūzų kolonijinė administracija privalėjo tiekti Japonijai ryžius: 1941 m. – 585, 1942 m. – 973, 1943 m. – 1023, o 1944 m. – 900 tūkst. tonų. Japonijos okupacinė karinė administracija ir specialiosios tarnybos Indokinijoje pradėjo įgyvendinti „Didžiosios Rytų Azijos“ idėją.

1945 m. rugpjūčio mėnesį sovietinė kariuomenė pradėjo Japonijos Kvantuno kariuomenės pajėgų (*Kvantuno kariuomenė – Japonijos ginkluotųjų pajėgų formuotė, dislokuota Šiaurės Rytų Kinijoje, Mandžiūrijoje, kad kovotų su SSRS, Mongolija ir Kinija. Sukurta 1919 m., 1945 m. jos junginiuose buvo daugiau kaip 1 mln. karių*) puolimą Mandžiūrijoje. Pasinaudodami susiklosčiusiomis aplinkybėmis rugpjūčio 11 d. Hatinio provincijoje Vietnamo pasipriešinimo judėjimo vadovai prieš japonų ir prancūzų interventus organizavo sukilimą. Sukilimo komitetui vadovavo Vo Nguyen Giapas. Jau rugpjūčio 28 d. šis komitetas buvo reorganizuotas ir tapo Laikinąja revoliucine vyriausybe. Tuo pačiu metu, 1945 m. rugpjūčio 16 d., Prancūzijos vyriausybė pasiuntė į Vietnamą ekspedicinių pajėgų korpusą, kuris Vietname, Laose ir Kambodžoje turėjo atkurti prancūzų kolonijinį režimą.

Vietnamo partizanų pajėgos ir komunistai susijungė į bendrą organizacinę struktūrą – *Vietminą (visas pavadinimas – Vietnam dok-lap dong-min – Kovos dėl Vietnamo nepriklausomybės lyga)*. Šiai organizacijai vadovavo komunistai, kurių politinis lyderis buvo Ho Chi Minhas (Ho Ši Minas). Jis tuo metu ėjo ir užsienio reikalų ministro pareigas, o karinis vadovas buvo partizanų nacionalistų pajėgų vadas Vo Nguyen Giapas, einantis ir vidaus reikalų ministro pareigas. Iki 1945 m. gruodžio japonų kariuomenės junginiai buvo nuginkluoti, o jų kariai repatrijuoti, išsiųsti į Japoniją. Laikui bėgant Vietmino pajėgoms pavyko užtikrinti didžiosios tropikų džiunglių dalies Šiaurės Vietname kontrolę. Tai buvo pasiekta teikiant didelę pagalbą Kinijai, Gomindano (*Gomindanas – 1912 m. Kinijoje sukurta Nacionalinė liaudies partija, kuri nuo 1927 m. tapo šalies valdančiąja partija. Gomindano vyriausybė buvo nuversta 1949 m.*)

vyriausybei, ir JAV, kurios, atsidėkodamos už dalyvavimą kovoje su Japonija Antrojo pasaulinio karo metu, buvo pasiryžusios padėti vietnamiečiams. Be kita ko, tiek Kinija, tiek JAV stengėsi padėti ir dėl to, kad siekė sumažinti Prancūzijos įtaką Indokinijoje, tačiau niekas tada dar netikėjo reikšmės šio politinio judėjimo vadovo Ho Chi Minho ryšiams su tarptautiniu komunistiniu judėjimu. Japonijai kapituljavus, Vietminas paskelbė nepriklausomybę, tačiau Prancūzija, pasitikėdama savo pačios jėgomis ir remiama Didžiosios Britanijos, siekė šalyje nedelsiant atkurti ankstesnį kolonijinį režimą. Dėl to ir kilo šis po Antrojo pasaulinio karo ilgiausiai trukęs karinis konfliktas.

1945 m. rugsėjo 2 d. Ho Chi Minhas paskelbė Vietnamo nepriklausomybę. 1946 m. vasario 28 d. Čuncine Prancūzijos ir Kinijos atstovai pasirašė sutartį dėl Kinijos karinių pajėgų iš Vietnamo išvedimo ir jų pakeitimo prancūzų pajėgomis. 1946 m. kovo 6 d. Prancūzija pripažino Vietnamo Demokratinės Respublikos nepriklausomybę, t.y. kad ji tapo laisva Indokinijos federacijos ir Prancūzijos sandraugos valstybe, tačiau tuo pačiu metu šiame regione telkė savo karines pajėgas. Prancūzijos iškelti Vietnamo Respublikos suverenumo apribojimai buvo nepriimtini Vietmino vadovybei, todėl vėliau, tų pačių metų gruodžio 19 d., visoje šalyje, ypač šiaurinėje jos dalyje, vėl išplieskė partizaninio karo židiniai. Vietnamiečiai net iki 1947 m. kovo mėn. gynė Hanojų nuo Prancūzijos pajėgų dalinio, kuriame buvo apie 6 500 karių.

1947 m. sausio–vasario mėnesiais po kelias savaites trukusios blokados prancūzų pajėgos išlaisvino partizanų apsuptą savo įgulą ir atstūmė Vietmino partizanus nuo Hue miesto, kuris senovėje buvo valstybės sostinė.

Vietmino vadovybė, matydama savo ginkluotųjų pajėgų silpnumą (*Vietnamo liaudies kariuomenėje buvo tik apie 10 tūkst. karių, jų ginkluoti savignos ir partizanų daliniai nelabai galėjo pasipriešinti 100 tūkst. prancūzų ekspediciniam korpusui*), nusprendė, kad jai parankiausias yra ilgalaikis partizaninis karas. Toks sprendimas leido prancūzams greitai (iki 1947 m. rudens) užimti visus didžiausius šalies miestus, todėl kovos veiksmai vyko kaimuose, miškuose ir kalnuose. Įsitikinę, kad greitai pergalė šioje kovoje neįmanoma, prancūzai, užtikrindami savo užnugario saugumą ir siekdami lokalizuoti pasipriešinimo židinius užimtuose rajonuose, nuo 1948 m. pradėjo taikyti kitą veiksmų taktiką. Šiuo tikslu Nambo ir Čungbo pietinėje dalyje buvo surengtos didelės baudžiamosios operacijos. 1948 m. pabaigoje prancūzų ekspedicinio korpuso pajėgas sudarė apie 150 tūkst. karių.

1950 m. pradžioje (sausio 30 d.) Vietminas buvo pripažintas komunistinės Kinijos ir Sovietų Sąjungos, dėl to pradėjo didėti Kinijos teikiama karinė pagalba. Skubiai buvo rengiami Vietmino kariniai padaliniai. Tačiau kuo labiau plėtėsi partizaninis karas, tuo didesnę paramą JAV teikė Prancūzijai. Kovo 19

d. amerikiečių aviacija ir karo laivai, bandydami įbauginti Saigono gyventojus, pradėjo demonstruoti savo karinę galią. O tų pačių metų birželį į Saigoną atvyko amerikiečių karinė misija MAAG (*Military Aid Advisory Group*), kuri įsikūrė kartu su prancūzų karine vadovybe.

Nuo spalio mėn. prancūzų pajėgas pradėjo persekioti nesėkmės. Gerai parengtos ir ginkluotos Vietmino pajėgos, veikdamos iš Kinijos teritorijoje esančių bazių ir tropikų džiunglėse, surengė didelį puolimą prieš siauriniame Tonkine esančius prancūzų gynybos postus, kurie dengė valstybės sieną su Kinija. Spalio 9 d. prancūzų pajėgos buvo sutriuškintos prie Cao Bango (Kao-bango), netoli Langsono. Mūšių, kurie tęsėsi daugiau nei tris mėnesius, metu prancūzai neteko apie 8 tūkst. karių – jie buvo nukauti arba sužeisti. Šie įvykiai, paskatinti komunistinių jėgų suaktyvėjimo Laose, privertė Prancūziją palikti didžiąją Šiaurės Vietnamo dalį (spalio 21 d.) ir gruodžio mėn. įsitvirtinti aplink Ka upės deltą šalies šiaurinėje dalyje. 750 km juosta palei Vietnamo ir Kinijos valstybių sieną šiaurinėje šalies dalyje buvo išlaisvinta nuo prancūzų okupantų. Padėtis Pietų ir Centriniam Vietname nebuvo geresnė, kadangi didžioji teritorijos dalis Mekongo upės deltoje buvo komunistų rankose.

1950 m. gruodžio mėn. Prancūzija pasiuntė savo geriausią karo vadą gen. De Latre de Tassingi į Vietnamą. Per trumpą laiką jam pavyko pakelti karių dvasią, perimti iš vietnamiečių iniciatyvą ir susigrąžinti dalį prarastos teritorijos.

1950 m. gruodžio 23 d. Saigone buvo pasirašyta Vietnamo, tačiau ir vėl kaip Prancūzijos bendrijos valstybės, suvereniteto sutartis. Partizaninis karas nenutrūko. Jis tęsėsi daugelyje šalies miestų. Juose buvo rengiami teroro aktai prieš prancūzus. Nors gen. de Tassingi pastangomis buvo atgautos turėtos sritys, faktiškai prancūzai galėjo kontroliuoti tik tas teritorijas, kur buvo išdėstytos jų karinės įgulos. Kai vietnamiečiai atkovojo Hoa Binh (Hoabinio) miestą, prancūzų pajėgos visuose frontuose perėjo į gynybą. 1951 m. viduryje Prancūzijos ekspediciniame korpuse buvo 184 tūkst. karių, o vietnamiečių pajėgas sudarė tik apie 100 tūkst. kovotojų. Pamažu tvirtėjo ir įgavo kovos veiksmų patirties Vietnamo liaudies kariuomenė. 1952 m. pabaigoje ją jau sudarė 6 pėstininkų divizijos, daug kitų karinių dalinių ir padalinių. Vietnamiečių reguliarioji kariuomenė, remiama aktyvių partizanų, vieną po kito laisvino svarbius šalies rajonus.

1953 m. pradžioje vėl dažniau rengiamos prancūzų karinės operacijos. Šio karo didžiausios operacijos jūroje metu prancūzų pajėgos užėmė partizanų bazę Kuineno upės įlankoje ir sunaikino keletą karinių gamyklų Pietų Vietnamo džiunglėse (vadovavo gen. R. Sallanas). Kovo–rugsėjo mėn. daugiau karinės pagalbos Prancūzijai suteikė ir JAV, padedanti jai kovoti su Vietnamo partizanais. Finansinė pagalba sudarė 60 proc. visų Prancūzijos karo Indokinijoje

išlaidų, didelė buvo ir karinė pagalba – 25 tūkst. tonų ginkluotės ir šaudmenų per mėnesį. Liepos 6 d. Prancūzija pasiūlė Vietnamui ir Laosui apsvarstyti klausimą dėl platesnių savivaldos teisių suteikimo. Tai svarstyti trečioji Indokinijos federacijos valstybė – Kambodža – kategoriškai atsisakė.

1953 m. rugpjūčio–spalio mėnesiais Prancūzija vedė tiesiogines derybas su Kambodžos karaliumi Norodomu Sihanuku. Kambodžos vyriausybei buvo pasiūlytas visiškas suverenitetas – ekonominis ir politinis (karinis), o Prancūzija pasiliko sau tik kai kurių prancūzų dalinių, dislokuotų rytinėje Kambodžos dalyje ir čia paliekamų, kad atremtų galimus Vietmino veiksmus, operacinį valdymą.

1953 m. pabaigoje prancūzų pajėgas sudarė apie 250 tūkst. karių. Ekspediciniam korpusui priklausė 26 artilerijos divizionai, 528 lėktuvai ir daugiau kaip 390 įvairios paskirties laivų bei katerių. Lapkričio 20 d. prancūzų pajėgų vadas Vietname gen. Arnie Eženas Navarė, siekdamas įvilioti komunistų pajėgas į spąstus ir vienu smūgiu jas sunaikinti, įsakė brg. gen. K. de la Kastri, kuriam buvo pavaldūs iki 15 tūkst. reguliariosios kariuomenės, užsienio legiono ir vietinių pajėgų karių, įrengti įtvirtinimus aplink Dien Bien Phu (Dienbienfu) kaimą ir aerodromo lauką netoli valstybės sienos su Laosu (4 pav.). Dien Bien Phu lyguma prancūzų kariniuose planuose turėjo didelę reikšmę. Sukūrus didelę karinę bazę, iš čia buvo planuojama pradėti kovos operacijas prieš Šiaurės–Vakarų Vietnamo ir patriotines pajėgas, veikiančias Šiaurinėje Laoso dalyje. Tuo, kad prancūzų pajėgos buvo sutelktos vienoje vietoje, netrukus pasinaudojo vietnamiečiai: net 4 jų divizijos pradėjo telktis aplink prancūzų pajėgų dislokavimo vietą. Kinijoje gerai parengtoms divizijoms vadovavo gen. Vo Nguyenas Giapas. Dvi vietnamiečių divizijos apsupo Dien Bien Phu kaime išdėstytas prancūzų pajėgas, o kitos dvi su paramos daliniais sudarė išorinį blokadą žiedą ir įsiveržė į Laoso teritoriją. Prancūzai turėjo tik dvidešimt keturis 105 mm kalibro pabūklus ir keturias 155 mm kalibro haubicas, prieš kurias vietnamiečiai sutelkė daugiau kaip 200 įvairaus kalibro artilerijos pabūklų ir raketų sistemų ugnį. Prancūzams tai buvo visiškai netikėta, kadangi niekas negalėjo įsivaizduoti, kad vietnamiečiai sugebės nugabenti sunkius artilerijos pabūklus aukštai į kalnus, į sunkiai praeinamą vietovę, tuo labiau per trumpą laiką taip gerai parengti artileristus. Kol prancūzų rankose buvo aerodromo kilimo ir tūpimo takas, dar buvo įmanoma nors minimaliai aprūpinti kovojančias pajėgas iš Hanojaus. Tačiau kovo 27 d. Vietmino pajėgos užėmė aerodromą ir bet koks prancūzų pajėgų aprūpinimas buvo nutrauktas. Bandymai nors kiek pagelbėti apsuptoms pajėgoms bombarduojant vietnamiečių pozicijas ar nuleisti šaudmenų ir maisto parašiutais taip pat buvo nesėkmingi dėl stiprios vietnamiečių oro erdvės gynybos. Iš 402 prancūzų lėktuvų, kurie

dalyvavo šioje operacijoje, 62 buvo sunaikinti, o 107 tiek apgadinti, kad jiems buvo reikalingas remontas. Vienas po kito buvo užimti prancūzų įrengti įtvirtinimai, o gegužės 7 d. vietnamiečiai, surengę lemiamą puolimą, įveikė išbadėjusių prancūzų pasipriešinimą, juoba kad baigėsi jų šaudmenys ir nebuvo netgi kuo gintis. Iš 15 094 prancūzų įgulos gynėjų tik 73 pasisėkė ištrūkti iš vietnamiečių blokados žiedo. 10 tūkst. prancūzų, iš kurių pusė buvo sužeisti, pateko į nelaisvę, visi kiti žuvo kautynių metu. Vietnamiečių nuostoliai taip pat buvo nemaži, vien tik žuvusiųjų buvo apie 25 tūkstančiai.

Dien Bien Phu kaimo užėmimas faktiškai buvo prancūzų valdymo Indokinijoje laikotarpio pabaiga. Karo Vietname metu Prancūzijos ekspedicinis korpusas neteko daugiau kaip 140 tūkst. karių (kitais duomenimis, per devynerius karo metus prancūzai prarado iki 0,5 mln. žmonių), 117 lėktuvų ir daug kitos karo technikos, Prancūzijos karinės išlaidos siekė daugiau kaip 3 270 mlrd. frankų.

1954 m. balandžio 26 d. Ženevoje prasidėjusioje konferencijoje dalyvavo 19 valstybių (tarp jų ir Kinijos) atstovai. Joje buvo svarstoma Tolimuosiuose Rytuose susiklosčiusi padėtis. Liepos 21 d. buvo priimtas sprendimas dėl ugnies šioje zonoje nutraukimo, dalyvavusių kare ginkluotųjų pajėgų pergrupavimo ir jų išskyrimo palei 17-ąją lygiagretę, taip pat dėl Tonkino ir Anamo priskyrimo Šiaurės (komunistiniam) ir Pietų Vietnamui. Demarkacijos linija palei 17-ąją lygiagretę nebuvo vertinama kaip valstybės siena. Vėliausiai iki 1956 m. rudens abiejose Vietnamo dalyse turėjo būti surengti laisvi demokratiniai bendros vyriausybės rinkimai. Abiem Vietnamo dalims buvo suteiktas suverenių valstybių statusas. 1953 m. lapkričio 9 d. nepriklausomybę paskelbusi Kambodža ir Laosas, kuris nepriklausomas tapo 1949 m. liepos 19 d., buvo pripažintos neutraliomis suvereniomis valstybėmis. JAV pripažino tarptautinės konferencijos metu priimtus sprendimus, tačiau atsisakė pasirašyti sutartis, pasilikdama sau teisę imtis bet kokių priemonių, jeigu sutartos sąlygos būtų kaip nors pažeistos. Vadovaudamasi pasirašytų sutarčių reikalavimais, Prancūzija pradėjo savo karinių pajėgų išvedimą iš Indokinijos, tačiau toliau vadovavo karinėms pajėgoms Pietų Vietname, Laose ir Kambodžoje. O JAV sutiko svarstyti klausimą dėl galimybės tiekti šioms valstybėms karinę įrangą ir teikti ekonominę pagalbą.

1954 m. gruodžio 29 d. Vietnamas, Kambodža, Laosas ir Prancūzija pasirašė sutartį dėl ekonominės ir politinės nepriklausomybės. Taip pat Indokinijos valstybės sutarė dėl visų valstybių lygių galimybių plaukioti Mekongo upe. 1955 m., remiant JAV, pietinėje Vietnamo dalyje buvo įkurta Vietnamo Respublika.

1955–1956 m. iš Pietų Vietnamo buvo išvestos visos Prancūzijos karinės pajėgos.



### 3.3. Ženevos etapas

1954 m. spalio 11 d. Šiaurės Vietname į valdžią atėjo Kovos dėl Vietnamo nepriklausomybės lyga (Vietminas). 1955 m. sausio 20 d. JAV, Prancūzija ir Pietų Vietnamas priėmė bendrą sprendimą reorganizuoti vietnamiečių kariuomenę, ją turėjo sudaryti 100 tūkst. gerai parengtų karių ir 150 tūkst. rezervu karių. JAV prisiėmė išsipareigojimą aprūpinti kariuomenę kovinio rengimo instruktoriais. Jiems vadovauti turėjo naujas prancūzų pajėgų vadas Indokinijoje generolas Polle Ellie.

Jau 1958 m. pabaigoje Pietų Vietname buvo suformuota 150 tūkst. karių reguliarioji kariuomenė, 60 tūkst. civilinės gynybos pajėgos, 45 tūkst. policijos pajėgos ir sukarintos savigynos rinktinės, kurių gretose buvo apie 100 tūkst. žmonių.

Nors Pietų Vietnamo vyriausybė ir stengėsi kontroliuoti bei valdyti maištaujančius rajonus, 1956–1964 m. nesiliovė komunistinio bloko atstovų iniciuojami Pietų Vietnamo gyventojų neramumai. Vietkongo grupuotės buvo remiamos Šiaurės Vietnamo, kurį savo ruožtu rėmė komunistinė Kinija, dalinių, iš ten buvo gabenama ginkluotė. Nors Pietų Vietnamo vyriausybę visokeriopai rėmė JAV, tai negalėjo pakeisti esamos padėties. 1961 m. spalio 11 d. JAV prezidentas J. F. Kennedy sutiko ir toliau remti su Vietkongo partizanais kovojančią Pietų Vietnamo vyriausybę. Tų pačių metų pabaigoje JAV vyriausybė Saigone įsteigė amerikiečių pajėgų štabą. Buvo sudarytas ir patvirtintas Steili-Teiloros kovos su partizanais veiksmų planas, pagal kurį Pietų Vietname buvo numatytos baudžiamosios operacijos, nukreiptos prieš maištaujančius gyventojus, taip pat stiprinti Pietų Vietnamo kariuomenę ir pradėti Šiaurės Vietnamo puolimą. Pirmam tikslui įgyvendinti buvo įkurta apie 17 tūkst. „strateginių kaimų“, kurie pagal savo paskirtį buvo labiau panašūs į koncentracijos stovyklas. Jose buvo planuojama sutelkti didžiąją Pietų Vietnamo gyventojų dalį.

1961 m. gruodžio 11 d. atvyko pirmoji JAV žadėtos ginkluotės siunta – JAV lėktuvnešiu buvo atgabentos dvi sraigtasparnių eskadrilės. Rodydamos savo ryžtą užkirsti kelią komunistų invazijai į Pietų Vietnamą, JAV 1962 m. vasario 8 d. įsteigė pagalbinę vadavietę. 1962 m. pabaigoje JAV karinių ir technikos aptarnavimo specialistų skaičius pasiekė 13 tūkst., o Pietų Vietnamo kariuomenėje tarnavo 205 tūkst. karių.

1963 m. lapkričio 1–2 d. ir 1964 m. sausio 30 d. Pietų Vietname įvyko du kariniai perversmai. Tuo iš karto pasinaudojo Vietkongo pajėgos. Jos 1964 m. vasario 4 d. perėjo į puolimą Taininio provincijoje ir Mekongo upės deltoje. Antroje 1964 m. pusėje Vietkongo partizanai pradėjo didelio masto puolimą ir tų pačių metų pabaigoje jau kontroliavo tris ketvirtadalius Pietų Vietnamo

teritorijos, kurioje gyveno pusė visos šalies gyventojų. Šiuo laikotarpiu jie sunaikino apie 323 tūkst. Pietų Vietnamo kariuomenės karių, tarp jų ir apie 2300 amerikiečių karių. O į Vjetkongo gretas perėjo apie 65 tūkst. Pietų Vietnamo kariuomenės karių.

1964 m. rugpjūčio 2 d. trys šiaurės vietnamiečių torpediniai kateriai Bac Bo (Bakbo – Tonkino) įlankoje netikėtai atakavo amerikiečių karo laivą. Remiant JAV aviacijai išpuolis buvo atremtas, tačiau po poros dienų toks incidentas vėl pasikartojė. 1964 m. rugpjūčio 5 d., atsakydamas į torpedinių katerių atakas, JAV prezidentas davė įsakymą karo aviacijai bombarduoti šiaurės Vietnamo karinių jūrų pajėgų bazes.

1964 m. lapkričio 1 d. Vjetkongo partizanai užpuolė amerikiečių paramos bazę Bien Hoa (Bienhoa). Antpuolio metu keletas bazėje stovėjusių lėktuvų ir sraigtasparnių buvo sunaikinti. 4 amerikiečiai ir 2 vietnamiečiai žuvo, 17 žmonių buvo sužeista.

### **3.4. JAV karas Vietname 1965–1973 m.**

1965 m. pradžioje visoje Pietų Vietnamo teritorijoje suaktyvėjo komunistinis judėjimas. Vjetkongo pajėgos, veikiančios kartu su šiaurės Vietnamo pajėgomis, apsupdavo miestus ir gyvenvietes ir naikindavo Pietų Vietnamo kariuomenės padalinius (3 ir 5 pav.). Vjetkongo pajėgoms prasiveržus iš Centrinės lygumos link pamaro, Pietų Vietnamas buvo padalytas į dvi dalis. Kai JAV aviacijai buvo įsakyta bombarduoti šiaurės Vietnamo karinių jūrų pajėgų bazes, kovo 8 d. 9-oji jūrų pėstininkų brigada išsilaipino antrame pagal dydį Pietų Vietnamo mieste Da Nange (Danange), 113 km į pietus nuo demarkacijos zonos, ir pradėjo mūšį su komunistinėmis partizanų pajėgomis. Taip amerikiečių pajėgos ėmė vis dažniau tiesiogiai dalyvauti kovos su šiaurės Vietnamo ir Vjetkongo pajėgomis veiksmuose, t.y. JAV pradėjo ilgiausią ir nepopuliariausią visoje savo šalies istorijoje karą.

Amerikiečių sausumos pajėgos valdė tik tas teritorijas, kuriose buvo išdėstyti jų kariniai daliniai, o karas tęsėsi – vyko tūkstančiai smulkių, bet aršių susirėmimų su partizanais, tačiau nebuvo nė vieno lemiamo susirėmimo, kurio metu būtų galima vienu metu sunaikinti visas partizanų pajėgas. Tokie kovos veiksmai visiškai neatitiko tuometės JAV vadovavimo karui teorijos reikalavimų. Nors JAV pajėgas paremti atvyko 7 sausumos pajėgų batalionai, aviacijos eskadrilė, o Pietų Vietname buvo pradėtos partizanų bazių bombardavimo operacijos, iki 1965 m. vidurio bendra padėtis Pietų Vietname nepasikeitė – netapo geresnė, kaip to tikėjosi JAV politinė vadovybė. Tuometis JAV pre-

zidentas Lyndonas Johnsonas (L. Džonsonas) buvo įsitikinęs, kad tik įvedus pakankamai dideles pajėgas Pietų Vietnamo kariuomenės galutinai nepajėgs sunaikinti Vietkongo partizanai.

Amerikiečių pajėgos rengdavosi vykdyti kovos veiksmus savo įtvirtintose dislokacijos bazėse. Kariai žvalgė ir naikino komunistinių pajėgų gruputes ir jų bazes, tačiau buvo siekiama jas sunaikinti, o ne užimti ir kontroliuoti teritorijas, kur jos buvo įkurtos. Kovos veiksmams amerikiečiai vadino trumpus susirėmimus su partizanais, kuriuose dalyvaudavo nedidelės pajėgos – nuo būrio iki bataliono, – išskyrus tuos atvejus, kai apsuptiems amerikiečiams tekdavo gintis nuo didesnių partizanų pajėgų.

1966 m. viduryje amerikiečiai surengė pirmą didesnės trukmės puolimą, kurio tikslas buvo rasti ir sunaikinti pagrindines komunistines pajėgas ir jų bazes. Nuo ankstesnių tokios rūšies operacijų jis skyrėsi tuo, kad buvo daug platesnis, gilesnis ir ilgalaikis. Operacijos vyko Centrinės lygumos rajone ir provincijose aplink Saigoną (nuo 1976 m. – Ho Chi Minhas). Partizanų pajėgų padėtis buvo keblī, tačiau pažįstant aplinkines vietas beveik visada buvo galima atitrūkti nuo amerikiečių persekiojimo ir pasislėpti džunglėse. Kai tik valstybių sąjungininkių pajėgos, baigusios reidą, grįždavo į savo nuolatines bazes, partizanai nedelsiant vėl grįždavo į tą teritoriją, kurią anksčiau kontroliavo. Nors 1967 m. buvo surengti du dideli partizanų puolimai – „Kedrų ruduo“ ir „Mazginis miestas“, – taip pat buvo baigta įrengti pirmoji amerikiečių karinė bazė Mekongo upės deltoje, siekdamas sunaikinti amerikiečių bazes, įkurtas palei Laoso ir Kambodžos valstybių sieną ir į pietus nuo demarkacijos zonos.

1968 m. pradžioje nedidelių judrių partizanų pajėgų žaibiški antpuoliai pagal intensyvumą pasiekė viršūnę (operacija „Puolimas Tet“). 50 tūkst. Vietkongo ir Šiaurės Vietnamo reguliariosios kariuomenės karių vienu metu puolė amerikiečių ir jų sąjungininkių bazes ir 43 didžiausius Pietų Vietnamo miestus bei gyvenvietes (6 pav.). Pagrindiniai partizanų puolimo objektai buvo Saigonas (Ho Chi Minhas) ir Hue. Hue miesto gatvėse mūšiai dėl kiekvieno kvartalo vyko net iki vasario 25 dienos. Šio gerai suplanuoto ir netikėto, 45 dienas trukusio partizanų puolimo padariniai – Pietų Vietnamo ir amerikiečių pajėgos neteko 150 tūkst. karių (tarp jų apie 48 tūkst. amerikiečių), buvo sunaikinta ore ir ant žemės 2 200 lėktuvų ir sraigtasparnių, sudeginta 5 250 karinės technikos vienetų, nuskandinti ar sudeginti 233 laivai, nutrauktos visos svarbiausios amerikiečių antžeminės komunikacijų linijos. Tik vasario pabaigoje Šiaurės Vietnamo pajėgų puolimas galiausiai buvo atremtas ir sustabdytas, apsupta liko tik amerikiečių jūrų pėstininkų bazė Khe Sanhe. Šis partizanų puolimas buvo surengtas iš karto po to, kai JAV žiniasklaida labai

plačiau išreklamavo amerikiečių karinės vadovybės pergales Vietname. Partizanai veikė tokiu dideliu mastu ir taip įnirtingai, kad sukretė visą Ameriką. Po to iš daugelio jos regionų pasipylė reikalavimai išvesti JAV pajėgas iš Vietnamo. Nors „Puolimas Tet“ buvo taktinis komunistinių pajėgų pralaimėjimas, kadangi pajėgos patyrė daug nuostolių, sumažėjo jų kontroliuojamų teritorijų dydis, nepadidėjo jas palaikančių Pietų Vietnamo gyventojų skaičius, strategijos požiūriu Šiaurės Vietnamas ir Vietkongas pasiekė pergalę kovoje su amerikiečiais. Tai buvo strateginė pergalė.

1968 m. kovo 16 d. amerikiečių padalinių kariai, vykdydami partizanų grupių paieškos ir naikinimo operaciją, nužudė apie 200 taikių beginklių Songmi kaimo gyventojų (Kuangngai provincija, šiaurinis sektorius). Šis kraupus nusikaltimas buvo išaiškintas tik praėjus metams, po to antikariniai amerikiečių ir viso pasaulio visuomenės veiksmai dar labiau suaktyvėjo.

Balandžio 1–15 dienomis Pietų Vietnamo ir amerikiečių 30 tūkst. karių grupotė surengė operaciją, kurios tikslas buvo išlaisvinti iš apsupties Khe Sanhe amerikiečių jūrų pėstininkus. O balandžio 8 d. buvo pradėta bendra amerikiečių ir Pietų Vietnamo kariuomenės puolimo operacija „Visiška pergalė“, kurioje dalyvavo 42 JAV ir 37 Pietų Vietnamo batalionai (daugiau kaip 100 tūkst. karių). Operacijos tikslas buvo sunaikinti partizanus 11-oje provincijų aplink Saigoną ir užimti jų teritoriją. Nuo balandžio 19 iki gegužės 17 d. kita bendrą pajėgų grupuotė (4 divizijos) surengė operaciją „Delaver“, siekdama sunaikinti Vietkongo pagrindines pajėgas, sutelktas Šau upės slėnyje, Kuantri ir Tchiatchjeno provincijose, kad būtų sužlugdytas jų rengiamas Hue miesto puolimas.

Šiaurės Vietnamo pajėgos gegužės 5–9 dienomis savo ruožtu taip pat surengė bendrą puolimą. Buvo atakuoti net 122 amerikiečių kariniai objektai visoje Pietų Vietnamo teritorijoje, tarp jų net Saigonas. Beveik savaitę trukę partizanų antpuoliai buvo atremti.

1968 m. gegužės 10 d. Paryžiuje JAV ir Šiaurės Vietnamo valstybių oficialūs asmenys pradėjo svarstyti taikius konflikto sprendimo būdus.

Rugpjūčio 17 d. prasidėjo trečiasis komunistinių pajėgų puolimas visoje Pietų Vietnamo teritorijoje, išskyrus rajonus, kurie ribojasi su Mekongo upės delta, o 21 d. buvo pradėtas Saigono apšaudymas reaktyviniais sviediniais.

JAV 1968 m. spalio 13 d. nutraukė kovos su Šiaurės Vietnamu veiksmus. JAV prezidentas įsakė baigti bombarduoti Šiaurės Vietnamo teritoriją iš oro, jūros ir sausumos į šiaurę nuo demilitarizuotosios zonos. Įsakymas įsigaliojo nuo lapkričio 1 d. 8.00 val. ryto. Taip buvo siekiama nekludyti taikos deryboms Paryžiuje.

Po didžiojo Vietkongo partizanų puolimo 1968 m. amerikiečių generolas Williamas Westmorlandas buvo paskirtas į aukštesnes pareigas JAV, į jo vietą

atvyko generolas Kreitonas U. Abramsas. Naujasis pajėgų vadas parengė „vietnamizavimo“ programą, kurioje buvo numatyta Pietų Vietnamo ginkluotąsias pajėgas aprūpinti naujausia ginkluote ir technika, kas amerikiečiams būtų suteikę galimybę didžiausią atsakomybę ginant valstybės nepriklausomybę perkelti ant vietnamiečių pečių. 1969 m. vasario 6 d. buvo įsteigtas bendras JAV kariuomenės ir Vietnamo nacionalinės kariuomenės generalinis štabas. Pagrindinis jo uždavinys buvo kuo greičiau modernizuoti Pietų Vietnamo kariuomenę ir sudaryti jai daugiau galimybių dalyvauti operacijose kovojant su komunistinėmis pajėgomis. Balandžio 26 d. amerikiečių 77-ojo pulko 6-asis batalionas Pietų Vietnamo 213-ajam artilerijos batalionui iškilmingai perdavė jam skirtus lauko artilerijos pabūklus, kovos techniką bei kitą įrangą ir ekipuotę.

1969 m. pradžioje amerikiečių pajėgų kontingentas Pietų Vietname gerokai pagausėjo. Tuo metu jį sudarė 543 482 kariai. Šios karinės grupuotės veiksmus palaikė 7-asis jūrų laivynas, kuris veikė iš Tonkino (Bac Bo) įlankos, ir strateginiai bombonešiai, kurių bazės buvo Tailande ir Guamo saloje. Kartu su JAV pajėgomis veikė ir kitų valstybių, priklausančių Pietų Azijos Sutarties Organizacijai (SEATO), pajėgos. Čia buvo sutelkti Australijos, Naujosios Zelandijos, Pietų Korėjos, Tailando ir Filipinų daliniai. Jų karių skaičius siekė 62 tūkst., be to, iš Vakarų Vokietijos, Taivano ir Malaizijos atvyko nemažai civilinio personalo. Visų sąjungininkų karinio ir civilinio kontingento aprūpinimo poreikius tenkinti ir materialines vertybes tiekti ėmėsi JAV.

Nors gegužės 11 d. visame Pietų Vietname prasidėjo įprastas komunistinių pajėgų puolimas, kuris tęsėsi iki gegužės 14 d., JAV prezidentas R. Niksonas (Niksonas) viešai paskelbė ketinimą išvesti amerikiečių karines pajėgas iš Pietų Vietnamo. Liepos 8 d. pirmieji JAV kovos daliniai buvo perkelti į Fort Luiso karinę bazę Virdžinijoje. Tai buvo 3-iasis jūrų pėstininkų batalionas, 60-oji pėstininkų brigada ir 9-oji pėstininkų divizija.

Spalio 1 d. Pietų Vietnamo kariuomenė iš amerikiečių perėmė teritorijos aplink Saigoną gynybą.

1969 m. pabaigoje Vietname buvo 484 326 amerikiečių kariai (personalo nuostoliai per metus – nukauti ir sužeisti 6 727 žmonės) ir apie 68,9 tūkst. JAV sąjungininkų karių.

1970 m. vasarį–kovą netoli Kambodžos valstybės sienos buvo surengtas JAV ir Pietų Vietnamo padalinių reidas. Jo tikslas buvo sunaikinti partizanų aprūpinimo bazes. Šios operacijos metu buvo aptiktos ir sunaikintos pagrindinės partizanų aprūpinimo bazės. Amerikiečių pajėgos, siekdamos sutrikdyti partizanų aprūpinimą, perėjo Laoso valstybės sieną ir užminavo Ho Chi Minh kelią (7 pav.), taip pat įrengė artilerijos ugnies pozicijas, kad būtų galima jį apšaudyti ir nutraukti šiuo keliu vykstantį tiekimą. Siekdamas greičiau

užbaigti užsitęsusi karą Vietname ir sunaikinti didžiausias karines partizanų bazines Kambodžoje, JAV prezidentas R. Nixonas 1970 m. balandžio 30 d. įsakė amerikiečių pajėgoms įžengti į Kambodžos teritoriją. Amerikiečiai su Pietų Vietnamo pajėgomis buvo įsiskverbę į Kambodžos teritoriją apie 35 km, tačiau JAV prezidentas patikino, kad šios pajėgos iki birželio 30 d. bus iš ten išvestos. Nustatytą dieną amerikiečių pajėgos buvo išvestos iš Kambodžos. JAV karinė vadovybė informavo pasaulio visuomenę, kad vykdant šią operaciją buvo aptiktos 155 tonos įvairios ginkluotės, 1 786 tonos šaudmenų ir 6 877 tonos ryžių atsargų. Karinės pajėgos neteko 388 karių, 1 525 kariai buvo sužeisti. O Šiaurės Vietnamo pajėgų nuostoliai buvo kur kas didesni: vien nukautųjų buvo 4 766.

Nors du mėnesius trukusio reido metu buvo užgrobtą ir sunaikinta labai daug partizanų karinės įrangos ir ginkluotės, partizanų veiksmams didelės įtakos tai neturėjo, kadangi dalinių aprūpinimas vyko Ho Chi Minho keliu, kuris ejo per Laoso teritoriją. Tačiau šis amerikiečių reidas sukėlė labai neigiamą reakciją JAV: čia dar labiau išsiplieskė antikarinės nuotaikos, buvo organizuojamos akcijos, o vyriausybei niekaip nesisekė įtikinti visuomenės, kad Pietų Vietname reikia toliau plėsti karo veiksmus, į kuriuos dabar jau buvo įtraukta ir Kambodža. Dešimtys tūkstančių jaunų amerikiečių prisidėjo prie tų, kurie anksčiau nepanoro tarnauti kariuomenėje ar iš jos dezertyravo. Jaunuoliai ieškojo prieglobsčio Šveicarijoje, Kanadoje, vengdami šaukimo į kariuomenę slapstėsi namuose ir dėl to buvo teisiami. Visur vyko masiniai antikariniai mitingai, manifestacijos, jų dalyvių skaičius nuolat grėsmingai didėjo.

1970 m. rugpjūčio 1 d. JAV karinių pajėgų vadovybė pranešė, kad jų karo aviacija tiesiogiai palaikė Kambodžos kariuomenės kovos veiksmus siekiant išlaisvinti Kompong Tiamo miestą (centrinėje šalies dalyje) ir Pnompenio pakraštyje išsidėčiusį Skouno kaimą. Be to, nuo rugsėjo JAV bombonešiai B-52 kasdien skraidė palei Laoso valstybės sieną, kad sutrukdytų pergrupuoti komunistines pajėgas ir jų 40 tūkst. karių grupuotei pasiruošti puolimui. Kaip išskirtinę galima paminėti JAV specialiųjų pajėgų sraigtasparnių operaciją, surengtą Šiaurės Vietname. Jos tikslas buvo išlaisvinti amerikiečius karius, laikomus karo belaisvių stovykloje Sontai gyvenvietėje, 37 km nuo Hanojaus. Deja, to padaryti nepavyko – karo belaisvių stovykla jau buvo perkelta į kitą vietovę.

1970 m. pabaigoje Pietų Vietname JAV karinių pajėgų gretose kovojo 335 794 kariai, jų nuostoliai (nukautų ir sužeistų) Pietryčių Azijoje per metus – 7 171 žmogus. Sąjungininkų karinėse pajėgose buvo apie 67,4 tūkst. karių.

1971 m. toliau įgyvendinama „vietnamizavimo“ programa. Sausio 30 d. buvo surengta bendra JAV ir Pietų Vietnamo pajėgų operacija „Djuji Kanjon II“. Jos tikslas buvo išvalyti nuo komunistinių pajėgų teritoriją į pietus nuo

demilitarizuotosios zonos ir sukurti aprūpinimo bazes, tiekimo linijas ren-  
giantis planuojamam Pietų Vietnamo pajėgų įsiveržimui į Laoso teritoriją.  
Vasario 3–balandžio 9 dienomis Laose surengiama Pietų Vietnamo pajėgų  
operacija „Lam Son 719“. Pagrindinis operacijos tikslas buvo nutraukti Šiau-  
rės Vietnamo pajėgoms reikalingų išteklių tiekimą Ho Chi Minh keliu. JAV  
pajėgų karinė vadovybė pareiškė, kad jų sausumos pajėgos taip pat dalyvaus  
šioje operacijoje ir bus įvestos į Laoso teritoriją. Kovo 6-ąją Pietų Vietnamo  
1-oji pėstininkų divizija ir 1-oji šarvuotoji brigada puolė ir užėmė Tchepono  
miestą (netoli Kuantri), kuris buvo pagrindinė partizanų pajėgų, judančių Ho  
Chi Minh keliu, aprūpinimo bazė. Taip buvo pasiektas pagrindinis operacijos  
tikslas. Išankstiniais duomenimis, paskelbtais balandžio 9 d., operacijos metu  
buvo nukauti 13 462 komunistinių pajėgų kariai, 56 kariai paimti į nelaisvę.  
Buvo perimti 5 066 šaunamieji ginklai, 1 935 vienetai kolektyvinės ginkluotės,  
106 tankai, 422 sunkvežimiai ir 1250 t ryžių. Sąjungininkų pajėgų nuostoliai:  
1 707 kariai (tarp jų 176 amerikiečiai) nukauti, 6 466 (tarp jų 1 042 amerikie-  
čiai) sužeisti ir 693 (tarp jų 42 amerikiečiai) dingo be žinios.

Liepos 9 d. Pietų Vietnamo ginkluotosioms pajėgoms buvo perduota ame-  
rikiečių karinė bazė „Faje Base Charles 2“, įkurta 6 km į pietus nuo demilita-  
rizuotosios zonos. Nuo to laiko visa atsakomybė už šio rajono gynybą teko vie-  
tnamiečiams, o rugpjūčio 11 d. – ir už vykdomas sausumos operacijas. 1971 m.  
pabaigoje amerikiečių aviacija, atsakydama į partizanų išpuolius Saigone ir pie-  
čiau demilitarizuotosios zonos, bombardavo Šiaurės Vietname esančius aero-  
dromus, raketų kompleksus ir zenitinių padalinių pozicijas bei sandėlius. 1971  
m. pabaigoje JAV pajėgos Pietų Vietname sumažėjo – jas sudarė 158 119 karių  
(per metus buvo nukauti 942 kariai). Sąjungininkų karinėse pajėgose buvo apie  
62,4 tūkst. karių. Filipinai iš Pietų Vietnamo išvedė visas savo pajėgas.

1972 m. kovo 30 d. komunistinės pajėgos pradėjo didžiausią (turint ome-  
nyje laikotarpį nuo 1968 m.) „Tet puolimą“. Šiaurės Vietnamo pajėgos (iki 20  
tūkst. karių) įsiveržė į Pietų Vietnamo teritoriją 4 kryptimis palei demilitari-  
zuotąją zoną. Šio puolimo tikslas buvo užimti Kuantri miestą ir 15 pasienio  
užkardų, kurių įgulos buvo sudarytos iš Pietų Vietnamo kariuomenės 3-iosios  
pėstininkų divizijos karių. Atsakomoji priemonė buvo JAV karinių oro ir jūrų  
pajėgų surengtas Pietų Vietnamo karinių objektų aplink Hanojų ir Hai Phongą  
(Haifongą) bombardavimas. Kita komunistinių pajėgų dalis (apie 50 tūkst.  
žmonių), susitelkusi palei Laoso ir Kambodžos valstybių sieną, balandžio 5  
d. įsiveržė į Binlongo provinciją, esančią į šiaurę nuo Saigono, ir po savaitės  
mūšių, balandžio 13 d., užėmė Loknino ir Anloko miestus. Centrinio pamaro  
rajone balandžio 18 d. komunistinės pajėgos, siekdamos padalyti šalį į dvi  
dalis, Bildino provincijoje pradėjo aršius kovos veiksmus. Keturios Šiaurės



Vietnamo divizijos pradėjo kovos veiksmus Centrinės lygumos Kontumo provincijoje ir balandžio 24 d. užėmė Dakto miestą, o balandžio 29 d. apsupo provincijos centrą – Kontumą. Nuo balandžio 26 iki gegužės 1 d. vyko mūšiai dėl Kuantri. Pasitraukus iš miesto Pietų Vietnamo 3-iajai divizijai, jį užėmė šiauriečiai. Gegužės 8 d. JAV prezidentas R. Nixonas įsakė minuoti Šiaurės Vietnamo jūrų uostus, kad būtų galima blokuoti komunistinių pajėgų antžeminius ir jūrų tiekimo kelius. Vadovaujantis šiuo įsakymu buvo užminuotas Hai Phongo ir dar šeši kiti didesni jūrų uostai.

Birželio 28 d. JAV karinių pajėgų Pietų Vietname vadą gen. Kreitoną U. Abramsą pakeitė generolas Frederikas S. Ueiandas. Tą pačią dieną prasidėjo Pietų Vietnamo 20 tūkst. karių grupuotės operacija Kuantri miestui atsiimti. Ji tęsėsi iki rugsėjo 15-osios. Užėmus miestą, mūšiai vyko visoje provincijoje. Liepos 9 d. Pietų Vietnamo pajėgos, bandydamos atgauti komunistinių pajėgų užimtas Centrinės lygumos teritorijas, pradėjo puolimo veiksmus. Rugsėjo 12 d. JAV pajėgų daliniai tiesiogiai nebedalyvavo sausumos operacijose. Tai įvyko išvedus iš Da Nango 21-osios pėstininkų divizijos 3-iąją batalioną.

Nors iki 1972 m. gen. Abramso vadovaujamoms amerikiečių pajėgoms, kurios sunaikino nemažą dalį komunistinių pajėgų, pavyko išlaikyti iniciatyvą Pietų Vietname vykstančiuose sausumos mūšiuose, Amerikos visuomenėje įsigalėjo nuomonė, kad JAV dalyvavimas šiame kare yra tragiška klaida. Tuo tarpu slaptos derybos, vykusios nuo 1969 m. vadovaujant JAV prezidento patarėjui H. Kissingeriui,ėjo į pabaigą. Spalio 27 d. buvo laikinai nutrauktas Vietnamo Demokratinės Respublikos teritorijos bombardavimas, o spalio 30 d. ir jos apšaudymas iš laivų į šiaurę nuo 20-osios lygiagretės. Tačiau nepasiekus dvišalio susitarimo, gruodžio 18 d. JAV aviacija vėl atnaujino Hanojaus ir Hai Phongo masinius oro antpuolius. Per 12 dienų iki metų pabaigos bombarduojant Šiaurės Vietnamo miestus buvo numesta daugiau kaip 100 tūkst. tonų bombų. Šiaurės Vietnamo oro erdvės gynybos padaliniai numušė 80 amerikiečių lėktuvų, tarp jų ir 23 strateginius bombonešius B-52. 1972 m. gruodžio 30 d. Šiaurės Vietnamo teritorijos bombardavimas buvo nutrauktas, kadangi vietnamiečiai pasiūlė grįžti prie taikos derybų stalo.

1972 m. pabaigoje amerikiečių karinį kontingentą sudarė 24 200 žmonių, bendri pajėgų nuostoliai – 531 žmogus. Australijai ir Naujajai Zelandijai išvedus iš Pietų Vietnamo savo karines pajėgas sąjungininkų pajėgose liko apie 41 tūkst. žmonių.

1973 m. sausio 15 d. JAV prezidentas R. Nixonas, paspartėjęs taikos derybų eigai, paskelbė įsakymą dėl laikino visų puolimo operacijų pristabdymo. Pagaliau sausio 23 d. buvo pranešta apie šalių susitarimą nutraukti ugnį. H. Kissingeris (Kisindžeris) ir Šiaurės Vietnamo ambasadorius Jungtinėse Vals-



tijose Le Dik Tcho parafavo sutartį dėl ugnies nutraukimo nuo sausio 28 d. 8.00 val. Saigono laiku. Oficiali sutarties pasirašymo ceremonija įvyko sausio 27 d. Paryžiuje. Pagal šią sutartį amerikiečių pajėgos turėjo būti išvestos iš Vietnamo, o Vietnamas įsipareigojo paleisti ir perduoti amerikiečius karo belaisvius. Taikos sutarties vykdymo sąlygas buvo pavesta kontroliuoti tarptautinėms organizacijoms. Vasario 12 d. Siaurės Vietnamas paleido pirmuosius 142 karo belaisvius amerikiečius.

Pagal 1973 m. vasario 21 d. Laoso vyriausybės ir prokomunistinių jėgų susitarimą nuo vasario 22 d. 12.00 val. turėjo būti nutraukta ugnis. Taip buvo užbaigtas net 20 metų trukęs karas. JAV nedelsdamos iš Laoso vadovybės pareikalavo paleisti karo belaisvius amerikiečius.

Nors kaimyninėse valstybėse jau buvo bandoma atkurti taiką, Kambodžoje kovo pabaigoje karas vis dar tęsėsi. Baltieji rūmai pranešė, kad JAV aviacija tęs karinių objektų bombardavimą Kambodžoje tol, kol komunistinės pajėgos ne-nutrauks kovos operacijų ir nesutiks vykdyti susitarimo dėl ugnies nutraukimo.

1973 m. kovo 29 d. paskutiniai JAV kariniai daliniai paliko Pietų Vietnamą. Šiaurės Vietnamas išlaisvino dar 67 (paskutinius) karo belaisvius amerikiečius (iš viso buvo 587 karo belaisviai). Išvedus JAV karines pajėgas, Pietų Vietname liko tik apie 8 500 amerikiečių specialistų (civilių). Pagal taikos sutartį Pietų Korėjos vyriausybė iš Pietų Vietnamo taip pat išvedė savo 35 tūkst. karių.

Rugpjūčio 14 d. JAV nutraukė Kambodžos bombardavimo operacijas. Taip baigėsi JAV devynerių metų karinių veiksmų Indokinijoje epopėja. Šio karo metu bombarduojant Vietnamą buvo numesta apie 14 mln. tonų bombų ir sviedinių. Pagal nuostolius, jei ekvivalentas būtų atominė bomba, numesta ant Hirosimos miesto Japonijoje, tai prilygtų 700 tokių bombų padariniams. JAV karinės išlaidos siekė apie 146 mlrd. dolerių. Vietname JAV neteko daugiau kaip 9 tūkst. lėktuvų ir sraigtasparnių.

## IV skyrius

### Arabų valstybių ir Izraelio karai

#### 4.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas

Šio karinio konflikto šaknys glūdi daug giliau nei Antrojo pasaulinio karo priežastys. Ilgą laiką Izraelis buvo laikomas ištikimiausiu ir patikimiausiu JAV sąjungininku Artimuosiuose Rytuose. Tad kovojantys su žydų valstybe arabai vienaip ar kitaip buvo siejami su Sovietų Sąjunga. Šis stereotipas taip giliai įsirežė į pasaulio visuomenės sąmonę, kad priverstė užmiršti Izraelio valstybės įkūrimo istoriją. Norint surasti tikrąsias šio karinio konflikto šaknis ir priežastis, reikėtų prisiminti žydų istoriją: kad jie buvo išsklaidyti pasaulyje I a. numalšinus sukilimą Palestinoje, o Jeruzalė 1099 m. buvo užkariauta kryžiuočių, sionistinio judėjimo XIX a. užuomazgas, 1917 m. Belforo deklaraciją ir tai, kad sąjungininkai nepateisino arabų vilčių pasirašius taikos sutartį Versalyje, taip pat nacistų bandymą sunaikinti visus Europoje gyvenusius žydus Antrojo pasaulinio karo metu.

Nuo 1945 m. galima skirti šiuos 8 karinio konflikto paaštrėjimo laikotarpius:

- 1) 1945–1948 m. – partizaninis karas, kilęs dėl žydų terorizmo;
- 2) 1948–1949 m. – Pirmasis arabų–Izraelio (Nepriklausomybės) karas;
- 3) 1956 m.–Antrasis arabų–Izraelio (Sueco) karas;
- 4) 1967 m.–Trečiasis arabų–Izraelio (Šešių dienų) karas;
- 5) 1968–1970 m. – varginantis karas;
- 6) 1970–1973 m. – partizaninis karas, kilęs dėl arabų terorizmo;
- 7) 1973 m. – Ketvirtasis arabų–Izraelio (Jom Kipuro) karas;
- 8) 1975–1984 m. – padėties paaštrėjimas Libane.

1945–1948 m. sionistai, siekdami sukurti nepriklausomą žydų valstybę, prieš arabus ir anglų okupacines pajėgas organizavo partizaninį karą. Jungtinių Tautų pastangos išspręsti arabų ir žydų nesutarimus taikiu būdu buvo bevaisės. 1947 m. lapkričio 29 d. JT Generalinė Asamblėja pritarė specialaus komiteto parengtam Palestinos padalijimo į dvi nepriklausomas valstybes planui, kuris turėjo būti įgyvendinamas nuo 1948 m. spalio 1 d. Arabų valstybės atsisakė pripažinti šį JT sprendimą ir pagrasino ginti savo žemę, o prirėikus naudoti ir karinę jėgą. Nors JT rezoliucija ir buvo priimta, Palestiną supančios

arabų valstybės neparengė jokių rimtų planų ir nesukūrė tarptautinių organizacijų, kad būtų galima apginti dalijamos arabų valstybės interesus. Tuo tarpu *Žydų agentūra*, kuriai vadovavo Davidas Ben Gurionas, rengėsi neišvengiamai kovai su arabais ir perėmė iniciatyvą į savo rankas. Didžiosios Britanijos vyriausybė savo karines pajėgas iš Palestinos išvedė ne 1948 m. spalio 1 d., kaip buvo nurodyta JT rezoliucijoje, o 1949 m. gegužės 14 d. Tuo metu Palestinoje gyveno apie 650 tūkst. žydų ir 1 200 tūkst. arabų.

1947 m. pabaigoje–1948 m. pradžioje Sirijoje susiformavo Arabų išlaisvinimo armija, į kurią plaukė savanoriai iš daugelio arabų valstybių. Ši kariuomenė, kuriai vadovavo irakiečių generolas Ismailas Safatas ir sirų lyderis Favzi Kaukži, nebuvo gerai organizuota, todėl pirmieji išpuoliai (sausio 10 d.) prieš Palestinoje besikuriančius žydus buvo nesėkmingi. Pirmąjį puolimą atrėmė britų karinės pajėgos, o kita – elitinių Žydų agentūros karinių pajėgų padalinys. Nors britų karinės pajėgos ir bandė atkurti tvarką, daugiausia jėgų jos skyrė savo evakuacijos keliams išsaugoti, todėl karas pamažu išplito visoje Palestinos teritorijoje. Ir žydų, ir arabų pajėgos aktyviai manevravo, ieškodamos patogių pozicijų, kurių nekontroliavo britai, arba rengėsi užimti rajonus, kuriuos turėjo atlaisvinti britų pajėgos pagal JT rezoliuciją. Beje, žydai tai darė pagal planą, tikslingai, ko negalima pasakyti apie arabų pajėgų vadovybę. Palestinos šiaurėje, Haifos mieste ir aplink jį, nepaisant visų britų pajėgų vado pastangų nutraukti kariaujančių šalių veiksmus, be paliovos vyko kova. Galiausiai po įnirtingo mūšio balandžio 21–23 d. arabai iš Haifos pasitraukė, balandžio 18 d. paliko Tiberijos, o gegužės 6–12 d. – Safado miestus. Centrinėje Palestinos dalyje taip pat vyko nepaliaujami mūšiai, ypač palei iš Tel Avivo į Jeruzalę einantį kelią, kuriuo vyko organizuotas žydų gyvenviečių ir jų ginkluotųjų pajėgų aprūpinimas šaudmenimis, ginkluote ir maistu. 1948 m. balandžio 9 d. dvi žydų teroristų grupės („Irgun Cvai“ ir „Štern Gang“) surengė arabų žudynes, kurių metu buvo nužudyti 254 taikūs gyventojai – vyrai, moterys ir vaikai. Daugelis Palestinos žydų ir arabų buvo sukrėsti šio smurto akto prieš beginklius žmones, kas, be abejo, tik padidino arabų neapykantą žydams ir sionizmui.

1948 m. balandžio 25 d. kaimyninės arabų valstybės sutarė įvesti jungtines arabų pajėgas į Palestiną. Libanas, Sirija, Irakas, Transjordanija (nuo 1949 m. Jordanija) ir Egiptas pradėjo ruošti įsiveržti į žydų užimtas Palestinos teritorijas. Šiai operacijai turėjo vadovauti Transjordanijos karalius Abd Alachas ibn Chuseinas.

1948 m. gegužės 14 d. buvo paskelbta, kad Izraelio valstybė yra nepriklausoma.

## 4.2. Pirmasis arabų–Izraelio (Nepriklausomybės) karas: pirmasis etapas

1948 m. gegužės 14–19 d. šiaurinėje šalies dalyje prasidėjo Sirijos ir Libano karinių pajėgų įsiveržimas į Palestiną, tačiau sirų pajėgos buvo sustabdytos netoli valstybės sienos Daganijoje, Zeache ir Mišmar Chajardene. Libaniečių pajėgoms taip pat nepavyko toli įsiveržti į teritorijos gilumą – jos buvo sustabdytos Malkijoje. Gegužės 15 d. Irako pajėgos pradėjo įsiveržimą iš Mafrako. Jos, kai persikėlė per Jordano upę į pietus nuo Galilėjos jūros (gegužės 16-ąją), buvo sustabdytos ties Geširo miestu. O kitos irakiečių pajėgos, ginkluotos šarvuotąja technika, užėmė Jenino miestą ir didžiąją dalį Samarijos, kartu keldamos grėsmę Natanijos miesto gynėjams. Izraelio kovotojų bandymai birželio 1–4 d. atgauti Jeniną buvo nesėkmingi, tačiau jų aktyvūs veiksmai privertė irakiečius sustiprinti savo grupuotę Nabluso Jenino rajone pajėgomis, išskviestomis iš Vakarų Samarijos.

Birželio 6–10 d. sirai ir libaniečiai tęsė savo puolimo operaciją. Sirų pajėgų bandymai užimti Ein Gėvo miestą baigėsi nesėkme, tačiau jiems pavyko užimti Mišmar Chajardena. Libaniečių pajėgos, palaikomos Jungtinės arabų kariuomenės, sąveikaudamos su sirų junginiais, birželio 6 d. užėmė Matku, birželio 7 d. – Ramat Chaftali ir Kadešo miestus. Vykdančioms bendruosius puolimo veiksmus arabų pajėgoms pavyko užimti didžiąją dalį šiaurinio ir centrinio Galilėjos regiono.

Centrinėje šalies dalyje 1948 m. gegužės 15 d. prasidėjo Jeruzalės puolimas. Transjordanijos Arabų legionas po sunkių mūšių užėmė rytinę ir pietinę Jeruzalės dalis, taip pat, nesutikęs didelio pasipriešinimo, Senąjį miestą. Palaikomas vietos (arabų) gyventojų Arabų legionas skverbėsi į Jeruzalės žydų gyvenamąjį kvartalą ir, atrėmęs du žydų bandymus išsiveržti iš apsupties, galiausiai privertė pasiduoti jų įgula. Gegužės 18 d. žydų padaliniai bandė užimti arabų pajėgų kontroliuojamą kelio Tel Avivas–Jeruzalė ruožą, tačiau nesėkmingai. Gegužės 25 d. Arabų legiono batalionas užėmė Latruno miestą, kas suteikė arabams galimybę ne tik kontroliuoti pagrindinę Palestinos susisiekimo trasą Tel Avivas–Jeruzalė, bet ir sudarė grėsmę pačiai Jeruzalei. Birželio 9–10 dienomis žydų pajėgos bandė išstumti arabus iš Latruno, tačiau Arabų legionas sėkmingai atrėmė jų atakas.

Pietinėje šalies dalyje dvi sustiprintos egiptiečių brigados įžengė į Palestinos teritoriją. Pagrindinės pajėgos, dislokuotos al Arišo mieste, 1948 m. gegužės 15 d. susitarkė pamaryje, kad apsaugotų Gazos rajoną ir keltų grėsmę Tel Avivui. Kita, mažesnioji, šių pajėgų dalis, kurią sudarė Arabų išlaisvinimo armijos savanoriai, per Beer Ševą pajudėjo Jeruzalės link. Gegužės 16 d. egiptiečių pajėgos, sąveikaudamos su Arabų išlaisvinimo armijos ir vietiniais

savanoriais, pradėjo judėti link Gazos. Po sunkių mūšių arabų pajėgoms pavyko užimti Jad Mordechai (gegužės 19 d.), po to, judėdamos per Maidalą ir Aškeloną, gegužės 29 d. jos užėmė Ašdodo (Isdudo) miestą. Visi žydų bandymai atsiimti Ašdodą buvo nesėkmingi. Egiptiečiams toliau plėtojant puolimą į šalies gilumą, gegužės 22 d. Betliejuje jie susijungė su transjordaniečių Arabų legiono daliniais.

Birželio 11 d. buvo paskelbtos pirmosios paliaubos, su kuriomis sutiko abi kovojančios pusės. Šį laiką buvo numatyta skirti pajėgų poilsiui, pergrupavimui ir reorganizavimui. Tuo metu Izraelis, disponuojantis 49 tūkst. karių pajėgomis, baigė mobilizaciją.

Nors arabų pajėgų pradiniai kovos veiksmai buvo sėkmingi, jų metu išryškėjo arabų kariuomenių trūkumai: pasenusi kovos veiksmų taktika ir ginkluotė, netinkama karių ekipuotė, ryšio priemonių trūkumas, sąveikos tarp skirtingų valstybių kariuomenių operaciniu-strateginiu lygmeniu nebuvimas. Juoba kad kai kurių arabų valstybių vadovams darė įtaką britų patarėjai, kurie faktiškai labiau palaikė Izraelį nei arabus. Vykdydami nurodymus iš Londono, vadovaujantys Arabų legionui britų karininkai vengė vykti į rajonus, kurie priklausė Izraelio jurisdikcijai.

### **4.3. Antrasis karo etapas: 1948 m. liepos 9–18 d.**

Šiaurinėje šalies dalyje Izraelio pajėgos trečią kartą bandė įveikti sirų įtvirtintas pozicijas prieš tiltą per Jordano upę, norėdamos atsiimti Mišmar Chajardeno miestą, tačiau šios pastangos nedavė lauktų rezultatų. Kita kovos veiksmų kryptimi Izraelio pajėgos prasiveržė ir kontroliavo zoną į šiaurę nuo Haifos miesto, po to savo veiksmų kryptį pakeitė – patraukė į rytus, link Nazareto.

Centrinėje dalyje 1948 m. liepos 9–12 dienomis vykusių mūšių metu Izraelio pajėgoms pavyko įveikti Transjordanijos Arabų legiono gynybą ir užimti keletą miestų – Liddą ir Ramlą bei netoli jų esantį aerodromą, kas suteikė joms galimybę kontroliuoti kelią Tel Avivas–Jeruzalė. Tačiau tolesni bandymai prasiveržti pro Arabų legiono gynybos užtvarą ir užimti Jeruzalę bei Latruną buvo nesėkmingi. Pietinėje dalyje sėkmė vis dar lydėjo egiptiečių pajėgas.

Nuo 1948 m. liepos 18 iki spalio 15 d. buvo paskelbtos antrosios paliaubos. Abi kovojančios šalys stengėsi maksimaliai išnaudoti atsiradusias galimybes. Izraelio kariai iš dalies perėmė kovos veiksmų iniciatyvą didesnėje Palestinos teritorijos dalyje, o dabar jiems reikėjo laiko, kad galėtų pergrupuoti savo pajėgas ir pasirengti naujam puolimui. Paliaubų pabaigoje Izraelio vadovybė sugebėjo atlikti papildomą mobilizaciją, todėl jo karinės pajėgos padidėjo iki

120 tūkst. karių. Izraelio kariuomenė turėjo tankų brigadą ir 98 kovos lėktuvus, kas suteikė nemažą pranašumą. Nuo pat kovos veiksmų pradžios Izraelio aviacija bombardavo egiptiečių aerodromus, jų sausumos pajėgų susitelkimo rajonus ir kitus svarbius karinius objektus.

Tuo metu arabų pajėgas sudarė tik apie 40 tūkst. karių, tankų ir lėktuvų mūšių metu taip pat gerokai sumažėjo. Labai trūko kovos technikos atsarginių dalių ir degalų. Arabų gretose buvo sumaištis, kilusi dėl priešininko pranašumo: sumanaus kovos veiksmų organizavimo, gero kariuomenės aprūpinimo, dėl ko buvo galima vykdyti dideles puolimo operacijas daugumoje Palestinos rajonų, todėl jie buvo pasiryžę kuo greičiau nutraukti kovos veiksmus. Rugsėjo pabaigoje aktyvesni kovos veiksmai vyko egiptiečių fronte, Izraelio kariams mėginant atkirsti susisiekimo kelius, einančius iš Egipto pajūrio dalies į šalies gilumą Falujos miesto rajone, bei užtikrinti sau saugius tiekimo kelius į Negevo rajoną.

#### **4.4. Trečiasis karo etapas: 1948 m. spalio 6–lapkričio 5 d.**

Pasinaudoję arabų pajėgų pasyvumu centriniame ir šiauriniame regionuose, izraeliečiai pergrupavo ir sutelkė savo geriausius dalinius prieš egiptiečius pietinėje šalies dalyje. Šių pajėgų grupuotėje buvo sutelkta iki 15 tūkst. karių. Tačiau intensyvūs, sutelkti puolimo izraeliečių veiksmai Ašdodo rajone nebuvo sėkmingi. Užimti pranašesnes pozicijas ir perkirsti susisiekimo kelią į Rafachą jiems taip ir nepavyko.

Spalio 19–21 dienomis Izraelio pajėgos surengė puolimą ir užėmė Uleikato miestą. Taip buvo perkirstas dvi egiptiečių kariuomenės dalis jungiantis susisiekimo kelias. Plėtodamos šį puolimą, spalio 21 d. arabų pajėgos paliko Beer Ševą ir kartu atvėrė izraeliečiams kelią į Negevą. Egiptiečių padaliniai, gynę Hebroną, ir jų sustiprinta brigada Falujos rajone buvo atkirsti nuo savo pagrindinių pajėgų, nutrūko jų materialinis aprūpinimas. Egiptiečiai, matydami, kad jų aprūpinimo keliams pajūrio zonoje gresia pavojus, nusprendė palikti Ašdodą ir Maidalą, išvesti iš jų savo padalinius ir sutelkti turimas pajėgas (išskyrus užblokuotas Falujos ir Hebrono miestuose) Aslui, Gazos ir al Arišo rajonuose.

Centriniame sektoriuje spalio–lapkričio mėnesiais izraeliečiai bandė praplėsti kontroliuojamą Tel Avivo–Jeruzalės zoną ir tai jiems trumpam pavyko. Tačiau jų pajėgos buvo sutriuškintos Arabų legiono Beit Gubрино rajone. Šiauriniame rajone Arabų išlaisvinimo armija atliko sėkmingą reidą į Manarą, išsidėsčiusį į pietus nuo Libano valstybės sienos. Izraeliečiai taip pat ėmėsi rengti didelių pajėgų kontrpuolimą. Jo tikslas buvo sunaikinti Arabų išlaisvinimo armiją ir taip likviduoti grėsmę, kylančią visam šiauriniam rajonui.

Po keleto nesėkmingų spalio 28 d. surengtų Taršijos puolimų arabų jungtinės pajėgos pasitraukė į Libaną, o izraeliečiai užėmė Gišo ir Saso miestus. Spalio 30 d. jie sutriuškino arabų pajėgas Chulos slėnyje, užėmė Manarą bei nedidelį placdarmą Pietų Libano teritorijoje. Tuo jų aktyvūs kariniai veiksmai siekiant įtvirtinti užimtas pozicijas baigėsi.

#### **4.5. Ketvirtasis karo etapas: 1948 m. lapkričio 21–1949 m. sausio 7 d.**

Lapkričio 19 d. Falujos rajone apsuptos egiptiečių pajėgos surengė puolimo operaciją, kurios tikslas buvo išsiveržti iš apsupties ir prisijungti prie pagrindinių pajėgų. Nors ši operacija baigėsi nesėkme, ją atlikę arabai kontroliavo gana didelę teritoriją į rytus nuo Gazos ir Aslui miesto.

Gruodžio 20 d. izraeliečiai pradėjo didžiausią puolimo operaciją, tikėdamiesi, kad po jos Egiptas nebedalyvaus šiame kare. Operacijos pradžioje Izraelio aviacija sutelktais smūgiais sunaikino aerodromą al Ariše ir ten buvusius egiptiečių lėktuvus, taip užsitikrindama savo pranašumą ore. Atlikus keletą apėjimo manevrų, Rafacho miestą gynusios arabų pajėgos buvo atkirstos nuo savo pagrindinių pajėgų. Gruodžio 25 d. buvo užimtas Aslui, o gruodžio 27 d. – Auija miestas. Viena iš puolančiosios grupuotės dalis toliau tęsė puolimą šiaurės kryptimi, o kita nesustodama judėjo Sinajaus pusiasalio link ir po trumpo mūšio gruodžio 28 d. užėmė Abu Aveigilos miestą. Išlaisvinusios šį miestą izraeliečių pajėgos vėl pakeitė judėjimo kryptį, pasuko į šiaurę, ir užėmė netoli esantį aerodromą bei keletą aplinkinių kaimų. Pagaliau sutikę didesnę egiptiečių pasipriešinimą izraeliečiai pasuko šiaurės rytų kryptimi – link Rafacho.

Kadangi izraeliečių pajėgos sėkmingai judėjo Rafacho link, Egipto vadovybė kreipėsi į JT, prašydama tarpininkauti derantis dėl paliaubų. Tam nedelsiant buvo pritarta.

1949 m. iki liepos mėnesio Rados saloje vyko derybos. Izraelis pasirašė paliaubų sutartis: su Egiptu – vasario 24 d., su Libanu – kovo 23 d., su Jordanija – balandžio 3 d. ir su Sirija – liepos 20 d. Tačiau tai nebuvo taikos sutartys. Pasirašytosiose sutartyse buvo nurodytos demarkacijos linijos, kelios demilitarizuotos zonos ir ugnies nutraukimo ribos, tačiau nebuvo nustatytos valstybių sienos ir Jeruzalės tarptautinis statusas. Dėl to Izraelio okupuotoje teritorijoje atsidūrė pusė teritorijos, kuri JT buvo numatyta skirti Palestinos valstybei (apie 6,7 tūkst. kv. km), ir didžioji Jeruzalės dalis. Arabų pabėgėlių skaičius padidėjo dar 340 tūkst. Vėliau Egiptas perėmė Gazos sektoriaus (258 kv. km) kontrolę, o vakarinį Jordano upės krantą (5,5 tūkst. kv. km) ir rytinę Jeruzalės dalį prisijungė Jordanija.

#### **4.6. Antrasis arabų–Izraelio (Sueco) karas: 1956 m. spalio 29–lapkričio 6 d.**

1956 m. liepos mėn. dėl nesiliaujančių ginkluotų konfliktų Izraelio–Jordanijos pasienyje pradėjo didėti politinė įtampa. Liepos 18 d. JAV atsiskė suteikti finansinę paramą Egipto vyriausybei Asuano užtvankai statyti. Atsakomasis Egipto prezidento G. A. Nassero žingsnis buvo jo pareiškimas, kad visos lėšos, gaunamos už Sueco kanalo eksploatavimą, bus skirtos šiai užtvankai statyti. Dėl to Didžioji Britanija ir Prancūzija JT pateikė projektą rezoliucijos, kurioje siūloma toliau taikyti Sueco kanalo eksploatavimo tarptautinės kontrolės priemonės, buvusias iki Egipto vienašališko sprendimo, ir pradėjo slapta rengtis ginkluotai akcijai. Dauguma JT narių pritarė šiam siūlymui, tačiau vienintelė šalis – SSRS – pasinaudojo veto teise ir šis siūlymas nebuvo priimtas.

1956 m. spalio 15 d. Jordanijos atstovas JT Saugumo Taryboje pavadino Izraelį valstybe agresoriumi. O spalio 24 d. Prancūzija ir Didžioji Britanija pasirašė slapta sutartį dėl bendrų karinių veiksmų koordinavimo kovojant su Egiptu.

Po to, kai Egiptas nacionalizavo Sueco kanalą, Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos paskirti ginkluotųjų pajėgų vadai parengė šio kanalo užėmimo planą. Kad tai nebūtų panašu į atvirą agresijos operaciją, sąjungininkai su Izraeliu pradėjo slaptas derybas, kurių tikslas buvo išsiaiškinti Izraelio planus dėl arabų–Izraelio karo atnaujinimo ir kaip tai galima būtų susieti su sąjungininkų pajėgų išiveržimu. Vadovaujantis bendru veiksmų planu, atnaujinti Izraelio kovos veiksmai turėjo kelti grėsmę Sueco kanalui, o tai ir būtų sąjungininkų pajėgų intervencijos prielaida. Po to sąjungininkų pajėgos turėjo pasiūlyti abiem konfliktu šalims atitraukti savo pajėgas 15 km nuo Sueco kanalo ir, kai Egiptas atsisakys tai padaryti (taip buvo numatyta), jį užimti. Šiai operacijai buvo duotas kodinis pavadinimas – „Muškietininkas“. Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos ekspedicinį korpusą sudarė apie 100 tūkst. karių, o iš viso operacijoje prieš Egiptą buvo sutelkta apie 229 tūkst. karių, 650 lėktuvų, daugiau kaip 130 kovos laivų, tarp jų 6 lėktuvnešiai, kuriuose buvo 290 denio lėktuvų ir 22 sraigtasparniai.

Izraelio pajėgas sudarė 4 smogiamosios grupės, iš viso 16 įvairių brigadų: 10 brigadų (6 pėstininkų, oro desanto ir šarvuotosios technikos) buvo sutelkta pietuose, dar 6 – centriniam ir šiauriniame sektoriuose skirtos į rezervą. Pagal su sąjungininkų pajėgomis suderintą planą izraeliečiai turėjo užimti aukštumą Sueco rytiniame krante, taip keldami grėsmę ir pačiam kanalui, taip pat Tiranos įlanką ir kartu pasėti paniką egiptiečių gretose, t.y. kiek įmanoma pakirsti jų karinių pajėgų kovingumą. Izraelio kariuomenė, kurioje buvo sutelkta iki 150 tūkst. karių, turėjo 400 tankų ir savaeigių pabūklų, apie 500 šarvuotųjų,



daugiau kaip 400 artilerijos pabūklų, 360 lėktuvų ir 30 įvairių tipų karo laivų.

Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos karinių pajėgų telkimas Maltoje ir Kipre egiptiečių neliko nepastebėtas. Egipto prezidentas nusprendė perkelti maždaug pusę Sinajaus įgulos į Nilo upės deltą ir Sueco kanalo rajoną. Sinajuje likusius 2 egiptiečių pėstininkų divizijos su paramos ir kitais daliniais, kurių bendras karių skaičius siekė iki 30 tūkst., užėmė ilgalaikius įtvirtinimus Rafacho, Abu Aveigilos ir al Arišo trikampyje. Reguliariosios Egipto pajėgos (apie 90 tūkst. karių) turėjo 600 tankų ir savaeigių pabūklų, 200 artilerijos pabūklų ir minosvaidžių, 128 lėktuvus, iš kurių tik 42 buvo techniškai parengti. Iš 30 tūkst. Sinajaus grupuotės karių tik 10 tūkst. buvo kariai profesionalai.

1956 m. spalio 29 d. 202-osios oro desanto brigados 1-asis batalionas (vadas plk. Arielis Šaronas) nusileido rytiniame Mitlos perėjos šlaite (8 pav.). Išsilaisinusioms izraeliečių pajėgoms kovos technika, šaudmenys, degalai, maistas ir vanduo buvo gabenama prancūzų lėktuvais. Prieš pat operacijos pradžią 60 prancūzų reaktivinių naikintuvų su ekipažais atskrido į Izraelį: jie aktyviai parėmė izraeliečių puolimą. Tuo pačiu metu pagrindiniai brigados daliniai perėjo valstybės sieną, užėmė al Kuntilos miestą ir toliau judėjo link at Tamado. Elato pasienio įtvirtinimai buvo užimti 9-osios pėstininkų brigados padalinių. Jiems vadovavo plk. Avraamas Joffė. Vyriausiasis egiptiečių ginkluotųjų pajėgų vadas, perpratęs izraeliečių sumanymą, įsakė šarvuotajai divizijai ir pėstininkų brigadai persikelti per kanalą ir sustiprinti Sinajaus įgulos pajėgas.

Kitą dieną egiptiečiai visais būdais stengėsi sunaikinti išlaipintą desantą, tačiau desantininkai sėkmingai atrėmė priešo atakas iš oro ir sausumoje. Pagrindinės 202-osios brigados pajėgos puldamos užėmė at Tamado miestą ir dar iki pusiaunakčio susijungė su 1-uoju brigados batalionu. Šiauriniame sektoriuje centrinė smogiamoji maždaug divizijos dydžio grupuotė užėmė Sabchu ir al Kuseimą, po to pradėjo šturmuoti pagrindinę egiptiečių įtvirtinimų liniją Abu Aveigiloje.

18 val. vietos laiku Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos vyriausybės kreipėsi į kariaujančias šalis, ragindamos nutraukti kovos veiksmus, per 15 km atitraukti savo pajėgas nuo Sueco kanalo ir leisti jų pajėgoms laikinai išsidėstyti Port Saide, Ismailijoje ir Suece, kad galima būtų užtikrinti netrukdomą laivybą kanalu. Kadangi iš anksto buvo manoma, kad egiptiečiai nesutiks su tokiu siūlymu, jungtinė sąjungininkų pajėgų eskadra su įsiveržimo pajėgomis išplaukė iš Maltos. Izraeliečiams toliau puolant, lapkričio 1 d. egiptiečių karinė vadovybė nusprendė savo pajėgas išvesti iš Sinajaus pusiasalio. 202-osios desanto brigados ir 12-osios pėstininkų divizijos daliniai prasiveržė prie Sueco kanalo iš Mitlos perėjos pusės ir pakeitė savo veiksmų kryptį – pasuko į pietus, link Šarm aš Šeicho. 27-oji šarvuotoji brigada užėmė al Arišą ir tęsė puolimą link Ru-

mani. Izraeliečių 11-oji pėstininkų brigada užėmė vakarinę Gazos sektoriaus dalį, taip pat ir patį Gazos miestą. Visos egiptiečių pajėgos, kurios nebuvo užblokuotos ar apsuptos Izraeliečių, pasitraukė iš Sinajaus pusiasalio. Lapkričio 2 d. Egiptas priėmė JT siūlymą nutraukti kovos su Izraeliu veiksmus, tačiau anglų ir prancūzų aviacija nesiliovė bombarduoti egiptiečių aerodromų ir kitų karinių objektų. Tuo metu izraeliečių 9-oji pėstininkų brigada judėjo pirmyn palei Sinajaus pusiasalio pakrantę. Desanto padaliniai, judėdami Sueco įlankos krantu, užėmė naftos gavybos laukus Sudroje, Abu Zenime, at Ture. 11-oji brigada įžengė į Chan Junį. Taip buvo užimtas visas Gazos sektorius.

Lapkričio 3 d. Izraelis priėmė JT siūlymą nutraukti ugnį, tačiau jau kitą dieną jo atsisakė, pateikdamas papildomų nepriimtinių reikalavimų. Faktiškai šis atsisakymas buvo grindžiamas noru, kol įsigalios nurodymas dėl ugnies nutraukimo, užimti Saida Arabijos Šarm aš Šeicho miestą. Lapkričio 4 d. izraeliečių 9-oji brigada toliau lėtai judėjo pakrante, tačiau, likus 5 km iki Šarm aš Šeicho, jos padaliniai buvo sustabdyti priešininko stipria ugnimi. Kitą dieną pirmasis izraeliečių bandymas užimti šį miestą buvo nesėkmingas, kadangi puolantys padaliniai pateko į minų lauką ir buvo smarkiai apšaudyti artilerijos. Antroji ataka, remiant aviacijai ir artilerijai, buvo sėkminga – po 4 valandas trukusio mūšio Šarm aš Šeicho miesto įgula pasidavė. Dar nesibaigus mūšiui dėl Šarm aš Šeicho apie 500 anglų ir prancūzų desantininkų nusileido Gamilo aerodrome netoli Port Saído. Po pirmosios desantininkų grupės Port Fuado rajone nusileido dar 600 sąjungininkų desantininkų. Jie užėmė siurblynę ir nutraukė vandens tiekimą miestui. Dėl to egiptiečiai buvo priversti su desantininkų vadovybe sudaryti trumpalaikes paliaubas, tačiau 22.30 val. kovos veiksmai vėl buvo tęsiami. Lapkričio 6 d. ryte sąjungininkai pradėjo jūrų desanto išlaipinimo Port Saide operaciją, o po trijų valandų atkaklaus mūšio buvo palaužta egiptiečių gynyba. Jūrų desanto išlaipinimas buvo remiamas iš Maltos ir Tulono atplaukusių karo laivų. Vidurnaktį desantininkams gavus įsakymą nutraukti ugnį, jie ir toliau tęsė puolimą, tad iki nustatyto laiko sąjungininkų padaliniai dar spėjo užimti al Kapą.

Ši operacija ypatinga tuo, kad joje dalyvavo daug oro desanto padalinių. Tai buvo įmanoma dėl to, kad egiptiečiai neturėjo oro erdvės gynybos padalinių. Jūrų desantui perdislokuoti taip pat buvo naudojami sraigtasparniai.

Iki 1956 m. gruodžio 22 d. Didžioji Britanija ir Prancūzija, o iki 1957 m. kovo 8 d. Izraelis iš užgrobtų teritorijų išvedė savo karines pajėgas. Palei demarkacijos liniją iš Egipto pusės buvo išdėstyti JT ginkluoti padaliniai.

Šio karo metu daugiausia nuostolių patyrė Egiptas: žuvo apie 1 650 ir buvo sužeista apie 4 900 žmonių, apie 6 200 karių pateko į nelaisvę, buvo sunaikinta 215 egiptiečių lėktuvų. Izraelio nuostoliai buvo daug mažesni: 189 nukauti ka-

riai, apie 900 – sužeistų, prarasta 15 lėktuvų, o Didžiosios Britanijos ir Prancūzijos – minimalūs: 26 kariai žuvo, 129 – sužeisti, 5 lėktuvai sunaikinti.

#### **4.7. Taktikos ypatumai**

Šio karo metu anglų, prancūzų ir izraeliečių pajėgos pirmajame kovos ešlone naudojo šarvuotųjų ir tankų dalinius. Tankai (apie 600) vykdant kovos veiksmus panaudoti buvo gana veiksmingai. Į ginkluotę įtraukus prieštankinių valdomųjų raketų kompleksus išryškėjo naujos kovos veiksmų tendencijos organizuojant ir vykdant prieštankinę gynybą. Pradėjus naudoti modernią ginkluotę kilo abejonių dėl tradicinių kovos priemonių, ypač tankų, tolesnių perspektyvų – kokią ginkluotės tobulinimo kryptį rinktis: ar storinti tankų šarvus, ar didinti jų judrumą mažinant šarvo svorį, nes reaktyvinis kumuliacinis sviedinys gali pradedinti bet kokio storio šarvą. Netgi turinčios daug tankų gamybos patirties valstybės į tai atsižvelgdamos pasirinko antrąjį kelią. Pavyzdžiui, VFR pradėjo gaminti kovos tanką „Leopardas 1“, kuris dėl lengvesnio šarvo svėrė tik 40 tonų ir buvo manevringesnis mūšio lauke.

#### **4.8. Trečiasis arabų–Izraelio (Šešių dienų) karas: 1967 m. birželio 5–10 d.**

1966 m. lapkričio mėn. Egipto prezidentas G. A. Nasseras sudarė gynybinę sąjungą su Sirija, kaltindamas Izraelį turint agresyvių kėslų Sirijos atžvilgiu ir žadėdamas pastarajai prireikus suteikti karinę pagalbą. Egiptas perdislokavo keletą savo divizijų iš Sinajaus pusiasalio arčiau Egipto–Izraelio valstybės sienos, o 1957 m. gegužės 18 d. Egipto prezidentas pareikalavo JT išvesti karines pajėgas, kurios buvo dislokuotos palei ugnies nutraukimo liniją pasibaigus 1948–1956 m. įvykiams. JT pajėgos buvo nedelsiant išvestos, Nasseras netrukus Šarm aš Šeiche dislokavo egiptiečių kariuomenę ir paskelbė, kad blokuojamas Tiranos sąsiauris, o tai reiškė, jog blokuojamas ir Izraelio Elato jūrų uostas.

Stebėdamos Egipto veiksmus, JT, JAV ir kitos valstybės ieškojo būdų, kaip taikiai išspręsti kylantį konfliktą ir taip išvengti karo veiksmų, tačiau Egiptas ir Izraelis buvo linkę savo interesus ginti ginklu. Gegužės 30 d. Egiptas ir Jordanija pasirašė dvišalį karinį paktą, kuris buvo nukreiptas prieš Izraelį.

Izraelio vadovybė pareiškė, kad turės pradėti karo veiksmus, jeigu bus:

- 1) uždarytas Tiranos sąsiauris;
- 2) Irako pajėgos pasiūstos į Jordaniją;
- 3) pasirašytas Egipto ir Jordanijos gynybos paktas;

4) išvestos JT pajėgos.

Visa tai buvo padaryta, todėl karas tapo neišvengiamas. Taip pat įtakos turėjo ir tai, kad birželio 4–6 dienomis Jordanijos karalius Chuseinas I ir Egipto prezidentas G. A. Nasseras apkaltino JAV teigdami, kad jos bendradarbiauja su Izraeliu. Dėl to daugelis arabų valstybių, išskyrus Jordaniją, su JAV nutraukė diplomatinius santykius.

1967 m. birželio 5 d. Izraelis smogė netikėtą prevencinį smūgį arabų koalicijos pajėgoms (9 pav.). Anksti ryte Izraelio aviacijos orlaiviai, skrendantys virš Viduržemio jūros vakarų kryptimi, netikėtai pasuko į pietus, įsiveržė į Egipto oro erdvę ir ėmė bombarduoti visus egiptiečių aerodromus, nušluodami nuo žemės paviršiaus jų aviaciją. Šioje oro operacijoje dalyvavo beveik visos Izraelio karinės oro pajėgos. Per keletą antskrydžių buvo sunaikintos svarbiausios egiptiečių aviacijos bazės ir radiolokacijos postai. Iš viso Egiptas neteko apie 290 karo lėktuvų (2/3 savo aviacijos).

Tą pačią dieną Izraelio aviacija bombardavo Jordanijos, Irako ir Sirijos aerodromus. Nors oro antpuoliai buvo trumpalaikiai (apie 30 min.), to pakako, kad arabų aviacija būtų sunaikinta. Iš viso arabai neteko 451 orlaivio, tarp jų 390 kovos lėktuvų. Izraelio nuostoliai, arabų duomenimis, buvo apie 80 lėktuvų, izraeliečių duomenimis – 20. Tai, kad buvo sunaikinta arabų valstybių aviacija, lėmė būsimo karo rezultatus.

Reikia pabrėžti, kad Izraelio aviacija turėjo galingesnę ginkluotę, o lakūnų kovinis pasirengimas buvo gerokai aukštesnio lygio, palyginti su arabų valstybių pilotų, kurių katastrofiškai trūko, pasirengimu.

*1 lentelė*

**Kare dalyvavusių valstybių karinės pajėgos, ginkluotė ir technika**

Valstybės	Kariai	Divizijos	Tankai	Pabūklai	Lėktuvai	Laivai
Izraelis	230000	8	1100	200	260	22
Egiptas	200000	10	1200	600	431	60
Sirija	63000	4	750	315	90	15
Jordanija	56000	3,5	287	72	18	0
Irakas	90000	5	200	500	110	15

Birželio 5 d. Izraelio kariuomenė pradėjo kovos veiksmus sausumoje. Sinajaus fronte izraeliečiai turėjo sutelkę dvi mechanizuotąsias ir vieną šarvuotąją divizijas, mechanizuotąją brigadą ir keletą smulkesnių kovos ir aprūpinimo padalinių. Izraeliečiai per keletą dienų užėmė visą Sinajaus pusiasalį

ir birželio 8 d. jų priešakiniai daliniai jau buvo išsidėstę nuo Port Saido iki Šarm aš Šeicho.

Vadovaudamasis įprasta karo strategija, Izraelis neturėjo pradėti kovos veiksmų prieš Jordaniją ir Siriją, kol Sinajaus pusiasalyje nebus baigta puolimo operacija. Tačiau matydami, kad karo su Jordanija neįmanoma išvengti ir jos pajėgos nerodo didelio aktyvumo Jordanijos fronte, izraeliečiai nusprendė užimti Jeruzalę, kur buvo daug žydų šventyklų ir kitų šventų vietų. Nors izraeliečiai sutiko aršų Jordanijos karių pasipriešinimą, birželio 7 d. jų pajėgos įsiveržė į Jeruzalės senamiestį, o po pietų užėmė Betliejų, Hebroną ir Rišon le Cijoną. Tą pačią dieną JT Saugumo Tarybos siūlymu abi kovojančios šalys sutiko nutraukti ugnį.

Sirijos fronte birželio 5–8 d. aktyvių kovos veiksmų nevyko. Golano aukštumas gynė 6 sirų brigados ir dar tiek pat buvo rezerve į vakarus nuo al Kuneitros. Izraeliečiai paleido intensyvią artilerijos ugnį – taip arabams buvo daromas psichologinis spaudimas dėl greitai prasidėsiančio izraeliečių puolimo, o šie ir negalvojo perimti kovos iniciatyvos. Nors pagal JT siūlymą nuo birželio 8 d. turėjo būti nutraukta ugnis, tiek arabai, tiek izraeliečiai naktį iš birželio 8-osios į 9-ąją tęsė pozicijų apšaudymą iš toliašaudžių pabūklų, o anksti ryte Izraelio pajėgos pradėjo puolimą. Iki sutemų izraeliečiai pralaužė pirmąją sirų gynybos liniją, kuri neleido įsiveržti į Šiaurės Golano aukštumų rajoną, kitos pajėgos kovėsi, kad galėtų įseiti prie Galilėjos jūros. Ankstų birželio 10 d. rytą į mūšį buvo įtrauktos trys izraeliečių brigados, kurios per Golano aukštumas iš trijų pusių apsupo al Kuneitrą, viena iš jų užėmė miestą. 18.30 val. vėl buvo paskelbta, kad ugnis nutraukiama.

Žaibiška karinė operacija vienu metu trimis frontais labai aiškiai pademonstravo Izraelio kariuomenės pranašumą. JT Saugumo Tarybos nutarimu Izraeliui buvo palikta teisė kontroliuoti Sinajaus pusiasalį į rytus nuo Sueco kanalo. Bendra patirtų nuostolių duomenų suvestinė pateikta 2 lentelėje.

*2 lentelė*

**Personalo netektyis ir kovos technikos nuostoliai**

Valstybės	Nukauta	Sužeista	Belaisviai	Tankai	Lėktuvai
Izraelis	800	2440	18	100	40
Egiptas	11500	15000	5500	700	264
Sirija	700	3500	500	105	58
Jordanija	2000	5000	4500	125	22
Irakas	100	300	0	20	24

#### 4.9. Taktikos ypatumai

Prieš karą Izraelio ginkluotosios pajėgos turėjo apie 1 100 tankų. Jų daliniuose iš dalies buvo modernizuoti amerikietiški tankai „Šerman“ M4, M48, britų „Centurionai“ MK5 ir MK7 bei lengvieji prancūziški tankai AMX13.

Egiptas turėjo apie 1 200 tankų, kurių dauguma buvo sutelkti Sinajaus pusiasalyje. Arabų valstybių karinės pajėgos buvo kur kas pranašesnės pagal karių skaičių – beveik 2 kartus, artilerijos priemonės – 2,5 karto, tankų skaičių – 1,7 karto, lėktuvų skaičių – 1,4 karto. Nors arabų pajėgos pagal kovos technikos ir ginkluotės kiekį nenusileido Izraelio pajėgoms, pagal kovinį pasirengimą ir techninę parangtį jos buvo gerokai silpnesnės. Pirmąją karo dieną arabams netekus 2/3 savo aviacijos, izraeliečiai pradėjo viešpatauti ore, kas turėjo neigiamų padarinių arabų sausumos pajėgų daliniams.

Sausumos kovos veiksmų metu tankų daliniai buvo naudojami gynybos linijai pralaužti ir sėkmingam puolimui numatytomis kryptimis plėsti. Taip egiptiečių fronte Centrinė Izraelio pajėgų grupė pirmąją karo dieną sutiko aršų Egipto 2-osios motorizuotosios divizijos pasipriešinimą ir nesugebėjo pralaužti jos gynybos linijos. Tada į mūšį buvo įtrauktos dvi šarvuotosios brigados, kurios naktį apėjo diviziją iš sparnų. Tuo pačiu metu divizijos užnugaryje buvo išlaipintas taktinis Izraelio oro desantas. Tada, palaikant sąveiką su puolančiais iš fronto ir sparnų daliniais, birželio 6 d. šiame fronto ruože izraeliečiai iki 25 km įsiveržė į teritorijos gilumą.

Organizuodama kovos veiksmus izraeliečių karinė vadovybė svarbų vaidmenį skyrė tankų ir šarvuotiesiems daliniams. Buvo stengiamasi kompleksiskai išnaudoti tankų ir pėstininkų dalinių kovos galimybes, jų veiksmus patikimai remiant aviacijai ir artilerijai.

Kita šio karo naujovė – aviacijos panaudojimas kovoje su mažais antžeminiais taikiniais, tarp jų ir su šarvuotąja technika. Analizuojant karo eigą paaiškėjo, kad tendencija gaminti tankus „silpnesniais“ šarvais, bet judresnius yra klaidinga.

Apie prastą arabų pajėgų pasirengimą ir greitai mažėjantį moralinį ryžtą liudija šis faktas: iš 700 egiptiečių tankų, kuriuos izraeliečiai užgrobė Sinajaus pusiasalyje, tik apie 300 buvo techniškai tvarkingi arba turėjo nedidelių techninių trūkumų.

#### 4.10. Ketvirtasis arabų–Izraelio (Jom Kipuro) karas: 1973 m. spalio 6–24 d.

Po 1967 m. arabų valstybių–Izraelio karo nei JT, nei didžiosios pasaulio valstybės nerodė jokios iniciatyvos, kad galutinai būtų išspręstos šio regiono problemos. Padėtis Artimuosiuose Rytuose buvo apibūdinama formule „nei karo, nei taikos“. Atrodė, vienintelis būdas, galintis kaip nors išjudinti šių problemų sprendimo procesą, turėjo būti koks nors veiksmas, kuris atkreiptų didžiųjų valstybių ir JT dėmesį ir priverstų imtis konkrečių priemonių.

Esama padėtis visiškai tenkino Izraelį, kuris aneksavo dideles arabų valstybių teritorijas, todėl šio veiksmo iniciatorius buvo Egipto prezidentas Anvaras al Sadatas. 1972 m. lapkričio mėnesį Egipto gynybos ministras informavo prezidentą apie ginkluotųjų pajėgų pasirengimą karui su Izraeliu. 1973 m. rugsėjo 12 d. Kaire įvyko Egipto prezidento slaptas pasitarimas su Sirijos prezidentu Chafizu al Assadu, po kurio jau rugsėjo 26 d. Egipto ir Sirijos karinės pajėgos pradėjo telktis bendroms pratyboms, kaip buvo paskelbta žiniasklaidoje. Nors nei JAV, nei Izraelis neturėjo žvalgybos duomenų dėl karinių arabų veiksmų galimybes, Izraelio kariuomenėje buvo paskelbta sustiprinta kovinė parengtis, o 2-oji šarvuotoji brigada rugsėjo 29 d. užėmė pozicijas Golano aukštumose (10 pav.). Izraelio žvalgyba apie karo veiksmų pradžią gavo informacijos tik spalio 6 d. 4.00 val. ryto. Žvalgybos duomenimis, karas turėjo prasidėti spalio 6 d. 18.00 val. Tą pačią dieną 9.30 val. Izraelyje buvo paskelbta mobilizacija. Valstybių ginkluotųjų pajėgų duomenys pateikti 3 lentelėje.

*3 lentelė*

#### Valstybių karinės pajėgos, ginkluotė ir technika

Valstybės	Kariai	Tankai	Lėktuvai	Sraigtasparniai	Laivai
Egiptas	400000	2000	400	200	200
Sirija	130000	1300	400	50	27
Izraelis	115000	2000	500	90	58

Egipto ir Sirijos karo veiksmus rėmė ir kitos arabų valstybės – nedideli Irako, Maroko, Jordanijos, Saudo Arabijos ir Kuveito kariniai padaliniai.

1973 m. spalio 6 d. 14.05 val. Egipto aviacija netikėtai pradėjo bombarduoti Izraelio artilerijos pozicijas, vadavietes, o artilerija stipriai apšaudė įtvirtinimus, įrengtus palei Sueco kanalą. Egiptiečių kovos veiksmai siekiant taktinio netikėtumo prasidėjo staiga.

Sinajaus fronte 14.35 val. egiptiečių komandosų padaliniai sėkmingai for-

savo Sueco kanalą, paskui juos sekė ir pėstininkų, inžineriniai padaliniai bei keletas tankų, kurie buvo perplukdyti ant specialių platformų. Naktį iš spalio 7-osios į spalio 8-ąją egiptiečių pontonų padaliniai per Sueco kanalą įrengė tiltus, kuriais tuoj pat pradėjo keltis 3-iosios armijos tankų daliniai. Pirmieji per kanalą persikėlė 500 egiptiečių tankų. Tuo metu dvi Izraelio mobilizuotos rezervo divizijos skubėjo į pagalbą 2-ajai šarvuotajai brigadai, kad sustabdytų per Golano aukštumas besiveržiančius arabus. Viena divizija ėjo iš Romani, kita – iš Tados pusės. Spalio 8-osios rytą abiejų divizijų priešakiniai daliniai bandė kontratakuoti placdarme įsitvirtinusių arabų dalinius, tačiau, patyrę daug nuostolių, turėjo atsitraukti. Izraelio pajėgų aviacija taip pat nelabai galėjo padėti ir patyrė nemažai nuostolių, kadangi egiptiečiai, turėdami sovietų gamybos zenitinių raketų, buvo organizavę stiprią oro erdvės gynybą. Iki spalio 11 d. taktinė situacija beveik nepakito. Tik sirų daliniams patekus į keblią padėtį buvo priimtas sprendimas plėsti puolimą ir veržtis į šalies gilumą. Tačiau spalio 14 d. egiptiečių puolimas buvo sustabdytas, jiems praradus daug tankų. Generolo A. Šarono divizija, sąveikaudama su oro desanto brigada, smogė į egiptiečių 2-osios ir 3-iosios armijų tarpą ir užėmė placdarmą netoli Deversuaro. Egiptiečių 2-osios armijos daliniai iš rytų ir vakarų apsupo prasiveržusią izraeliečių grupuotę, taip atkirsdami atsitraukimo kelią. Į pagalbą gen. A. Šaronui prasiveržė gen. mjr. Abrachamo Adano divizija, kuri, įveikusi egiptiečių pasipriešinimą, surengė perkėlą iš kito Sueco kanalo kranto. Egiptiečių 2-oji ir 3-ioji armijos daug kartų bandė kirsti koridorį, kuris vedė į Izraelio divizijų susijungimo vietą, tačiau, praradusios daug tankų, savo sumanymo neįgyvendino. Spalio 18–19 dienomis gen. Šarono divizija dar praplėtė užimtą placdarmą vakarų kryptimi, triuškindama egiptiečių pajėgų užnugario padalinius ir oro gynybos sistemas, kas gerokai sumažino Izraelio aviacijos nuostolius. Divizijos bandymas užimti Ismailijos miestą egiptiečių buvo atremtas. Spalio 20–22 dienomis gen. Šarono divizijos bandymai toliau pulti šiaurės vakarų kryptimi taip pat nebuvo sėkmingi, užtai gen. A. Adano divizija, atlikdama reidą pietų kryptimi, didelio arabų pasipriešinimo nesulaukė, todėl jam pasisekė perkirsti pagrindinį susisiekimo kelią Suecas–Kairas. Spalio 22 d. 18.52 val. JT pasiūlė abiem šalims nutraukti ugnį, tačiau nė viena nesiliovė kovoti. Spalio 23 d. A. Adano divizija toliau judėjo į pietus Sueco miesto link, izoliuodama 3-iąją Egipto armiją. Izraelio kariai bandė pulti ir užimti Sueco miestą, tačiau jų puolimas buvo atremtas. Spalio 24 d., 7.00 val. ryto, antrą kartą buvo paskelbta, kad ugnis nutraukiama.

Golano fronte spalio 6 d. po sirų aviacijos smūgių egiptiečių komandosų padaliniai, palaikomi sraigtasparnių, užėmė įtvirtintą izraeliečių stebėjimo postą ant Chermono kalno, iš kur matėsi Golano plokščiakalnis ir Damasko



lyguma. Į šiaurę nuo al Kuneitros sirų pėstininkų divizijos ataka buvo atremta. Jos metu arabai neteko didžiosios dalies tankų. Po to sirų 3-ioji tankų divizija bandė prasiveržti pro izraeliečių 7-osios pėstininkų divizijos kovos rikiuotę, tačiau, netekusi daugelio tankų, buvo nustumta atgal. Tik sirų 5-ajai mechanizuotajai divizijai kartu su 1-ąja tankų divizija pasisėkė, praktiškai visiškai sunaikinus izraeliečių 188-ąją šarvuotąją brigadą, toliau plėsti puolimą. Spalio 8 d. Izraelio kariai, gavę pastiprinimą – 7-ąją šarvuotąją brigadą, sugebėjo sulaikyti sirų 5-osios ir 1-osios tankų divizijų puolimą ir susigrąžinti turėtas pradines pozicijas. Spalio 10 d. izraeliečiai pradėjo kontrpuolimą. Trys jų divizijos, smogdamos pagrindine kryptimi link al Kuneitros, pralaužė pirmąją sirų gynybos liniją, o po to ir antrąją, ir atvėrė sau kelią Damasko link. Čia izraeliečiai sustojo ir dalį puolančiųjų pajėgų permetė į Sinajaus frontą, kur padėtis klostėsi ne jų naudai. Tuo, kad priešas puolimą sustabdė, bandė pasinaudoti Irako 3-ioji šarvuotoji divizija. Ji spalio 11 d. mėgino kontratakuoti Izraelio pajėgas iš pietų pusės, tačiau, patekusi į pasalą, spalio 12 d. atsitraukė. Spalio 15–19 d. jungtinės arabų pajėgos ne kartą bandė kontratakuoti Izraelio kariuomenę, tačiau visos jų pastangos buvo bergždžios. Fronto linija nusistovėjo Damasko lygumoje. Spalio 22-ąją izraeliečiai po trečio bandymo pagaliau susigrąžino savo stebėjimo postą ant Chermono kalno, o 18.52 val. buvo paskelbta, kad nutraukiama ugnis.

Įvairių šaltinių duomenimis, karo veiksmų metu Izraelis neteko nuo 10,5 iki 16 tūkst. karių, iš kurių apie 3 tūkst. buvo nukauti, 900 tankų ir 250 lėktuvų. Arabų valstybių nuostoliai siekė apie 20 tūkst. žmonių (nukauti), buvo sunaikinta 1 900 tankų ir 270 lėktuvų. 1973 m. karas Artimuosiuose Rytuose parodė, kad karyboje didėja elektronikos vaidmuo, todėl jis kartais vadinamas „pirmuoju elektronikos karu“.

Taip pat būtina šiek tiek pakalbėti apie didžiųjų pasaulio valstybių vaidmenį šiame kare. Ir Sirija, ir Egiptas visiškai priklausė nuo SSRS, kadangi ji tiekė ginkluotę, šaudmenis, kovos techniką ir atsargines dalis jai remontuoti. Nepaisant šių itin glaudžių ryšių, SSRS vadovybė apie galintį kilti arabų šalių ir Izraelio karą sužinojo tik jo išvakarėse. Jau spalio 9 d. iš SSRS prasidėjo krovinių Egiptui ir Sirijai tiekimas oro keliu, kuris ėjo virš Vengrijos ir Jugoslavijos teritorijų. Spalio 25 d. 7 SSRS divizijos buvo pasiruošusios skristi į Egiptą teikti karinės pagalbos, jeigu Izraelis nuspręstų sunaikinti 3-iąją egiptiečių armiją.

JAV šio karo metu taip pat nebuvo nuošalyje. Spalio 8 d. iš JAV karinių jūrų pajėgų bazės Virdžinijoje Izraelis pradėjo gabenti karinius krovinius El-Al oro bendrovės orlaiviais, o nuo spalio 13 d. JAV – savo kariniais transporto lėktuvais. Spalio 12–24 dienomis JAV pateikė Izraeliui 128 kovos lėktuvus, 150 tankų, 4 tūkst. prieštankinių valdomųjų raketų ir daug kitų įvairių šaudmenų.

Reaguojant į SSRS pasirengimą siūsti karinius junginius į Egiptą, spalio 25 d. JAV ginkluotosiose pajėgose buvo paskelbta sustiprinta kovinė parengtis. JAV pademonstravo pasirengimą panaudoti karines pajėgas, kad neleistų kitoms valstybėms kištis į trečiųjų šalių vidaus reikalus. Tik spalio 27 d. JT Saugumo Taryboje pavyko išspręsti JAV ir SSRS politinių santykių krizę.

#### **4.11. Taktikos ypatumai**

Izraeliečių gebėjimas racionaliai pasinaudoti tankų pranašumais – jų pajėgų judrumu, ugnies galia ir šarvų apsauga – padėjo lemiamai pakeisti karo veiksmų eigą savo naudai. Tankų daliniams buvo skiriamos svarbiausios užduotys. Puolant tankai buvo naudojami sutelktam smūgiui pagrindine kryptimi smogti. Daug dėmesio buvo skiriama tankų ir pėstininkų dalinių tarpusavio sąveikai ir valdymui organizuoti. Mechanizuotieji pėstininkų daliniai paprastai judėdavo paskui tankų dalinius, dengdami jų užnugarį arba sparnus. Buvo teigiama, kad bendrojo mūšio metu pėstininkai turi likti kovos mašinose kiek įmanoma ilgiau, kadangi tai padeda išlaikyti puolimo tempą.

Gynyboje Izraelio šarvuotieji daliniai buvo naudojami kaip judrusis rezervas priešui kontratakuoti. Tačiau, susidarius tam tikroms aplinkybėms, jie galėjo kovoti ir gindami pozicijas pirmajame ešelone.

## V skyrius

### 1950–1953 m. Korėjos karas

#### 5.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas

Korėjai, kuri pasibaigus 1904–1905 m. Rusijos–Japonijos karui buvo okupuota Japonijos, pagal sąjunginių valstybių konferencijos, vykusios 1943 m. gruodžio 1 d. Kaire, nutarimą turėjo būti suteikta nepriklausomybė. Šis nutarimas buvo patvirtintas 1945 m. liepos 26 d. Potsdamo konferencijoje priimta deklaracija. Pagaliau Antrajame pasauliniame kare dalyvavusiai Japonijai 1945 m. rugpjūčio 15 d. kapitulius, pagal valstybių sąjungininkių susitarimą į šiaurę nuo 38-osios lygiagretės japonų kariuomenė pasidavė SSRS, o į pietus – JAV. 38-oji lygiagretė tapo skiriamąja priešingų politinių sistemų įtakos sferų linija. Per dvejus metus abiem galingiausioms valstybėms nepavykus susitarti dėl Potsdamo konferencijos nutarimo įgyvendinimo, JAV kreipėsi į JT, prašydama tarpininkauti. Sovietų Sąjunga atsakė dalyvauti sudarant nepriklausomą Korėjos vyriausybę, kuri turėjo būti išrinkta per demokratinius rinkimus. Tada 1947 m. rugpjūčio 15 d. pietinėje okupacijos zonoje buvo įkurta Korėjos Respublika (sostinė Seulas). Sovietų Sąjunga šį aktą paskelbė neteisėtu ir (kaip atsakomąją priemonę) sudarė marionetinės Korėjos Liaudies Demokratinės Respublikos (KLDK) vyriausybę, kuri įsikūrė Pchenjane. Taip pat buvo pradėta kurti Šiaurės Korėjos kariuomenė. Vadovaujantis susitarimo reikalavimais, sovietinės kariuomenės daliniai iki 1948 m. gruodžio buvo išvesti iš Šiaurės Korėjos, o amerikiečių pajėgos iki 1949 m. birželio paliko pietinę pusiasalio dalį. Šalyje liko nedidelė grupelė JAV karo patarėjų, kurie turėjo padėti jauni valstybei kurti ginkluotąsias pajėgas. Ilgiau nei metus, kurstant komunistinei propagandai, prieš Pietų Korėją buvo organizuojami teroro, sabotažo aktai ir ginkluotų grupuočių veiksmai, tačiau visa tai nepaveikė Pietų Korėjos vyriausybės, kuri ir toliau egzistavo.

Komunistinė Šiaurės Korėja 1950 m. pradžioje jau turėjo gerai parengtą ir ginkluotą apie 130 tūkst. karių kariuomenę, kurią sudarė 10 divizijų. Kariuomenės pagrindas buvo 25 tūkst. karių veteranų, kurie dalyvavo Mandžiūrijos karinėje kampanijoje remdami komunistinę Kiniją, vidutinių Sovietų Sąjungoje pagamintų tankų (T-34) brigada ir 180 Antrojo pasaulinio karo laikų sovietinių lėktuvų. Iš viso kariuomenė turėjo 258 tankus ir 1 600 artilerijos pabūklų bei minosvaidžių, taip pat aprūpinimo dalinių ir tarnybų, daugiau

kaip 100 tūkst. rezervo karių.

Pietų Korėjos kariuomenę sudarė 8 divizijos (apie 100 tūkst. karių). Jai trūko artilerijos, tankų, lėktuvų ir išteklių.

Abiejų valstybių karinės jūrų pajėgos buvo labai nedidelės.

## 5.2. 1950 m. operacijos

Septynios Šiaurės Korėjos divizijos, tankų brigada ir kiti daliniai 1950 m. birželio 25 d. keturiomis kolonomis netikėtai perėjo Pietų Korėjos valstybės sieną ir toliau judėjo link Seulo. Pajėgoms vadovavo maršalas Čo Jon Gunas. Šiaurės Korėjos pajėgos sutelktu smūgiu įveikė keturių Pietų Korėjos divizijų pasipriešinimą puldamos palei vakarinį krantą, birželio 28 d. užėmė Seulą ir susitelkė šiauriniame Hangango upės krante. Rytų fronte Šiaurės Korėjos pajėgos užėmė Čunčono ir Kanino miestus, tačiau Pietų Korėjos pajėgoms pavyko išvengti apsupties ir atsitraukti netekus daugiau kaip 21 tūkst. karių, kurie buvo nukauti arba paimti į nelaisvę.

Karo veiksmų pradžios dieną neeilinė JT Saugumo Tarybos sesija priėmė sprendimą imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų nutraukti kovos veiksmai ir iš okupuotos teritorijos išvesta Šiaurės Korėjos kariuomenė. Buvo kreiptasi į visas JT valstybes prašant talkinti įgyvendinant priimtą rezoliuciją.

Jau birželio 27 d. JAV prezidentas Haris Trumanas įsakė amerikiečių pajėgų, dislokuotų Tolimuosiuose Rytuose, vadui gen. D. MacArthuriui (Makarturui) paremti Pietų Korėjos kariuomenės veiksmus iš oro, o birželio 30 d. leido panaudoti JAV sausumos pajėgas.

Birželio 28 d. Didžiosios Britanijos vyriausybė perdavė JAV KJP vadovybės žinion savo jūrų pajėgas, kurios buvo dislokuotos Japonijos vandenyse (1 lengvąjį lėktuvnešį, 2 kreiserius ir 5 fregatas).

Birželio 29 d. Australija amerikiečių vadovybei perdavė keletą naikintuvų eskadrilių ir fregatą, taip pat apie savo paramą pranešė Kanada, Naujoji Zelandija ir Olandija. Generolo D. MacArthuro žinioje buvo 7-ojo karinio laivyno laivai, daugiau kaip 8 Tolimųjų Rytų zonos aviacijos kovos grupės, 4 nevisiškai sukomplektuotos divizijos, dislokuotos Japonijoje, kurios buvo sujungtos į 2 armijos korpusus. Į jų sudėtį neįėjo nei korpusų artilerijos, nei tankų dalinių, o divizijų daliniai (pėstininkų ir artilerijos) buvo sukomplektuoti tik 2/3 (palyginti su etatine struktūra). JAV 7-ąjį karinį jūrų laivyną sudarė apie 300 įvairių laivų, o 5-oji oro armija turėjo apie 350 lėktuvų.

Birželio 30 d., gavus JAV prezidento įsakymą, į Pietų Korėją iš JAV buvo pradėta perdислоkuoti 24-oji divizija (vėliau kovos veiksmams su Šiaurės Ko-

rėja buvo rengiamos dar dvi divizijos).

Tą pačią birželio 30-ąją Šiaurės Korėjos kariuomenės junginiai, tęsdami puolimą, persikėlė per Changango upę į pietus nuo Seulo ir pagrindinį smūgį smogė Pchentcheko miesto kryptimi, siekdami sunaikinti prieš karinę grupuotę Suvono rajone. Liepos 4 d. Suvono miestas po ilgos kovos buvo užimtas, o Šiaurės Korėjos kariai liepos 6 d. vakariniame fronto ruože užėmė kitus svarbius atsparos punktus: Pchentcheką, Ansaną ir Inčono jūrų uostą, o centriniame – Vondžu, Čungdžu ir Samčchoko miestus. Liepos 7-ąją jie, nelaukdami, kol išsiskleis atvykusios pagrindinės amerikiečių pajėgos, tęsė puolimą laikinosios Pietų Korėjos sostinės – Tedžono, kuri gynė 24-oji amerikiečių pėstininkų divizija, kryptimi. Liepos 13-ąją puolantys priešakiniai korėjiečių daliniai pasiekė Kimgango upę ir naktį į liepos 14-ąją per ją persikėlė. Iki liepos 20-osios amerikiečių 24-osios divizijos pagrindinės pajėgos buvo apsuptos ir sunaikintos, o kitą dieną korėjiečiai užėmė Sobeko kalnagūbrį.

Amerikiečių pajėgos, kurioms vadovavo gen. mjr. U. Fosteris Dinas, traukėsi manevruodamos ir stengdamosi sulaikyti puolančius korėjiečių dalinius bei laimėti laiko, kad 25-oji pėstininkų ir 1-oji aeromobilioji divizijos galėtų išsiskleisti ir ištraukti į mūšį. Generolas U. F. Dinas, atsitraukimo metu asmeniškai vadovavęs ariergardui, pateko į nelaisvę, jo divizijos daliniai buvo apsupti. Tik liepos 22 d., padedant 1-osios aeromobiliosios divizijos padaliniam, jie išsiveržė iš apsupties. Šių mūšių metu amerikiečiai ir jų sąjungininkai prarado daugiau kaip 32 tūkst. karių, 220 artilerijos pabūklų, 20 tankų, daug kitos technikos ir ginkluotės.

JAV prezidento H. Trumano įsakymu 1950 m. liepos 7 d. generolas D. MacArthuras buvo paskirtas vyriausiuoju jungtinių pajėgų vadu.

Pirmoji valstybė, atsiuntusi savo pajėgas, kurios turėjo sudaryti JT karinį kontingentą, buvo Didžioji Britanija. 1950 m. rugpjūčio 29 d. į Korėją atvyko 2 pėstininkų batalionai ir 27-osios pėstininkų brigados štabas. Rugsėjo pabaigoje į brigados, kuri nuo spalio 3-iosios pradėta vadinti Britanijos Tautų Sandraugos brigada, sudėtį buvo įtrauktas australų batalionas. Po to į Pusano miestą atvyko ir kitų JT valstybių karinės pajėgos.

## Į jungtines pajėgas skirti daliniai (padaliniai)

Valstybės	Daliniai (padaliniai)
Belgija	pėstininkų batalionas
Didžioji Britanija	29-oji pėstininkų brigada, tankų pulkas ir inžinerijos batalionas
Etiopija	pėstininkų batalionas
Filipinai	pėstininkų batalionas
Graikija	pėstininkų brigada
Kanada	pėstininkų brigada
Kolumbija	pėstininkų batalionas
Liuksemburgas	pėstininkų kuopa
Naujoji Zelandija	artilėrijos batalionas
Olandija	pėstininkų batalionas
Prancūzija	pėstininkų batalionas
Tailandas	pėstininkų batalionas
Turkija	pėstininkų batalionas
Danija, Indija, Italija, Norvegija	nedideli medicinos padaliniai

Kitų valstybių smulkesni padaliniai įėjo į amerikiečių karinių dalinių sudėtį.

JT karinių padalinių bendroms operacijoms rengti JAV karinė vadovybė prie 8-osios armijos įsteigė specialų mokymo centrą, kuris pradėjo veikti 1950 m. spalio 18 d. Tėgaus mieste. Vienu metu jame buvo galima rengti iki 6,2 tūkst. karių. Atvykstančius dalinius amerikiečiai ne tik rengė kovos operacijoms, pagrįstoms tarpusavio sąveika, bet ir aprūpindavo apranga bei ekipuote, mokė karius naudotis JAV gamybos ginklais ir technika.

Pirmoji į mokymo centrą atvyko turkų brigada. Ji per tris savaites išėjo specialų kursą. Po to buvo rengiami Tailando, Olandijos, Prancūzijos, Belgijos ir Graikijos, 1951 m. pavasarį ir vasarą – Etiopijos ir Kolumbijos (paskutiniai) pėstininkų batalionai. Didžiosios Britanijos ir kitų Sandraugos valstybių kariniai daliniai šiame centre nebuvo rengiami, todėl 1950 m. rudenį anglai Tėgaus mieste įsteigė savo mokymo centrą, kuriame vienu metu galima buvo rengti iki 2,5 tūkst. karių. Pagrindinę JT karinio kontingento dalį sudarė JAV

(70 proc.) ir Pietų Korėjos (25 proc.) karinės pajėgos, tik apie 5 proc. – Sandraugos valstybių pajėgų kariai.

Liepos 21 d. Šiaurės Korėjos pajėgų 1-oji ir 2-oji armijos, susijungusios sparnais, smogė Kimčchono ir Tegaus miestų kryptimi, siekdamos persikelti per Naktongango upę ir užimti placdarmą kitame jos krante. Rugpjūčio pradžioje korėjiečių 1-osios armijos daliniai, įveikę pasipriešinimą, pasiekė Korėjos pietinę pakrantę ir Naktongango upę, o rugpjūčio 8 d. sėkmingai per ją persikėlė. 2-osios armijos pajėgos, puolančios palei rytinę pakrantę, rugpjūčio pabaigoje susitelkė Pchochano miesto prieigose. Jų tolesnis judėjimas buvo sustabdytas atkakliai besipriešinančių amerikiečių ir Pietų Korėjos pajėgų. Šiuose kovos veiksmuose dalyvavo ir 15 JT valstybių pajėgos. Per pusantrą mėnesio JAV ir Pietų Korėjos pajėgos neteko apie 94 tūkst. karių, kurie buvo nukauti arba pateko į priešo nelaisvę.

1950 m. rugsėjo 15 d. ryte JAV specialiosios pajėgos, kurioms vadovavo gen. mjr. E. M. Elmondas, visai nesitikint Šiaurės Korėjos pajėgoms, po dviejų dienų jų pozicijų bombardavimo pradėjo pajėgų išlaipinimo rytinėje pakranterėje netoli Inčono (Čemulpo, 250 km nuo Seulo) operaciją. Amerikiečių 1-oji jūrų pėstininkų divizija lengvai įveikė silpną Šiaurės Korėjos pajėgų gynybą ir rugsėjo 17 d. užėmė Kimpcho oro uostą. Paskui ją ėjusi 7-oji JAV pėstininkų divizija pasuko į pietus ir nutraukė susisiekimą autostrada ir geležinkeliu, kuriais pietiniame sektoriuje buvo aprūpinamos KLDK pajėgos. Kartu ji apsupo Seulą ginančias pajėgas. Šiai jūrų desanto operacijai vykdyti buvo skirtas JAV 10-asis armijos korpusas (apie 69 450 žmonių). Išlaipinamo desanto pajėgas sudarė ne tik amerikiečių, bet ir britų „komandos“ bei keletas Pietų Korėjos jūrų pėstininkų dalių (45 tūkst. karių). Nuo desanto pajėgų gynėsi Šiaurės Korėjos jūrų pėstininkų ir pasienio pajėgų daliniai (apie 3 tūkst. karių). Prie Seulo amerikiečių ir jų sąjungininkų pajėgos buvo sustabdytos aršiai besipriešinančių Šiaurės Korėjos karių, todėl tolesnis miesto šturmas užsitęsė keletą savaičių. Šių mūšių metu JT pajėgos neteko apie 12 tūkst. karių.

Nutraukus Šiaurės Korėjos pajėgų, blokuojančių amerikiečių pajėgas pietuose, aprūpinimą, jų dalių kovingumas gerokai sumažėjo. Tuo nedelsiant pasinaudojo JAV 8-oji armija, kuri gynė Pusano jūrų uosto prieigas. Į 8-osios armijos sudėtį įėjo 7 JAV ir tiek pat Pietų Korėjos divizijų, 1 amerikiečių jūrų pėstininkų ir 1 britų pėstininkų brigada. Iš viso armija turėjo iki 500 tankų, daugiau kaip 1 600 artilerijos pabūklų bei minosvaidžių ir daugiau kaip 1 000 lėktuvų. Pagrindinis smūgis buvo smogtas iš Tegaus miesto rajono Tedžono ir Seulo miestų kryptimi. Jos junginiams perėjus į puolimą, įveikdami silpną priešininko pasipriešinimą, greitai susijungė su JT pajėgomis Seule. Šiaurės Korėjos vadovybė, naudodamasi proga, kad JT pajėgos kovoja dėl Seulo, ati-

traukė savo pajėgas iš pietinio sektoriaus ir išvedė jas už 38-osios lygiagretės.

Rugsėjo 26 d. buvo užimtas Seulas. Per šią operaciją 125 tūkst. Šiaurės Korėjos karių buvo paimti į nelaisvę, kita kariuomenės dalis išsisklaidė sunkiai perainamoje vietovėje, JT pajėgoms atiteko daug Šiaurės Korėjos karinės mantos.

Karo meno istorijoje jūrų desanto išlaipinimas Inčone – viena didžiausių strateginių operacijų. Gabaus organizatoriaus JAV generolo D. MacArthuro dėka padrika ir prastai organizuota amerikiečių gynyba, dėl kurios galėjo įvykti katastrofa, virto nuostabia pergale.

Gavęs JT Saugumo Tarybos pritarimą, JAV prezidentas H. Trumanas leido 8-osios armijos vadui gen. D. MacArthurui persekiojant atsitraukiančius Šiaurės Korėjos kariuomenės dalinius pereiti 38-ąją lygiagretę.

Spalio 1 d. šią skiriamąją liniją kirto Pietų Korėjos pajėgos, o paskui jas ir JAV 8-oji armija, kuri dvi savo divizijas buvo palikusi Pusano jūrų uostui ginti bei kovoti su pavieniais Šiaurės Korėjos padaliniais, kurių buvo gausu Korėjos pietuose. Nors amerikiečių sausumos pajėgos sėkmingai toliau judėjo į šiaurę, jų aviacijai buvo griežtai uždrausta skraidyti virš rajonų į šiaurę nuo Jaludziango (Amnokango) upės.

Spalio 15 d. Ueiko saloje įvyko JAV prezidento ir gen. D. MacArthuro susitikimas, kurio metu buvo aptarta Kinijos įsiterpimo į karinį konfliktą galimybė. JAV Centrinės žvalgybos valdybos (CŽV) duomenimis ir gen. D. MacArthuro nuomone, Kinijos pareiškimai dėl galimo dalyvavimo karo veiksmuose, jeigu amerikiečių pajėgos kirstų 38-ąją lygiagretę, buvo nerealiūs. Neturėdamas žvalgybos duomenų apie padėtį šiaurinėje Korėjos dalyje, gen. D. MacArthuras nusprendė tolygiau išdėstyti pavaldžias pajėgas, o paskui priešingais fronto sparnais apsupti ir sunaikinti Šiaurės Korėjos karinių pajėgų likučius. Spalio 20 d. jungtinių 178-osios oro desanto smogiamosios grupės ir puolančių iš fronto sausumos pajėgų buvo užimta Šiaurės Korėjos Respublikos sostinė Pchenjanas.

Tačiau iš tikrųjų padėtis buvo kur kas sudėtingesnė, nei ją įsivaizdavo gen. D. MacArthuras. JAV pajėgoms perėjus 38-ąją lygiagretę, Kinija nusprendė sutelkti gausias sausumos pajėgas į šiaurę nuo Jaludziango, Mandžiūrijoje. Apie tai JAV karinei vadovybei nebuvo žinoma, kol amerikiečių pajėgų avangardo divizija nesusidūrė su kinų parengta užtvara, o pulkas, buvęs Isano mieste, kautynių metu nepatyrė didelių nuostolių. Be to, amerikiečių vadovaujamos pajėgos, judėdamos šiaurės kryptimi, nenoromis privalėjo išretinti savo gretas, kadangi plėtėjo jų judėjimo frontas. Pietų Korėjos smogiamoji divizija pasiekė Čondžino pakrantę, o amerikiečių 7-oji divizija susitelkė Hesano miesto rajone.

JT karinėms pajėgoms kirtus 38-ąją lygiagretę, Kinijoje 1950 m. lapkričio 15–24 dienomis buvo suformuotas sovietinių karinių oro pajėgų 64-asis naikin-



tuvų korpusas. Jį sudarė 3 naikintuvų divizijos, atskiras naktinių naikintuvų pulkas, 2 zenitinės artilerijos divizijos, zenitinė ir inžinerinė techninė divizijos.

Lapkričio pabaigoje (24 d.) amerikiečiai toliau judėjo siaurės kryptimi. Beveik parą žygiavusius pirmyn ir nesutikusius jokio pasipriešinimo 8-osios armijos junginius netikėtai sustabdė sutelktos ugnies smūgis, kuris daugiausia buvo nukreiptas į dešinį JT pajėgų sparną. Iki 180 tūkst. kinų karių pajėgos (18 divizijų) puolė Pietų Korėjos 2-ojo korpuso nespėjusias išvirtinti ir pasirengti gynybai divizijas, nušlavė jas ir smogė amerikiečių 2-ajai divizijai, į 9-ojo korpuso dešinį sparną. Taip amerikiečių 8-ajai armijai iškilo apsupimo pavojus. Bandydama apginti savo dešinį sparną, 2-oji divizija pateko į pasalą netoli Kunuri miesto, kai kinų pajėgos apsupo jos dalinius siauroje vietoje. Besiverždami iš apsupties amerikiečiai neteko apie 4 tūkst. karių ir prarado beveik visą savo artileriją. Reaguodamas į susiklosčiusią padėtį gen. Itn. U. Ch. Uolkeris įtraukė į kautynės savo rezervą – amerikiečių 1-ąją aeromobiliją diviziją, turkų batalioną ir 27-ąją Britanijos Tautų Sandraugos brigadą. Šių papildomų pajėgų veiksmai neleido kinams galutinai apsupti 8-osios amerikiečių armijos ir sudarė galimybę jai sėkmingai atsitraukti. Iki gruodžio 5 d. 8-ajai armijai pavyko galutinai pašalinti apsupties pavojų. Kadangi kinų puolimas nebegalėjo būti netikėtus, padėtis šiame fronte siek tiek stabilizavosi. Tačiau centrinė ir rytinė pakrantės dalys nebuvo dengiamos JT pajėgų, ten reikėjo skubiai įrengti gynybos pozicijas. Dėl to gen. Uolkeris atitraukė gynybos frontą arčiau 38-osios lygiagretės, į šiaurę nuo Seulo, tad ši fronto linija ėjo 250 km į pietus nuo linijos, ties kuria buvo amerikiečiai iki lapkričio 24 d. Užėmusios ir įrengusios šią gynybos liniją, JT pajėgos laukė kito komunistinių pajėgų puolimo.

Lapkričio 27 d. į rytinę fronto dalį kinai įvedė dar vieną savo grupuotę, kurioje buvo iki 120 tūkst. karių. Ji judėjo abipus Časano vandens saugyklos link Chinamio ir Vonsano jūrų uostų, priversdama trauktis Pietų Korėjos 3-iąją ir 7-ąją divizijas bei supdama amerikiečių 1-ąją jūrų pėstininkų diviziją (10-asis armijos korpusas).

Pietų Korėjos karinės vadovybės įsakymu jos junginiai, nestodami į mūšį su kinais, paskubomis atsitraukė, o gen. MacArthuras įsakė skubiai evakuoti visas pamaryje esančias JT pajėgas, kadangi jos galėjo būti sunaikintos dalimis. Į abu jūrų uostus buvo skubiai pasiųsti turimi laivai. Iš 3-iosios ir 7-osios divizijų dalinių buvo suformuota jūrų uostų prieigų gynybos linija. 1-oji jūrų pėstininkų divizija užėmė gynybos poziciją pietinėje Časano vandens saugyklos dalyje. Ši divizija atsidūrė 8 kinų divizijų apsuptyje. Amerikiečių karinė vadovybė nusprendė bet kokia kaina atitraukti jūrų pėstininkų diviziją ir kitus junginius, judančius pietų kryptimi link Chinamio. Atsitraukimą, kuris vyko kaunantis mūšiuose, iš oro dengė amerikiečių aviacija. Atsitraukiančiųjų aprūpinimas

taip pat vyko padedant transporto aviacijai. Ši atsitraukimo operacija truko 13 dienų. Gruodžio 9 d. divizija buvo išvesta iš apsupties. Šios operacijos metu JT pajėgos neteko apie 36 tūkst. karių, tarp jų 24 tūkst. amerikiečių.

Nors komunistinių pajėgų atakos buvo įnirtingos, JT kariuomenės evakuacija iš abiejų jūrų uostų vyko gana sklandžiai. Aviacijos ir karo laivų artilerija dengė paskutiniųjų dalinių atsitraukimą iš uostų. Karinių jūrų pajėgų laivais buvo evakuota 105 tūkst. JAV ir Pietų Korėjos karių ir 98 tūkst. civilių pabėgėlių. Tuo pačiu metu buvo išvežta apie 350 tūkst. tonų įvairių krovinių ir 17 500 transporto priemonių. Karo transporto aviacija evakavo 3 600 žmonių, 200 automobilių ir 1 300 tonų krovinių. Gruodžio 15 d. paskutiniams junginiams atvykus į Pusano jūrų uostą, 10-asis korpusas ir jo strateginis rezervas buvo perduoti 8-ajai armijai.

Analizuojant karo Korėjoje pirmąjį etapą strateginiu lygmeniu darytinos šios **išvados**:

1. Nors ir buvo išvengta visiškos katastrofos, JT pajėgos pralaimėjo pirmąjį karo etapą ir perleido iniciatyvą komunistinėms pajėgoms. Tokios nesėkmės priežastys yra kelios: pirma, JT Saugumo Tarybos ir Jungtinio štabo viršininkų komiteto draudimas vykdyti žvalgybą į šiaurę nuo Jaludziango (Amnokango) upės; antra, Jungtinio štabo viršininkų komiteto draudimas bombarduoti tiltus per Jalucziano upę ir strateginiu požiūriu svarbų Šiaurės Korėjos jūrų uostą Nadžiną, per kurį netrūkdomai buvo tiekiamas sovietų ginkluotė ir technika jos kariuomenei; trečia, nors gen. MacArthuro sprendimas tęsti puolimą iš esmės buvo teisingas, jo įgyvendinimo metodas ir saugumo priemonių nepaisymas tuo metu yra vertintini kritiškai.

2. Analizuojant JT pajėgų nesėkmės priežastis taktiniu požiūriu pažymėtinas faktas, kad JT pajėgoms trūko elementarių judant pėsčiomis reikalingų ir pagrindinių ugnies valdymo žinių bei patirties. Judėdamos tik esamais keliais, jos buvo visiškai priklausomos nuo artilerijos, tankų ir aviacijos paramos tuo metu, kai kinų lengvai ginkluotos pajėgos sėkmingai manevravo ir slapta pereidavo sunkiai įveikiamas vietas (dėl to jų anpuoliai būdavo netikėti). Beveik visada kinai judėdavo tamsiu paros metu, o dieną slėpdavosi ir ilsėdavosi.

3. Kinų atakos buvo rengiamos pagal vienodą scenarijų: mažų grupių prasiskverbimas, apėjimas ir pasala. Kiekvienas mūšis prasidėdavo mažų padalinių trumpu susirėmimu ir staigia jų ataka prasiveržiant į gynybos gilumą ir skaidant atramos punktus į nedidelius pasipriešinimo židinius, kurie vėliau buvo sunaikinami. Tokia veiksmų taktika neleido JT pajėgoms artimajame mūšyje tinkamai pasinaudoti savo turimos ugnies ir kovos technikos pranašumais.

### 5.3. 1951 m. operacijos

Netikėtai 1951 m. sausio 1 d. 400 tūkst. kinų armija su 100 tūkst. Šiaurės Korėjos pergrupuota kariuomene vakarinėje dalyje perėjo į puolimą ir kirtu 38-ąją lygiagrete. JAV 8-oji armija, kurios gretose buvo apie 200 tūkst. karių, pradėjo trauktis Seulo link. Sausio 3 d. kinų pajėgos pradėjo puolimą ir giliai įsiveržė į Pietų Korėjos divizijų ginamas pozicijas rytinėje dalyje. Pietų Korėjos divizija gynė JAV 2-osios divizijos sparnus, todėl, korėjiečiams pradėjus skubų atsitraukimą, jos daliniams iškilo apsupties grėsmė. Trečiąjį kartą sostinė buvo perimama iš vienu rankų į kitas. JT pajėgų aktyvi gynyba, remiama JAV aviacijos, leido sulėtinti komunistinių pajėgų puolimo tempą. Sausio 15 d. JT pajėgoms pavyko stabilizuoti frontą maždaug 50 km į pietus nuo 38-osios lygiagrečių, t.y. nuo Pchentcheko vakarinėje pakrantėje iki Samčchoko rytuose.

Sausio 25 d. pergrupavus JT pajėgas buvo surengtos kelios puolimo operacijos, kurios turėjo ribotus tikslus, tačiau bendri veiksmai vyko šiaurės kryptimi. Komunistinių pajėgų kontratakos, surengtos vasario 11–18 dienomis Vondžu miesto prieigose, truputį sulėtino amerikiečių puolimo tempą centrinėje fronto dalyje, tačiau vakarinėje jo dalyje JT pajėgos vėl priartėjo prie Seulo. Kovo 7 d. JT pajėgos pradėjo puolimo operaciją, kurios tikslas buvo sutriuškinti komunistines pajėgas ir išlaisvinti Seulą. Puolimo operacijos kovo 14 d. metu Pietų Korėjos 1-ojo korpuso patrulis nustatė, kad komunistinės pajėgos paliko Seulą, atsitraukė be mūšio, ir pagrindines gynybos pajėgas sutelkė miesto prieigose. Tik 178-osios oro desanto grupės, dislokuotos Muansane, aktyvūs veiksmai kovo 23 d. privertė kinus pradėti trauktis visu frontu. Dėl komunistinių pajėgų atsitraukimo JAV 8-oji armija, persekiodama prieš pajėgas visu frontu, kovo 31 d. vėl grįžo į savo ankstesnes pozicijas palei 38-ąją lygiagrete. Generolas D. MacArthuras priėmė sprendimą tęsti prieš puolimą vadinamojo „geležinio trikampio“, kurį sudarė Čchorvono, Kimchvos ir Pchengano miestai, kryptimi (11 pav.). Šiame rajone buvo formuojamos ir aprūpinamos kinų pajėgos, dislokuotas ryšių ir valdymo centras.

1951 m. balandžio 11 d. JAV prezidento sprendimu gen. D. MacArthuras buvo pašalintas iš JT ir JAV pajėgų, dislokuotų Tolimuosiuose Rytuose, vado pareigų, vietoje jo paskirtas gen. ltn. M. B. Ridžuei, o 8-osios armijos vadu – gen. Dž. A. Van-Flitas. Kol nebuvo priimtas kitas politinis sprendimas, JT pajėgos iki balandžio 21 d. tęsė puolimą „geležinio trikampio“ link, tačiau tuo pačiu metu buvo rengiamos gynybos pozicijos tam atvejui, jeigu jų prireiktų susiklosčius atitinkamoms aplinkybėms.

Balandžio 22 d. naktį komunistinės pajėgos perėjo į puolimą centriniam fronto ruože ir iškart prasiveržė pro Pietų Korėjos 6-osios divizijos gynybos

pozicijas į vakarus nuo Čunpcheno vandens telkinio. Pagrindinis kinų pajėgų smūgis buvo nukreiptas į 1-ąją korpusą, kuris gynė Seulą iš šiaurinės pusės. Šio smūgio rezultatas – JAV 24-osios pėstininkų ir 1-osios jūrų pėstininkų divizijų sparnai nebebuvo dengiami, tačiau dėl amerikiečių gynybos padėtis stabilizavosi. Po savaitę trukusio kinų puolimo jų aktyvumas pradėjo silpti, o balandžio pabaigoje visai išsikvėpė ir buvo sustabdytas JT pajėgų stipria artilerijos ugnimi. Šio pavasarinio puolimo metu kinai neteko apie 70 tūkst., o 8-oji armija – apie 7 tūkst. karių. Po dvi savaites trukusios pertraukos, gegužės 14 d., komunistinės pajėgos vėl perėjo į puolimą, tačiau pagrindinio smūgio kryptis pasikeitė – dabar jis buvo nukreiptas į rytinę fronto dalį, kurią gynė 10-asis korpusas (5-oji ir 7-oji Pietų Korėjos ir 2-oji JAV divizijos). Šia kryptimi buvo sutelkta daugiau kaip 20 Kinijos ir Šiaurės Korėjos divizijų. Bendromis veikiančių pajėgų ir rezervo pastangomis iki gegužės 20 d. komunistinių pajėgų puolimas buvo sustabdytas. Ši puolimo operacija ypatinga tuo, kad Kinijos pajėgos aktyviai veikė tik naktį, o dieną, kai priešininkas intensyviai naudodavo artileriją ir aviaciją, jų aktyvumas sumažėdavo ar išvis kovos veiksmai būdavo sustabdomi. Komunistinėms pajėgoms, kurios per savaitę neteko dar apie 90 tūkst. karių, šio puolimo rezultatai taip pat nebuvo naudingi.

Gegužės 22 d. JT pajėgos visu frontu pradėjo komunistinių pajėgų kontrpuolimą. Dešiniajame fronto sparne Smogiamoji ir 2-oji Pietų Korėjos divizijos, nesutikdamos didelio pasipriešinimo, sėkmingai pasiekė Kansono miestą. Centrinėje fronto dalyje puolimas vyko ne taip greitai, tačiau mėnesio pabaigoje ir čia prieš pajėgų gynybinis potencialas išseko, o kaip tik tuo metu gen. Van-Flitas gavo įsakymą sustabdyti puolimą šiaurės kryptimi. Visi generolo prašymai ir argumentai tęsti puolimą JAV vyriausybės buvo atmesti, kadangi tiek JAV, tiek kitos pasaulio valstybės buvo sunerimusios dėl galimos Sovietų Sąjungos reakcijos, kuri galėjo tapti Trečiojo pasaulinio karo priežastimi. Vykdydamos JAV vyriausybės sprendimą (taip pat ir dėl to, kad prasidėjo liūčių metas), JT pajėgos pradėjo rengti gynybos ruožą, kuris tęsėsi per visą Korėjos pusiasalį ir galėjo tapti tramplinu rengiantis tolesniems veiksams.

Liepos pabaigoje Korėjoje JT karines pajėgas sudarė apie 300 tūkst. karių (7 JAV ir 10 Pietų Korėjos divizijų, daugiau kaip 4 kitų valstybių brigados). Jos turėjo daugiau kaip 17 tūkst. artilerijos pabūklų ir minosvaidžių, 670 tankų ir šarvuotųjų, 1 600 lėktuvų ir 130 įvairių laivų. 1951 m. birželio 23 d. SSRS atstovas JT ir Saugumo Taryboje pasiūlė nutraukti ugnį. Pateiktas siūlymas patvirtino, kad per paskutiniuosius 6 kovos mėnesius kinų pajėgos patyrė daug nuostolių, kurie siekė iki 200 tūkst. žmonių (sužeistų ir nukautų). Derybos, vykusios liepos–rugpjūčio mėnesiais Keso mieste, nedavė jokių politinių rezultatų. Tas laikotarpis buvo išnaudotas tik abiejų kariaujančių ša-

lių ginkluotosioms pajėgoms atkurti.

Kadangi derybose nebuvo priimta jokių sprendimų, 1951 m. rugpjūčio–lapkričio mėnesiais JT pajėgos tęsė ribotas puolimo operacijas, siekdamos išvalyti „geležinio trikampio“ rajoną ir taip priversti kinus atsitraukti prie Chvančchono vandens saugyklos ir geležinkelio, vedančio iš Čchorvono į Seulą. Nors JT pajėgos neteko apie 79 tūkst. karių, jos nesugebėjo iki galo įvykdyti skirtų uždavinių, todėl aktyvius kovos veiksmus pakeitė pozicinio karo metodai, dėl ko komunistų lyderiai vėl paprašė tęsti derybas.

1951 m. lapkričio 12 d. Panminčžono kaime prasidėjo šalių derybos.

Nuo 1950 iki 1951 m. pabaigos oro mūšiuose buvo numušti 564 JT pajėgų lėktuvai, 71 kinų lėktuvas.

#### 5.4. 1952–1953 m. operacijos

Tuo metu, kai Panminčžono kaime vyko derybos, visame fronte tęsėsi ginkluoti susirėmimai. Komunistinės pajėgos, naudodamosi palankiomis sąlygomis, kaupė jėgas. Iš 1952 m. pradžioje Korėjoje dislokuotų apie 800 tūkst. žmonių tik trečdalis buvo Šiaurės Korėjos gyventojai. Iš Sovietų Sąjungos atgabena daug šiuolaikiškų artilerijos pabūklų, tarp jų ir zenitinių, turinčių nušaudymo radarus. 1952 m. sovietiniai lakūnai numušė 394 JT pajėgų lėktuvus. Jų pačių nuostoliai buvo mažesni: 172 numušti lėktuvai ir 51 žuvęs lakūnas.

1953 m. kovo 28 d. Šiaurės Korėjos ministras pirmininkas Kim Ir Senas ir Kinijos pajėgoms vadovaujantis generolas Pen Dechuai sutiko su JT siūlymu apsikeisti sužeistais ir sergančiais karo belaisviais. Balandžio mėnesį buvo surengta pirmoji apsikeitimo karo belaisviais operacija – 5 800 komunistinių pajėgų belaisvių buvo iškeista į 471 Pietų Korėjos, 149 JAV ir 64 kitų JT pajėgų karius. Gegužės mėnesį Pietų Korėjos prezidentas Li Sinmanas paleido iš karo belaisvių stovyklų 27 tūkst. Šiaurės Korėjos karių, kurie neparojo reparačiuotis, tačiau jis kategoriškai atsisakė dalyvauti šalių derybose, kuriose būtų kalbama apie šalies padalijimą. 1953 m. birželio 10 d. kinų pajėgos pradėjo masinį Pietų Korėjos junginių puolimą. Pradiniame etape juos lydėjo sėkmė: buvo užimta nedidelė teritorija, tačiau greitai pasiūsti amerikiečių paramos daliniai sustabdė puolančius kinus. Komunistinės pajėgos puolimo metu vėl neteko apie 70 tūkst. karių ir 76 lėktuvų, JT pajėgos – 139 lėktuvų.

Liepos 10 d. buvo pradėtos derybos dėl ugnies nutraukimo. Jos baigėsi liepos 27-ąją. *De facto* valstybių siena buvo nustatyta palei nusistovėjusią tuo metu fronto liniją. Buvo apsikeista karo belaisviais – 77 tūkst. komunistinių pajėgų karių buvo iškeisti į 12 700 JT karių, iš kurių 3 597 buvo

amerikiečiai ir 945 anglai.

Karas Korėjoje JT karinėms pajėgoms kainavo 118 515 gyvybių, 264 591 žmogus buvo sužeistas, o 92 987 kariai pateko į nelaisvę, daugelis jų taip pat žuvo dėl blogų laikymo sąlygų ar bado. Jungtinės Amerikos Valstijos, kurių karinis kontingentas Korėjos karo metu buvo gausiausias – apie 440 tūkst. karių (1953 m. balandžio 7d.), per visą karą neteko apie 147 130 žmonių, iš jų 33 629 buvo nukauti, 103 218 – sužeisti, 10 218 pateko į nelaisvę ir apie 20 617 mirė dėl priežasčių, nesusijusių su karo veiksmais. Komunistinės pajėgos neteko apie 1 600 tūkst. žmonių, iš kurių 60 proc. buvo kinai. Papildomais vertinimais, jos neteko dar apie 400 tūkst. žmonių, kurie žuvo dėl priežasčių, tiesiogiai nesusijusių su kovos veiksmais. Prieš karą Korėjos Liaudies Demokratinėje Respublikoje dirbo 4 293 sovietiniai specialistai, iš jų 4 020 buvo kariai. Karo metu tiesiogiai kovos veiksmuose dalyvavo sovietinių pajėgų 64-asis naikintuvų aviacijos korpusas (iki 26 tūkst. karių). Iš viso šis korpusas kovos veiksmų metu prarado 315 žmonių. Oro mūšių metu sovietiniai lakūnai numušė 1 309 priešo lėktuvus, iš jų 212 buvo numušti zenitinės artilerijos.

Pietų Korėjos apytiksliai nuostoliai, kuriuos įmanoma nustatyti: apie 70 tūkst. žuvusiųjų, 150 tūkst. sužeistųjų ir 80 tūkst. patekusių į nelaisvę. Apie 3 mln. Pietų Korėjos gyventojų mirė karo metu. Tai buvo dviejų skirtingų ideologijų karas, kurio metu branduolinis ginklas nebuvo panaudotas, tačiau galimybė jo griebtis egzistavo visą tą laiką.

## VI skyrius

### 1979–1989 m. Afganistano karas

#### 6.1. Bendras istorinės padėties apibūdinimas

Afganistanas buvo pirmoji šalis, kuri po 1917 m. spalio revoliucijos Rusijoje pripažino Sovietų Rusiją. 1919 m. kovo 27 d. Rusija ir Afganistanas užmezgė diplomatinius santykius, 1921 m. lapkričio 28 d. Sovietų Sąjunga ir Afganistanas pasirašė draugystės, o 1926 m. rugpjūčio 31 d. šalių neutraliteto ir tarpusavio nepuolimo sutartis. Tolesni kaimyninių valstybių santykiai plėtojosi be ypatingų pokyčių. 6-ajame dešimtmetyje Afganistano vadovų prašymu sovietiniai ūkio specialistai ir inžinieriai padėjo statyti hidroelektrines, kelius, duonos kepyklas, ligonines ir kitus objektus. Tačiau pagal socialinį, kultūrinį ir teisinį išsivystymą šalis vis dar buvo feodalinė valstybė. 1965 m. sausio pradžioje Afganistane buvo įkurta Liaudies demokratinė partija. 7-ojo dešimtmečio pabaigoje dėl partijos vadovų nesutarimų ji skilo į dvi frakcijas: vienai iš jų vadovavo B. Karmalis, kitai – N. M. Taraki. Ir tik 1977 m. liepos mėn. abi frakcijos vėl susijungė, tačiau 1978 m. balandžio 27 d. įvykus Balandžio revoliucijai, kurios metu buvo nuverstas karaliaus M. Daudo režimas, ir Afganistano liaudies demokratinėi partijai (ALDP) atėjus į valdžią, jos viduje vėl prasidėjo tarpusavio nesutarimai, kurie galiausiai virto opozicijos atstovų persekiojimu. Šalyje taip pat ne visi vienodai sutiko šią revoliuciją, todėl iškart po jos kai kuriose provincijose kilo neramumų. 1978 m. gruodį SSRS ir Afganistanas pasirašė sutartį „Dėl draugystės ir bendradarbiavimo“. 1979 m. kovo mėn. Gerato provincijoje prasidėjo atviras sukilimas, kurį pasisekė numalšinti vyriausybei pasitelkus lojalios kariuomenės dalinius. Afganistano vadovas N. M. Taraki, vadovaudamasis 1978 m. gruodžio mėn. pasirašyta sutartimi, 1979 m. vasarą kreipėsi į Sovietų Sąjungos politinę vadovybę 9 kartus, kad ji suteiktų karinę pagalbą ir įvestų savo karines pajėgas į Afganistano teritoriją, nes padėtis vis blogėjo. Rugsėjo 15 d. įvyko ALDP Centro komiteto plenumas, kuriame Taraki buvo nušalintas nuo partijos generalinio sekretoriaus pareigų, o vietoje jo išrinktas H. Aminas. N. M. Taraki iš pradžių buvo skirtas namų areštas, o spalio 8 d. jis buvo pasmaugtas savo apsaugos karininkų. Naujasis šalies vadovas H. Aminas taip pat daug kartų kreipėsi į SSRS vadovybę dėl karinės pagalbos Afganistanui suteikimo, tačiau Sovietų Sąjungos komunistų partijos politinis biuras nereagavo į šiuos prašymus, kadangi buvo duomenų, jog Aminas susijęs su JAV specialiosiomis tarnybomis ir rengiasi prašyti JAV karinės pagalbos.



Padėtis Afganistane buvo kritiška, nes mažėjo valdančiosios partijos palaikymas ir kartu blėso viltis nugalėti opoziciją, kuri prieš ją atvirai kovojo ginklu. Vidinė partijos opozicija taip pat palaikė H. Amino sprendimą kviesti į pagalbą sovietinę kariuomenę, kadangi tikėjosi jos padedama nuversti Amino režimą ir taip išgelbėti revoliuciją ir šalį. Tačiau Afganistano vadovo H. Amino ir jo valdančiosios aplinkos laukė įvykiai, kurių scenarijus jiems buvo visiškai nežinomas ir netikėtas.

Sovietų Sąjunga įvykius Afganistane laikė liaudies demokratinės revoliucijos pergale, o ginkluotą pasipriešinimą – opozicinių jėgų bandymu sunaikinti jos tikslus. Gruodžio 8 d. KP CK politinio biuro 5 nariai (L. Brežnevas, J. Andropovas, A. Gromyka, M. Suslovas ir maršalas D. Ustinovas) po ilgų diskusijų susitarė dėl sovietinės kariuomenės įvedimo į Afganistaną. Gruodžio 12 d. CK Politinio biuro posėdyje buvo priimtas nutarimas Nr. 176/125 „Dėl padėties Afganistane“, kuriame kalbama apie 40-osios sovietinės armijos įvedimą į Afganistaną. Šiam sprendimui buvo pritarta KP CK plenume, kuris įvyko 1980 m. birželio mėnesį. Šio nutarimo esmė – nušalinti H. Aminą nuo vadovavimo valstybei, vietoje jo paskyrus B. Karmalį, o padėčiai šalyje stabilizuoti pasiūsti į Afganistaną sovietines pajėgas. Kariuomenės daliniai turėjo būti dislokuoti didžiausiuose miestuose ir saugoti svarbiausius valstybės objektus. Apie sprendimą žinojo nedaugelis aukščiausios karinės vadovybės generolų. Operacinė grupė, kuriai vadovauti buvo paskirtas gen. S. Achromejevas, gruodžio 13 d. išvyko į Taškentą ir Termezą (Uzbekistanas) rengti 40-osios kariuomenės išskleidimo. Vėliau šios grupės vadovu buvo paskirtas maršalas S. Sokolovas, o kariuomenės vadu – gen. ltn. J. Tucharinovas. Rajonuose palei SSRS ir Afganistano valstybės sieną buvo atlikta dalinė rezervo karių mobilizacija.

## **6.2. Pirmasis SSRS pajėgų įvedimo etapas**

1979 m. gruodžio 25 d. 15.00 val. prasidėjo Sovietų Sąjungos pajėgų – 40-osios armijos – įvedimas į Afganistaną. Jos junginiai buvo įvedami trimis kryptimis: per Kuškos, Termizo ir Chorugo miestus. 103-ioji, 104-oji ir 105-oji oro desanto divizijos buvo skraidinamos transporto lėktuvais į Kabulo, Bagramo ir Kandagaro oro uostus. 40-ąją armiją sudarė armijos vadovybės aprūpinimo ir aptarnavimo daliniai, 4 motorizuotosios šaulių divizijos, 5 brigados, 4 pulkai, jungtinis aviacijos korpusas (4 aviacijos ir 3 sraigtasparnių pulkai), vamzdžių klojimo ir materialinio aprūpinimo brigados ir kiti daliniai. Afganistane taip pat buvo dislokuoti pasienio, vidaus reikalų ir valstybės saugumo (KGB) pajėgų padaliniai (12 pav.). 105-oji oro desanto divizija, įveikusi gana



stiprų afganų kariuomenės padalinių pasipriešinimą, užėmė Kabulą ir izoliavo H. Aminą kartu su ministrais prezidento rūmuose.

Gruodžio 27 d. sovietų specialiųjų pajėgų padalinys „Zenit“ šturmavo prezidento Amino rūmus. Šturmo metu H. Aminas buvo nukautas. Kitą dieną buvęs prezidento H. Amino pavaduotojas Babrakas Karmalis buvo paskelbtas valstybės prezidentu.

Sovietų Sąjungos karinės pajėgos, dislokuotos Afganistane, saugojo kelius ir daugelį svarbių valstybės ūkio objektų: dujų gavybos įmones, elektrines, azotinių trąšų gamyklą, aerodromus, talkino vietas valdžios organams 21-ojoje provincijoje, lydėjo kolonas su kariniais ir nekariniais krovniais, kartu su afganų padaliniais kovojo su karavanais iš Pakistano ir Irano, kuriais buvo gabunami narkotikai ir ginklai mudžachedams. Tačiau tolesnė įvykių raida parodė, kad sovietinių pajėgų įvedimas nesumažino ginkluoto opozicijos pasipriešinimo.

1980 m. vasario 21 d. Kabule kilo opozicinių jėgų sukilimas, kuris Sovietų Sąjungos karinių dalinių buvo numalšintas. Apie 500 sukilėlių buvo nukauta, apie 1 200 atsidūrė kalėjimuose. Nuo 1980 m. kovo mėnesio pasipriešinimo kova vis labiau plėtėsi. Sovietų karinėms kolonom su krovniais buvo rengiamos pasalos, naikinama jų kovos technika, sandėliai, žudomi B. Karmalio režimą palaikantys vietos gyventojai ir sovietiniai kariai. Keletą miestų, kuriuose buvo dislokuoti sovietinės kariuomenės daliniai, apsupo ir blokavo mudžachedų padaliniai. Atsižvelgdama į Afganistane susiklosčiusią padėtį, Sovietų Sąjungos politinė vadovybė priėmė sprendimą ieškoti teroristų grupių ir jas naikinti kartu su afganų kariuomenės padaliniais. Tai dar labiau pablogino padėtį. Padidėjus pabėgėlių srautui į Pakistaną ir Iraną, atitinkamai pradėjo didėti siunčiamų iš tenai gerai ginkluotų ir parengtų opozicijos grupuočių skaičius. 1980 m. kovo 1 d. sovietinės pajėgos pradėjo puolimo operaciją, kurios tikslai buvo: išlaisvinti apsuptus miestus, kuriuose buvo dislokuoti sovietiniai daliniai; išstumti mudžachedų pajėgas iš derlingų lygumų ir perimti ten esančių kelių kontrolę; sukurti saugumo zoną palei valstybės sieną ties Chaibero perėja, kuria opozicijos pajėgoms iš Pakistano buvo gabinama ginkluotė; sunaikinti visas pasipriešinimo bazes Afganistano kalnuotuose rajonuose. Nors mudžachedai organizuoti ir įnirtingai priešinosi ir sovietinės pajėgos patyrė nemažai nuostolių, iki gegužės mėnesio jiems teko pasitraukti į kalnų rajonus. Sovietinės pajėgos uždarė Chaibero perėją ir sukūrė saugumo zoną, tačiau galutinai nutraukti ginkluotės ir šaudmenų tiekimo iš Pakistano joms nepavyko. Tokiu būdu Sovietų Sąjungos karinės pajėgos ištraukė į Afganistano vidaus karinį konfliktą.

Sovietų karinio kontingento buvimo Afganistane laikotarpį galima padalyti į keturis etapus, kurie skiriasi savo trukme, veiksmų pobūdžiu ir kovos veiksmų mastu. Pirmasis etapas – laikotarpis nuo 1979 m. gruodžio 25 d. iki 1980 m.

vasario. Šio etapo metu įvestos sovietinės pajėgos dislokuojamos atskiriomis įgulomis (iš viso jų buvo 32), įkuriami 179 kariniai miesteliai. Kariniai daliniai saugojo svarbius valstybės objektus ir lydėjo karines kolonas. 1980 m. sausio 9 d. kelyje Kunduzas–Nacharinas, Išakči rajone, įvyko pirmasis ginkluotas sovietinių pajėgų susirėmimas su pas mudžachedus perėjusiu 4-uoju afganų artilerijos pulku. Jo metu žuvo pirmieji du Sovietų Sąjungos karo patarėjai, dirbę artilerijos pulko štabe. 1979 m. sovietinė kariuomenė neteko 86 karių.

### **6.3. Antrasis karo etapas: 1980 m. kovas–1985 m. balandis**

Sovietų Sąjungos pajėgos pradėjo kovos veiksmus su opozicijos ginkluotomis grupuotėmis, jų lydimais karavanais, kurie gabeno ginkluotę iš užsienio valstybių, naikino ginklų sandėlius ir mudžachedų dislokacijos bazes. Nemažai buvo idėta pastangų siekiant įtvirtinti vietas valdžios organus, pertvarkyti vyriausybės karines pajėgas, jas apginkluoti ir organizuoti kovinį rengimą. 1980 m. kovo–gegužės mėn. sovietinės pajėgos surengė puolimo operaciją Kunaro provincijoje, kurioje buvo įsitvirtinęs afganų kalnų šaulių pulkas, perėjęs į mudžachedų pusę dar 1979 m. vasarą. Tuo metu kiti afganų 9-osios kalnų šaulių divizionų pulkai, dislokuoti aplinkiniuose rajonuose (Asadabade, Asmare ir Barikote), jokių aktyvių veiksmų prieš perėjūnus savo gentainius nesiėmė. Nors operacijos metu mudžachedai patyrė daug nuostolių, jų įtaką vietos gyventojams nuo to nesumažėjo. Tokios operacijos buvo rengiamos ir kituose šalies rajonuose. Ypatingo dėmesio verta 1980 m. lapkričio–gruodžio mėn. sovietinių pajėgų operacija, vykusi centriniuose šalies rajonuose aplink jos sostinę Kabulą. Šiame regione buvo sutelktos pagrindinės opozicijos grupuotės – iki 12 tūkst. žmonių. Tai buvo pirmoji didelė operacija „Udar“, kurią įvykdžius pasisekė sumažinti opozicijos aktyvumą.

Taip 40-osios armijos daliniai ištraukė į genčių tarpusavio karą. Metų pradžioje mudžachedai atvirai stodavo į kovą su gerai ginkluota ir aprūpinta sovietine kariuomene, tačiau patyrę didelių nuostolių ėmė naudoti diversijų ir teroristinių veiksmų taktiką.

Afganistano partinė vadovybė daugiau dėmesio skyrė savo vidiniams nesutarimams partijoje spręsti ir mažai ką darė, kad padėtų vietos valdžios organams kovoti su opozicija ir taip įtvirtinti karinių pajėgų pasiektus rezultatus. Afganistano kariuomenės daliniai dar nebuvo pasirengę savarankiškai kovoti su mudžachedais, todėl pagrindinis krūvis kovoje su jais teko 40-osios armijos daliniams. Afganų daliniai, veikdami kartu su sovietiniais daliniais, atlikdavo tik ribotus uždavinius. 1982 m. buvo surengtos šios didesnės operacijos:

1. sausio–vasario mėnesiais – Kandaharo, Parvano ir Kapisos provincijose. Ypač atkaklūs mūšiai vyko Džabal Ussaradžo žaliuojoje zonoje, kadangi šis miestas yra netoli nuo įėjimo į Pandžšero tarpeklių;

2. balandžio mėnesį – operacija Nimruzo provincijoje;

3. gegužės–birželio mėnesiais – penktoji operacija Pandžšere. Šios operacijos metu per tris dienas pirmą kartą buvo išlaipinta apie 4 tūkst. sovietinių desantininkų, iš viso operacijoje dalyvavo apie 12 tūkst. karių;

4. rugpjūčio–rugsėjo mėnesiais – šeštoji Pandžšero operacija, tačiau ir šį kartą šiame tarpeklyje nebuvo įtvirtinta vyriausybės valdžia. Pandžšero apie 100 km ilgio tarpeklių iš abiejų pusių supa aukšti, sunkiai pereinami kalnai. Jis tęsiasi nuo sienos su Pakistanu iki pat Salango, vietomis susiaurėdamas iki 200–300 m;

5. gruodžio mėnesį, kadangi centrinė valdžia nesiėmė jokių veiksmų, kad sustiprintų šiame rajone savo įtaką, sovietiniai daliniai buvo išvesti į savo nuolatinės dislokacijos vietas. Naikinant opozicinių pajėgų bazines itin padidėjo aviacijos vaidmuo. Nors Sovietų Sąjungos karinė grupuotė patyrė nemažai nuostolių ir aiškiai matėsi jos buvimo Afganistane neperspektyvumas, Maskvos vadovybė nesirengė išvesti savo karinių pajėgų.

Kovo 1 d. Afganistano Demokratinės Respublikos kariuomenėje buvo apie 113 tūkst. karių, o maištininkų grupuočių (iš viso iki 50 tūkst. žmonių) skaičius nuo 600 išaugo iki 900. Tačiau šie duomenys nėra išsamūs ir galutiniai, kadangi į šį skaičių neįtrauktos grupuotės, dislokuotos Pakistane, ir vietos gyventojai, kurie dieną dirbdavo laukuose, o naktimis vykdavo konkrečias diversines užduotis. Nors ir gausios buvo opozicionierių gretos, vienybės tarp jų, kaip ir centriniuose valdžios organuose, nebuvo. Pasipriešinimo kovai vadovavo grupuočių vadai, kurie nenorėjo būti kieno nors vadovaujami, todėl jų veiksmai nebuvo centralizuoti.

1984 m. pabaigoje Sovietų Sąjungos karinė vadovybė praplėtė devyniolikos senų aerodromų kilimo ir tūpimo takus, įrengė naujus aerodromus Kandahare, Herate, Dadadžane ir Mazari Šarife. Karinių oro pajėgų bazėse buvo apie 400 įvairių tipų lėktuvų, tarp jų MIG-23 ir IL-38.

#### **6.4. Trečiasis karo etapas: 1985 m. balandis–1987 m. sausis**

Šiuo laikotarpiu sovietinės pajėgos nuo aktyvių savarankiškų kovos veiksmų perėjo prie kito etapo: jos aviacijos, artilerijos ir inžineriniai padaliniai pradėjo remti Afganistano valstybės karinių pajėgų veiksmus, o motorizuotieji šauliai ir oro desanto daliniai ir padaliniai buvo naudojami kaip rezervas. Spe-

cialiųjų pajėgų padaliniai tęsė kovą su grupuotėmis, opozicijos padaliniais iš užsienio tiekiančiomis ginkluotę. Taip pat buvo tęsiamas vyriausybės pajėgų dalinių kovinis rengimas, kas sudarė galimybę pradėti ruošti mažinti ir išvesti iš Afganistano Sovietų Sąjungos karinį kontingentą. 1985 m. gegužės mėnesį Pešavare (Pakistanas) susitiko kelių stambiausių opozicinių grupuočių vadai, kurie bandė sujungti visas pajėgas, kad galėtų bendrai kovoti.

Nuo 1986 m. pradžios, intensyvėjant sovietinės kariuomenės operacijoms, didėjo ir JAV opozicinėms pajėgoms teikiama parama. Per Pakistaną amerikiečiai sukilėliams gabeno šiuolaikinę ginkluotę ir šaudmenis. Amerikietiški nešiojamieji zenitiniai valdomųjų raketų kompleksai „Stinger“ buvo labai veiksmingi kovoje su sovietiniais sraigtasparniais Mi-8MT ir Mi-24, nuo kurių mudžachedams pasislėpti būdavo labai sunku.

1986 m. gegužės 4 d., įvykus valstybės perversmui, buvęs Afganistano slaptosios policijos vadovas M. Nadžibula pakeitė B. Karmalį ir tapo Afganistano liaudies demokratinės partijos generaliniu sekretoriumi.

#### **6.5. Ketvirtasis karo etapas: 1987 m. sausis–1989 m. vasario 15 d.**

Afganistano vadovas M. Nadžibula po konsultacijų su Sovietų Sąjungos politine vadovybe ėmėsi žingsnių, kad būtų nutrauktas pilietinis karas. Tačiau jo siūlymas sudaryti koalicinę vyriausybę ir vienašališkai nutraukti kovos veiksmus nebuvo priimtas. Sovietiniai daliniai ir toliau rėmė afganų kariuomenės veiksmus ir padėjo jiems rengti naujus dalinius. Buvo pasirošta Sovietų Sąjungos karinio kontingento išvedimui. Ir jis galiausiai iš Afganistano buvo išvestas.

1988 m. vasario mėn. Sovietų Sąjungos vadovybė pareiškė, kad jeigu M. Nadžibulos ir Pakistano derybos baigsis sėkmingai, tų pačių metų gegužės 5 d. prasidės sovietinio karinio kontingento išvedimas iš Afganistano.

Visų pajėgų išvedimas turėjo trukti iki 10 mėnesių. Pagaliau 1988 m. balandžio 14 d. Ženevoje buvo pasirašytos Afganistano ir Pakistano sutartys ir gegužės 15 d. prasidėjo sovietinių karinių pajėgų iš Afganistano išvedimas, kuris truko devynis mėnesius, t. y. iki 1989 m. vasario 15 d. (13 pav.). Tiesa, Afganistane buvo palikti Sovietų Sąjungos politikos ir karo patarėjai, kurie rėmė M. Nadžibulos režimą. Nebuvo nutrauktas ir SSRS karinės paramos teikimas – maždaug už 500 mln. JAV dolerių kas mėnesį. Sovietinių karių tarnybos laikas Afganistane buvo ribojamas: karininkams buvo leidžiama čia būti ne ilgiau kaip 2 m., o privalomosios karo tarnybos kariams – ne ilgiau kaip 1,5 m. Tačiau faktiškai taip būdavo ne visada. Iš viso nuo 1979 m. gruod-

džio 25 d. iki 1989 m. vasario 15 d. Afganistane tarnavo apie 620 tūkst. karių, iš jų 525 tūkst. – kariuomenės daliniuose, 90 tūkst. – pasienio ir kituose KGB padaliniuose, 5 tūkst. – VRM padaliniuose. Tuo pačiu metu sovietų karinį kontingentą sudarė ir apie 21 tūkst. civilių tarnautojų. Kasmet 40-ojoje armijoje buvo nuo 80 iki 100 tūkst. karių ir 5–7 tūkst. civilių.

## 6.6. Išvados

Bendri Sovietų Sąjungos karinio kontingento nuostoliai (nukauti, mirė nuo žaizdų ir ligų, žuvo katastrofų ir nelaimingų atsitikimų metu) per šį laikotarpį – apie 15 050 žmonių (dingo be žinios ar pateko į nelaisvę 417 sovietinių karių, iš jų tik 130 buvo išlaisvinti ir grįžo atgal į Rusiją). 1999 m. sausio 1 d. 287 kariai buvo dingę be žinios ar negrįžę iš nelaisvės. Karo Afganistane metu Sovietų Sąjungos pajėgos neteko 118 lėktuvų, 333 sraigtasparnių, 147 tankų, 1 314 kovos mašinų BMP (BTR), 433 pabūklų ir minosvaidžių, 1 369 transporto mašinų ir benzinvežių, 510 inžinerinės technikos priemonių, 1 138 valdymo mašinų ir radijo stočių.

Įvesdama karines pajėgas į Afganistaną, politinė Sovietų Sąjungos vadovybė neįvertino per amžius susiklosčiusių istorinių šios šalies, kurioje ypatingas vaidmuo skiriamas vietos genčių tradicijoms ir musulmonų religijai, ypatumų. Islamas – tai sudedamoji ten gyvenančių tautų kultūros, jų gyvenimo dalis, kurios pakeisti negali jokie ateiviai. Tai patvirtina trijų anglų ir afganų karų patirtis.

## VII skyrius

### Irano–Irako karai

#### 7.1. 1969–1988 m. Irano–Irako karas

Antrojo pasaulinio karo pabaigoje JAV, Didžiosios Britanijos ir Sovietų Sąjungos vyriausybės susitarė išvesti savo karines pajėgas iš Irano teritorijos. Jų išvedimas turėjo būti baigtas iki 1946 m. kovo 2 d.

1969 m. balandžio 19 d. Iranas, motyvuodamas tuo, kad Irakas nesilaiko 1937 m. sudarytos sutarties sąlygų dėl plaukiojimo Šatt al Arabo upe, vienašališkai ėmė nebevykdyti šios sutarties sąlygų. Taip pat Iranas paskelbė, kad jis vienašališkai nustato šalies teritorinių vandenų ribą per šios upės vidurį. Irakas, reaguodamas į tokius vienašalius sprendimus, pradėjo telkti savo ginkluotąsias pajėgas Irano pasienyje. Nors atviro karinio konflikto pasisekė išvengti, paskesni incidentai pasienyje iki pat pirmojo karo, kuris prasidėjo 1980 m. rugsėjo 9 d., buvo tiesiogiai susiję su šiais įvykiais.

1980 m. rugsėjo 9 d. Irako kariuomenė įsiveržė į Irano teritoriją (14 pav.). Tuometis Irako vadovas Sadamas Huseinas at Takriti turėjo daug priežasčių pradėti šį karą. Visų pirma jis bijojo Irano vadovo režimo įtakos Irako šiitams, juolab kad šis režimas palaikė Irako kurdus, kovojančius su Turkijos vyriausybe. Kita priežastis – jau minėta sutartis dėl naudojimosi pasienio upe Šatt al Arabu, dėl kurios ginčas kilo jau XVI amžiuje. Taip pat buvo stengiamasi pasinaudoti Irano valdžios krize, kuri prasidėjo po ten įvykusios revoliucijos. Karo pradžioje irakiečiai nesutiko stipraus iranėčių pasipriešinimo, bet perdėtas vadovybės atsargumas sumažino galimybę greitai pasiekti pergalę. Netrukus po pirmųjų pralaimėjimų iranėčiai atsipeikėjo: kovos veiksmai tapo nuoseklūs, buvo pereita prie pozicinės kovos.

Nuo 1982 m. pradžios iranėčiai perėmė veiksmų iniciatyvą ir pradėjo puolimą, kad išvytų priešo pajėgas iš savo šalies teritorijos. 1984 m. vasario mėnesį prieš iranėčių pajėgas Medžnuno saloje irakiečiai, tarptautinių stebėtojų duomenimis, panaudojo nuodingąsias dujas. 1988 m. balandį jie, nustatę Irano kariuomenės labiausiai pažeidžiamas vietas, perėjo į ryžtingą puolimą. Per keturis iš eilės puolimus iranėčiai patyrė labai daug nuostolių, todėl 1988 m. rugpjūčio 20 d. Irano vadovybė pranešė, kad, tarpininkaujant amerikiečiams, priima sąlygas dėl ugnies nutraukimo ir taip užbaigia šį užsitęsusių karą.

## 7.2. Taktikos ypatumai

Karo metu abi kariaujančios pusės stengėsi pasiekti savo tikslus ryžtingai puldamos. Kovos veiksmai buvo šabloniški – linijiniai – ir vyko plačiu frontu mažai manevruojant pajėgoms ir kovos priemonėms. Tik karo pabaigoje irakiečių kariuomenė pademonstravo gebėjimą vykdyti gana organizuotus, ryžtingus ir judrius veiksmus. Pirmajame karo etape Irakas smogė galingą smūgį dalyvaujant 4 tankų divizionams (45 tūkst. karių). Tačiau buvo padaryta didelė taktinė klaida, kai tankų junginiai įsiveržė ir užėmė keletą didelių miestų. Dėl to tankų pajėgos patyrė daug nuostolių. Taktinių problemų daugėjo, nes tarp sausumos, oro ir jūrų pajėgų dalinių nebuvo gerai organizuotos sąveikos.

Iraniečių kontrpuolimo metu įvyko keletas didelių tankų kautynių. Svarbesnės iš jų – kautynės Charchė lygumoje. 1981 m. sausio mėnesį iraniečių sustiprinta 16-oji tankų divizija, turinti apie 300 tankų „Čiften“ ir M60, remiama 55-osios parašutininkų brigados, surengė kontrataką netoli Susengerdo miesto, siekdama atlaisvinti kelią Achvazo miesto link ir taip pralaužti irakiečių vykdomą Abadano miesto blokadą. Prasidėjus liūčių metui iraniečių takai, kolonų maršrutai, virto purvo jūra, kuri neleido daliniams manevruoti ir sutrikdė jų aprūpinimą. Irakiečių karinė vadovybė nuspėjo manevro tikslą ir pasiuntė atremti galimą savo tankų diviziją, kuri taip pat turėjo apie 300 sovietų gamybos tankų T-62.

Sausio 5 d. irakiečių žvalgybos sraigtasparniai pastebėjo trijų tankų kolonų ir parašutininkų brigados judėjimą. Irakiečių tankų divizionų vadas greitai sutelkė pagrindines savo pajėgas netoli Achmet Abado kaimo Charchė lygumoje. Sausio 6 d. priešakinė iraniečių tankų brigada priartėjo prie irakiečių pozicijų. Irano kariai, manydami, kad prieš juos nedidelis priedangos ar saugos padalinys, nesustodami atakavo pozicijas. Nesiveldami į mūšį irakiečių daliniai pradėjo trauktis. Dėl to iraniečių brigada atsidūrė ugnies „maiše“ ir tuo pačiu metu buvo atakuota iš sparnų. Šiame mūšyje iraniečiai neteko daugiau kaip 100 tankų.

2-oji ir 3-ioji brigados, veikdamos atskirai, be tankų paramos, sausio 7–8 dienomis pateko į pasalą. Tuo metu mūšio laukas buvo virtęs ištisa pelke, o priešininkai suartėjo tiek, kad aviacija negalėjo padėti nei vieniems, nei kitiems. Iraniečiai, suvokdami susiklosčiusios padėties pavojingumą, buvo priversti atsitraukti. Irakas paskelbė, kad jo pajėgos sunaikino arba užgrobė 214 iraniečių tankų, tačiau patys iraniečiai pripažino, kad šiame mūšyje neteko tik 88 tankų.

Viso karo metu ir vienos, ir kitos pusės pagrindinė smogiamoji jėga buvo tankų pajėgos, nors jos ir buvo naudojamos padrikai, be deramos paramos ir

aprūpinimo. Kartais buvo puolama netgi be pėstininkų paramos, kas didindavo nuostolius, patiriamus dėl prieštankinių granatsvaidžių ugnies.

### 7.3. Kuveito karas

Irako prezidentas S. Huseinas nuo 1990 m. pavasario pradėjo spausti Kuveito vadovybę, kad Irakui būtų perleista teisė valdyti Varba ir Bubijano salas, nes dėl to irakiečiams būtų lengviau išeiti iš Um Kasros uosto į Persų įlanką. Antra šio spaudimo priežastis buvo Irako noras, kad Kuveitas sumažintų už Irako–Irano karo metu suteiktus kreditus mokamas palūkanas. Taip pat Irakas turėjo interesų ginčytinuose naftos telkiniuose šiaurinėje Kuveito dalyje. Galiausiai Huseinas siekė, kad visos OPEK valstybės pakeltų naftos kainas, nes tai būtų padėję daug jos eksportuojančiam Irakui greičiau atkurti karo metu sugriautą šalies ekonomiką.

1990 m. rugpjūčio 2 d. Irako pajėgos, kurių dalis buvo atskraidinta sraigtasparniais, įsiveržė į Kuveitą ir po dviejų dienų jį okupavo. JAV, Europos Sąjungos valstybės ir Japonija nuo rugpjūčio 4 d. ėmė taikyti prekybą su Iraku ribojančias sankcijas. Irako veiksams nepritarė SSRS ir du trečdaliai Arabų lygos valstybių (14 iš 21). Reaguodama į Irako agresiją, JT Saugumo Taryba priėmė rezoliuciją Nr. 660, smerkiančią Irako agresiją ir reikalaujančią nedelsiant išvesti irakiečių karines pajėgas iš Kuveito. Vadovaujantis kita JT Saugumo Tarybos rezoliucija (Nr. 661) Irakui buvo pritaikytos ekonominės sankcijos. Amerikiečių karinėms pajėgoms, dislokuotoms Saudo Arabijoje, JAV prezidentas G. W. Bushas įsakė ginti šią valstybę tuo atveju, jeigu irakiečių pajėgos bandytų įsiveržti į Saudo Arabijos teritoriją (operacija „Dykumos skydas“). Nors pasaulio visuomenė neigiamai vertino Irako agresiją, rugpjūčio 8 d. Irakas Kuveito Emyratą paskelbė savo devynioliktąja provincija.

Rugpjūčio 9 d. į Saudo Arabiją atvyko JAV 82-osios oro desanto divizijos brigada ir strateginių bombonešių FB-111A grupė. Kita bombonešių B-52 grupė buvo dislokuota amerikiečių karinėje jūrų bazėje Diego Garcia saloje (Chagoso salyne, esančiame Indijos vandenyne). Po kelių dienų, rugpjūčio 11-ąją, į Saudo Arabiją atvyko Egipto ir Maroko kariniai junginiai. S. Huseinas, stebėdamas, kaip veiksams rengiasi JAV ir kitų valstybių karinės pajėgos, pareiškė, kad vakarų valstybėms pradėjus karo veiksmus prieš Iraką, visi tuo metu Irake ar Kuveite esantys užsieniečiai bus panaudoti kaip gyvasis skydas ginant svarbiausias Irako valstybės įstaigas ir kitus objektus.

1990 m. rugpjūčio 22 d. JAV prezidentas priėmė sprendimą dėl 50 tūkst. rezervo karių mobilizavimo. Atsakomasis Irako žingsnis buvo 9 užsienio vals-



tybių pasiuntinybių apsupimas, kurį atliko irakiečių pajėgos. Vadovaujantis 1990 m. rugpjūčio 25 d. JT Saugumo Tarybos rezoliucija Nr. 665, JAV ir jos sąjungininkių karinėms pajėgoms vykdant JT ST nutarimą Nr. 661, Persų įlankoje buvo leista panaudoti karinę jėgą. Nepaisydamos to, Irako pajėgos tęsė beprasmius teroro aktus prieš vietos gyventojus ir naikino naftos gavybos kompleksus. Buvo sunaikinti daugiau kaip 500 Kuveito naftos gavybos kompleksų. 1990 m. lapkričio 29 d. JT ST rezoliucija Nr. 674 patvirtino, kad Irakas yra atsakingas už visus nuostolius, kuriuos patyrė Kuveitas. O lapkričio 29 d. priimta rezoliucija Nr. 678 leido valstybėms, bendradarbiaujančioms su Kuveito vyriausybe, panaudoti visas reikiamas priemones, jeigu iki 1991 m. sausio 15 d. 00.00 val. Irakas neišvestų savo karinių pajėgų iš Kuveito. Reaguodama į JT priimtą rezoliuciją, Irako vadovybė leido išvykti iš Irako ir Kuveito visiems užsieniečiams. JAV Valstybės departamento duomenimis, apie 500 amerikiečių savanoriškai nusprendė pasilikti Irake ir Kuveite. Gruodžio 14 d. JAV uždarė savo pasiuntinybę Kuveite ir evakavo jos 5 paskutinius darbuotojus. Pasibaigus Irakui paskelbto ultimatumo terminui, nurodytam JT ST rezoliucijoje, 1991 m. sausio 17 d., 4.00 val. ryto, JT jungtinės pajėgos pradėjo operaciją „Audra dykumoje“. Jos pirmojo etapo metu vyko Irako pramonės objektų, oro erdvės gynybos padalinių pozicijų, vadaviečių ir aerodromų aviaciniai antpuoliai. Per 43 operacijos dienas koalicijos pajėgos panaudojo 88 500 tonų aviacinių šaudmenų, iš kurių 6 520 tonų sudarė valdomosios aviacinės bombos. Kai kuriais dienomis koalicinės pajėgos atlikdavo iki 3 tūkst. skrydžių per dieną.

Koalicinių JT pajėgų didžiąją dalį sudarė JAV karinės pajėgos: 6 lėktuvnešių grupės, 2 (1-oji ir 2-oji) jūrų pėstininkų divizijos, 7 sausumos pajėgų divizijos, tarp kurių buvo 82-oji oro desanto ir 101-oji aeromobilioji divizijos bei 2 mechanizuotieji pulkai. Iš viso grupuotę sudarė apie 380 tūkst. žmonių. Ji turėjo 2 200 tankų, 500 kovos sraigtasparnių ir apie 1 500 kovos lėktuvų. Kitų valstybių karinės pajėgos buvo sujungtos į 8 divizijas (apie 100 tūkst. karių). Jos turėjo apie 1 200 tankų, 150 sraigtasparnių ir 350 lėktuvų. Į koalicines pajėgas savo karinius vienetus atsiuntė D. Britanija, Prancūzija, Italija, Kanada, Kuveitas, Saudo Arabija, Egiptas, Sirija, Kataras, Bahreinas, Jungtiniai Arabų Emyratai, Omanas, Marokas, Čekija, Pakistanas, Bangladešas, Senegalas, Nigerija. Taip pat operacijoje dalyvavo Vokietijos ir Belgijos kariniai daliniai, dislokuoti Turkijoje. Koalicinių pajėgų vadu buvo paskirtas amerikiečių generolas Normanas Švarckopfas.

Irako karines pajėgas, dislokuotas Kuveite ir pietvakarinėje Irako dalyje, sudarė apie 42 divizijos (550 tūkst. žmonių). Šios pajėgos turėjo apie 4 200 tankų, 150 sraigtasparnių ir 550 kovos lėktuvų.

Nuo 1991 m. sausio 17 iki vasario 22 d. JT koalicijos karinės oro pajėgos,

bombarduodamos Irako karinius objektus ir komunikacijas, sunaikino apie 40 irakiečių lėktuvų (30 iš jų buvo sunaikinti oro mūšiuose). Apie 140 Irako lėktuvų perskrido į Iraną, kur buvo internuoti. JT pajėgos neteko 21 lėktuvo. Nedidelių nuostolių koalicijos pajėgos patyrė ir nuo sausio 19 d., irakiečiams pradėjus naudoti „žemė–žemė“ klasės balistines raketas „Skad“. Į taikinius Saudo Arabijoje ir Izraelyje irakiečiai paleido daugiau kaip 80 balistinių raketų (39 iš jų buvo nukreiptos į Izraelį, kurio pajėgos iš viso nedalyvavo koalicijos veiksmuose). Trečdalis irakiečių paleistų raketų buvo numuštos amerikiečių raketomis „Patriot“.

Bandydami įtraukti koalicijos pajėgas į atvirą kovą sausumoje, 1991 m. sausio 29 d. keletas irakiečių batalionų atakavo Saudo Arabijos pasienio miestus al Vakrą ir Kafdzi. Po trumpo koalicijos pajėgų sąmyšio Saudo Arabijos, Kataro ir amerikiečių daliniai sausio 31 d. išlaisvino užimtus miestus. Vasario 15 d. Sovietų Sąjunga bandė taikiai išspręsti šį karinį konfliktą, tačiau koalicinių pajėgų vadovybė atsisakė išvesti savo karius iš Saudo Arabijos. JAV pateikė Irakui ultimatumą, reikalaujamos, kad Irako pajėgos būtų išvestos iš okupuotų teritorijų iki vasario 23 d. pusiaudienio. Priešingu atveju koalicijos pajėgos prieš Iraką ir toliau būtų vykdžiusios kitas akcijas. S. Huseinui atsisakius vykdyti bet kokius koalicinių pajėgų vadovybės reikalavimus, vasario 23 d. buvo pradėta puolimo operacija sausumoje „Dykumos kardas“ (15 pav.). Puolimo operaciją sudarė trys dalys: pagrindinių irakiečių pajėgų apėjimo manevras pietinėje Irako dalyje į vakarus nuo Kuveito; puolimas palei pakrantę link al Kuveito miesto šiaurės kryptimi ir puolimas šiaurės rytų kryptimi per pietvakarių Kuveitą link al Kuveito. Išgirtoji Irako Respublikos gvardija ir kiti elitiniai kariuomenės daliniai buvo greitai sutriuškinti koalicinių pajėgų junginių. Vasario 24 d. JT pajėgos priartėjo prie al Kuveito, o po dienos ir prie al Basros. Irakiečių junginiai ne kartą paliko savo pozicijas anksčiau, nei prie jų priartėdavo koalicijos pajėgos. 1991 m. vasario 26 d. apie 100 valandų trukusi puolimo operacija sausumoje buvo baigta.

Menkas Irako kariuomenės kovinis pajėgumas aiškintinas keliomis priežastimis. Pirma, koalicijos pajėgos turėjo didelį pranašumą ore, kas neleido irakiečiams vykdyti oro žvalgybos, todėl bet koks irakiečių objektas beveik nekliudomai galėjo būti sunaikintas aviacijos. Antra, pasirodė, kad irakiečių kovos dvasia ne tokia tvirta, kad jie nėra tokie vieningi ir pasirengę kovoti prieš bendrą priešą, o jų kovos veiksmingumas daug žemesnio lygio, negu deklaravo irakiečiai ir vertino koalicijos vadovybė. Gausiai iš mūšio lauko dezertyruojantys Irako kariuomenės kariai smarkiai sumažino karinių dalių kovines galimybes. Trečia, koalicijos pajėgų netikėti veiksmai sausumos operacijos metu galutinai demoralizavo Irako karius.

## 7.4. Taktikos ypatumai

Koalicionių pajėgų tankų daliniai buvo dažnai naudojami žvalgybai 3–4 dienos prieš pradėdant pagrindinę kovos operaciją, kartu klaidinant priešo vadovybę dėl pagrindinio smūgio krypties. Šiam tikslui formuojamų specialių junginių pagrindas buvo mechanizuotieji ar tankų padaliniai, kurių veiksmus remdavo 2–3 artilerijos divizionai (batalionai), taktinė aviacija ir kovos sraigtasparniai. Šie junginiai, nesiveldami į mūšius, imituodavo puolimą numatytomis kryptimis. Be to, dėl to, kad nebuvo ištisinio gynybos fronto, koalicinės pajėgos galėjo plačiai naudoti judrias manevro grupes, su kuriomis kartu veikė žvalgybos padaliniai ir sraigtasparniai.

Irakiečių tankams naikinti buvo naudojamos valdomosios ir nevaldomosios bombos ir bombų kasetės, valdomosios raketos ir automatiniai orlaivių pabūklai. Kadangi Irako oro erdvės gynyba buvo silpna ir prastai valdoma, jo pajėgos turėjo didelių tankų nuostolių.

JAV aviacija kovos sąlygomis išbandė naują oro atakų naktį taktiką. Aviacijos smūgius padėdavo specialiai sudarytos lėktuvų, kuriuose buvo įrengtos patobulintos televizijos šiluminės sistemos, grupės.

Irako pajėgos dažnai naudojo specialias apsaugos priemones, ypač maskuotę. Prieš pat karinį konfliktą buvo įsigyta šimtai kv. metrų maskuojamųjų tinklų, taip pat veiksmingai naudojami tūkstančiai pripučiamų tankų ir kovos mašinų bei iš stiklo pluošto pagamintų maketų, kuriuos sėkmingai naikino koalicionių pajėgų aviacija.

## 7.5. Išvados

1. XXI a. karų ir karinių konfliktų sėkminga baigtis įmanoma tik sutelkus koalicionines pajėgas.
2. Labai padidėjo karinių oro ir jūrų pajėgų vaidmuo ne tik taktinio ir operacinio lygmens, bet ir bendrosiose operacijose, kurių metu sprendžiami strateginiai uždaviniai.
3. Būsimose operacijose kiekvienos kariuomenės rūšies vaidmuo atitinkamame etape gali būti labai skirtingas. Bendras teiginys, kad sausumos pajėgos sprendžia pagrindinį operacijos uždavinį, nebeatitinka tikrovės.
4. Kovos operacijų metu sunaudojamos pasenusių šaudmenų atsargos. Taip atsiranda paskata karo pramonės kompleksui gaminti naujų rūšių ginkluotę, šaudmenis ir kovos techniką. Konflikte dalyvaujančių valstybių teritorija tampa ginkluotės ir technikos bandymų poligonu.

5. Pasibaigus karinėms operacijoms suaktyvėja valstybių žvalgybos institucijų veikla ieškant naujų ginkluotės, šaudmenų, technikos ir kitos karinės įrangos tobulinimo kryptių.

## Baigiamoji dalis

Bet kokie visuomenėje kylantys konfliktai yra socialiniai. Socialinis konfliktas suprantamas kaip aukščiausia visuomenės dialektinių prieštaravimų pakopa, kaip socialinių grupių ir pavienių individų prieštaringų tendencijų ir interesų pakilimas. Šie konfliktai gali būti politiniai, ekonominiai, ideologiniai, teisiniai, nacionaliniai, ekologiniai, teritoriniai, kariniai ir t.t. Pagal tipą konfliktai gali būti skirstomi į ginkluotus ir neginkluotus. Ginkluotų konfliktų ypatumas yra tai, kad konflikto subjektai, siekdami išspręsti kilusį socialinį konfliktą, naudoja ginklus ir karines pajėgas arba kitas jėgos struktūras.

Kariniai konfliktai yra karo rūšis. Jie nuo karo skiriasi tik tuo, kad yra mažesnio masto. Kaip ir karo, kariniai konfliktai – prieštaravimų tarp politikos subjektų sprendimo forma. Bet kurį karą ar karinį konfliktą tinka vadinti ginkluotu konfliktu, tačiau ne kiekvieną ginkluotą konfliktą galima vadinti karu ar kariniu konfliktu. Karo ar karinio konflikto subjektai gali būti tik politikos subjektai – valstybės ir jų ginkluotosios pajėgos, valstybių koalicijos, valdantieji režimai, disponuojantys reguliariosiomis pajėgomis, kurie kovoja su antivyriausybinėmis grupuotėmis, turinčiomis savo reguliarias ginkluotas formuotes, nacionalinio išsivadavimo judėjimo organizacijomis, atstovaujančiomis neturinčių valstybingumo etninių grupių interesams.

Apibūdinus karus ir karinius konfliktus galima išskirti šias karų ir karinių konfliktų rūšis:

1. tarpvalstybiniai karai ir kariniai konfliktai, kurių pagrindiniai subjektai yra valstybės;
2. valstybės vidaus karai ar kariniai konfliktai, kurių subjektai, priešiškos pusės, yra valdantieji režimai ir antivyriausybines grupuotės (religinės, nacionalinės, rasinės ir kt.);
3. karai ir kariniai konfliktai tarp valstybių ir nacionalinio išsivadavimo judėjimų.

Kai kurie karai ir kariniai konfliktai gali turėti keletą karinių konfliktų rūšių požymių. Tokie karai ir kariniai konfliktai laikomi sudėtingais.

Pagal kovos veiksmų mastą karai gali būti pasauliniai, regioniniai arba lokaliniai, o kariniai konfliktai – regioniniai ir lokaliniai. Regioniniai ir lokaliniai kariniai konfliktai – tai tokie konfliktai, kuriuose dalyvauja dvi ar daugiau valstybių, o kovos veiksmai neperžengia vieno geografinio regiono rėmų. Lokaliniai karai ir kariniai konfliktai yra konfliktai, kylantys ir vykstantys vienos valstybės teritorijoje.

Regioniniai karai ir kariniai konfliktai pagal kovos veiksmų mastą gali būti riboti, vidutiniai ir dideli. Kariniai konfliktai, kuriuose dalyvauja iki 25

proc. valstybės ginkluotųjų pajėgų ir kurie vyksta teritorijoje, siekiančioje iki 25 proc. visos valstybės teritorijos, vadinami ribotaisiais kariniais konfliktais. Vidutiniai kariniai konfliktai – tai konfliktai, kuriuose dalyvauja nuo 25 iki 50 proc. valstybės ginkluotųjų pajėgų ir kurie vyksta teritorijoje, apimančioje iki 50 proc. valstybės teritorijos. Konfliktai, kuriuose dalyvauja daugiau nei pusė valstybės ginkluotųjų pajėgų ir kurie vyksta didesnėje teritorijos dalyje, vadinami dideliais kariniais konfliktais.

JAV Nacionalinė žvalgybos taryba (National Intelligence Council) savo pranešime „Būsimo pasaulio kartografija“ apibendrina žymiausių pasaulio tarptautinės politikos ekspertų prognozes ir bandė pateikti 2020 m. politinį pasaulio modelį. Remiantis jų prognozėmis, JAV ir Europa išliks lyderės, tačiau gerokai didesnį įtaką įgys Kinija ir Indija. Rusija, taip pat kaip ir Brazilija, Pietų Afrikos Respublika ir Indonezija, gali pademonstruoti sparčius ekonomikos augimo tempus, tačiau šis procesas pagal savo vietą ir mastą turės gana ribotą geopolitinį efektą. Kaip pagrindiniai nestabilumo židiniai įvardyti Azija, Afrika ir Artimieji Rytai, ypač valstybės, turinčios dideles energetinių išteklių atsargas. Kad kils pasaulinio masto tarpvalstybinių karų ir karinių konfliktų, nelabai tikėtina, nors daugelis valstybių ir nevalstybinių struktūrų (teroristų organizacijos) galėtų įsigyti masinio naikinimo ginklų. Vis didesnę pavojų pasaulio stabilumui kels radikalusis islamas, nes džihado ideologija populiarėja.

Pentagono Analizės departamento (Office of Net Assessment) direktoriaus Andrew'so Marshallo nuomone, ateities informacinių technologijų plėtra pavers šiuolaikinį karą „momentiniu“, kadangi galimybė itin greitai apdoroti žvalgybos duomenis leis akimirksniu nustatyti ir klasifikuoti karinius taikinius, o labai tiksliai ginkluotė galės tučtuojau juos sunaikinti. Bet kurio atveju karas lieka karu. Generolo Jameso M. Dubiko nuomone, pagrindinės karo priežastys nesikeičia ir nesikeis niekada. Jis suformulavo dešimt teiginių apie svarbiausias priežastis, dėl kurių bent jau artimiausioje ateityje neišnyks karai:

1. Karų priežastys glūdi žmonijos prigimtyje. Visur ir visada neapykanta, pavydas, jėga ir gobšumas ir buvo tos priežastys, dėl kurių kildavo karai.
2. Karas – žmogiškųjų emocijų sritis. Karo sėkmė priklauso nuo emocijų, kadangi tik emocijų sankaupa ir jų perteklius priverčia žmones pulti vieniems kitus.
3. Karas – norų (sumanymų) konfliktas, kylantis tarp skirtingų žmonių, tautų ar valstybių.
4. Tikrosios karo priežastys dažniausiai yra slepiamos. Kiekvienas savo priešininką mato taip, kaip nori matyti, todėl karų priežastys visada buvo ir bus dvejopos.
5. Karas – tai ne tik jėgos panaudojimas, bet ir grasinimas ją panaudoti.

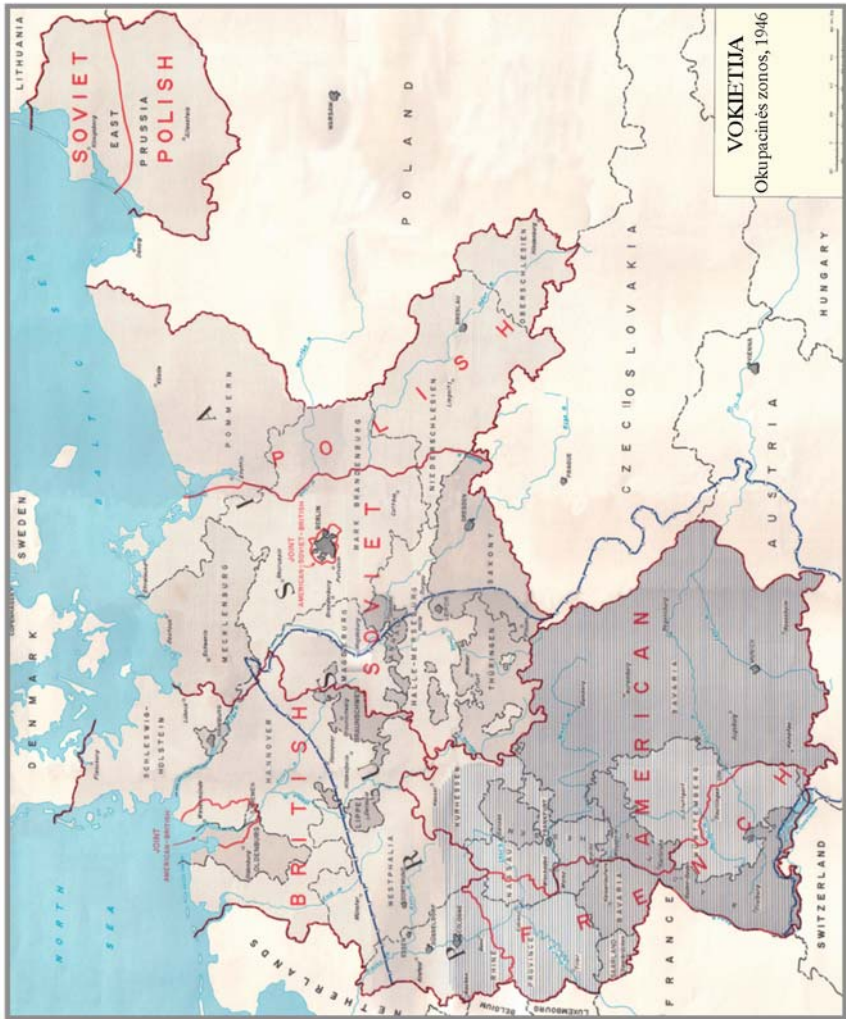
6. Karas ištobulina žudymo meną. Bet koks karinis konfliktas skatina tolesnę karo technikos, ginkluotės, šaudmenų, karo meno ir taktikos plėtrą.
7. Karas – tai valstybės politikos tęsinys kitomis priemonėmis (Carlo fon Clausewitzo teiginys).
8. Karas turi savo logiką. Jis vyksta pagal klasikinius ir naujus susiformavusius dėsnius. Karas esmingai keičia kariaujančių valstybių, tautų ir pavienių žmonių gyvenimą.
9. Karas visada lieka žmonių, kurie vertina taiką, lygindami su praėjusių karų patirtimi, atmintyje.
10. Karas gali būti baigtas tik dviem būdais – paskelbus sprendimą dėl jo nutraukimo arba visiškai išsekus kariaujančioms šalims.

## Literatūros sąrašas

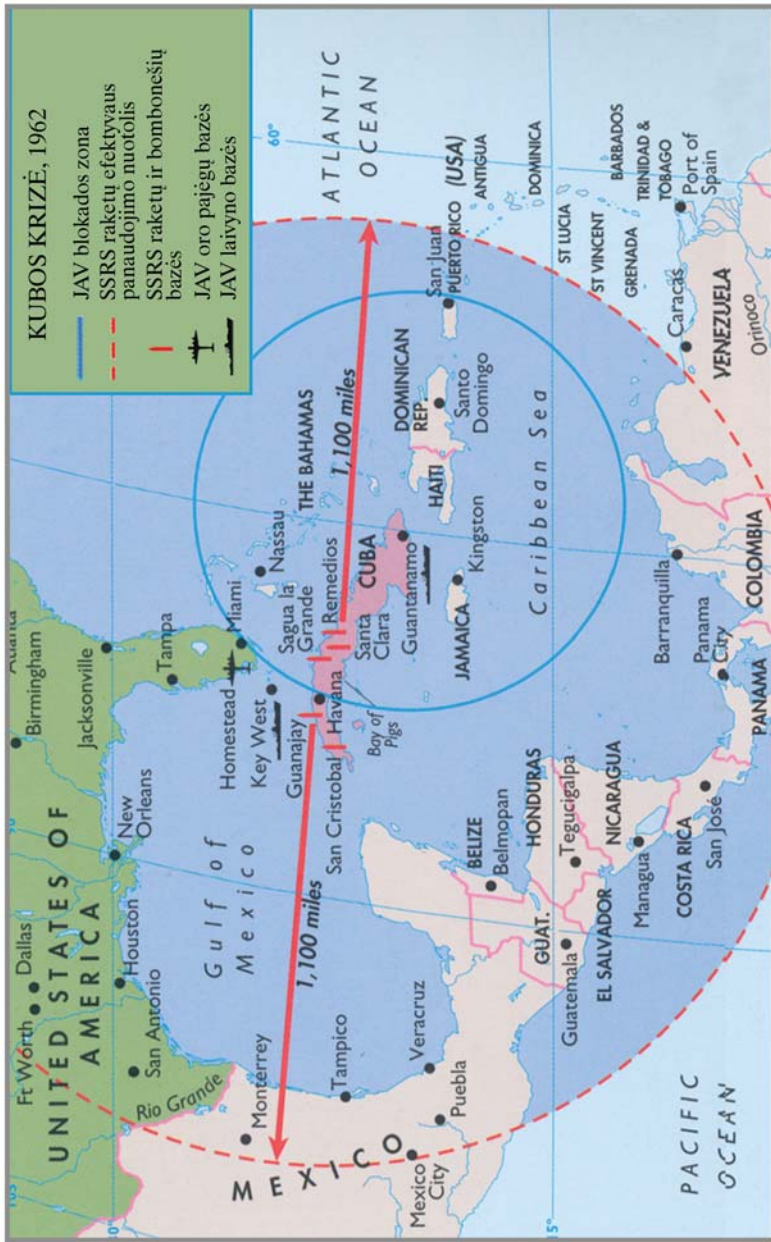
1. Cincotta R. P., Engelsan R., Anastasion D., *The security demographic. Population and civil conflict after the Cold War*, Population Action International, 2003.
2. Dupuy R. E., Dupuy T. N., *The Harper Encyclopedia of military history*, Harper Collins Publishers, 2000.
3. *Istorija. Trumpas istorijos kursas*. Petrauskaitė A., Vilnius: UAB „Gimtinė“, 2001.
4. Liddel-Gart B., *Karo meno enciklopedija*, Sankt Peterburgas, 1999.
5. Березкин Г. А., *Уроки и выводы из войны в Ираке*, Военная мысль, 2003, 59–78.
6. Вахрушев В. А., *Локальные войны и вооружённые конфликты: характер и влияние на военное искусство*, Военная мысль (4), 1999, 20–29.
7. Захаров А. Н., *Операция „Лис пустыни“: развитие стратегии и оперативного искусства*, Военная мысль (5), 1999, 67–71.
8. Зарубежное военное обозрение, *Расходы на некоторые интернациональные и внутренние войны (вооружённые конфликты)*, Москва: Издательство „Красная звезда“, 2002, 17–18.
9. Ильинский М., *Индокитай Пепел четырёх войн*, Москва, 2000.
10. Кривошеев Г. Ф., *Россия и СССР в войнах XX века, потери вооружённых сил*, Москва: Олма-Пресс, 2001.
11. Статистическое исследование, *Россия и СССР в войнах XX века*, Москва: Олма-Пресс, 2001.



# ŽEMĖLAPIAI



1 pav.

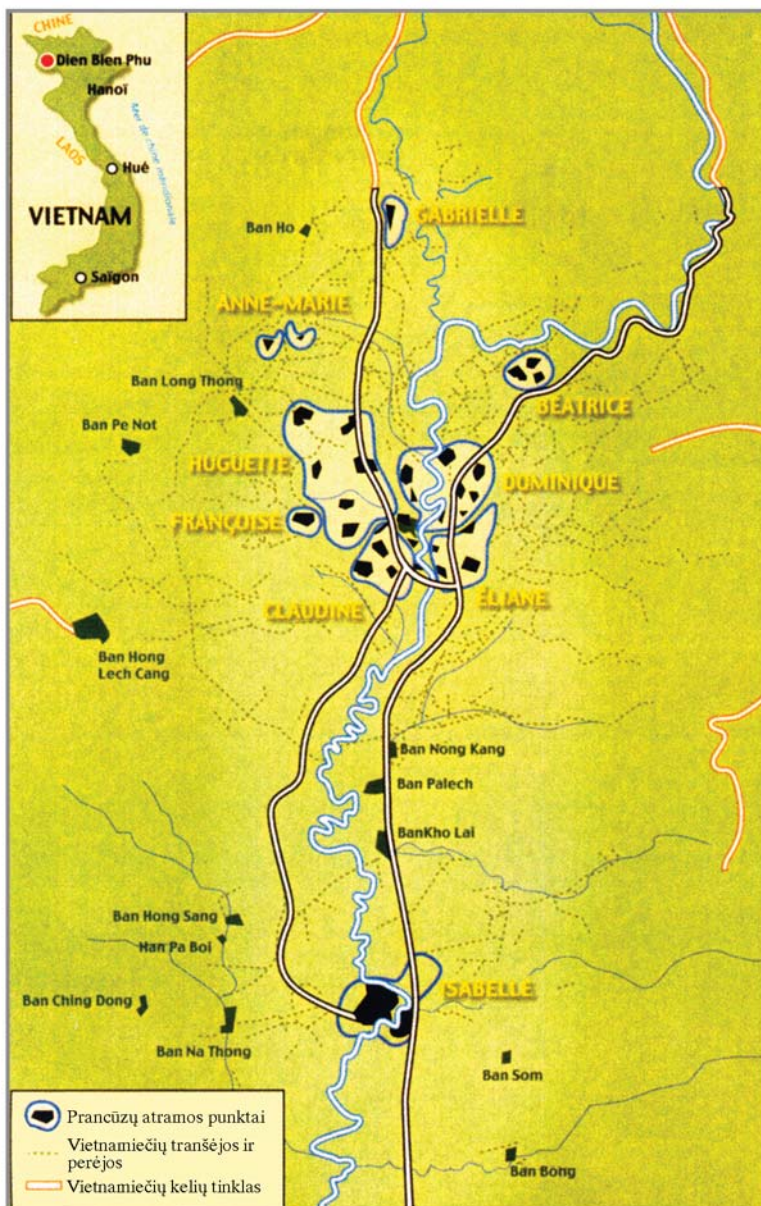


2 pav.



3 pav.





4 pav.



5 pav.



6 pav.





7 pav.





8 pav.

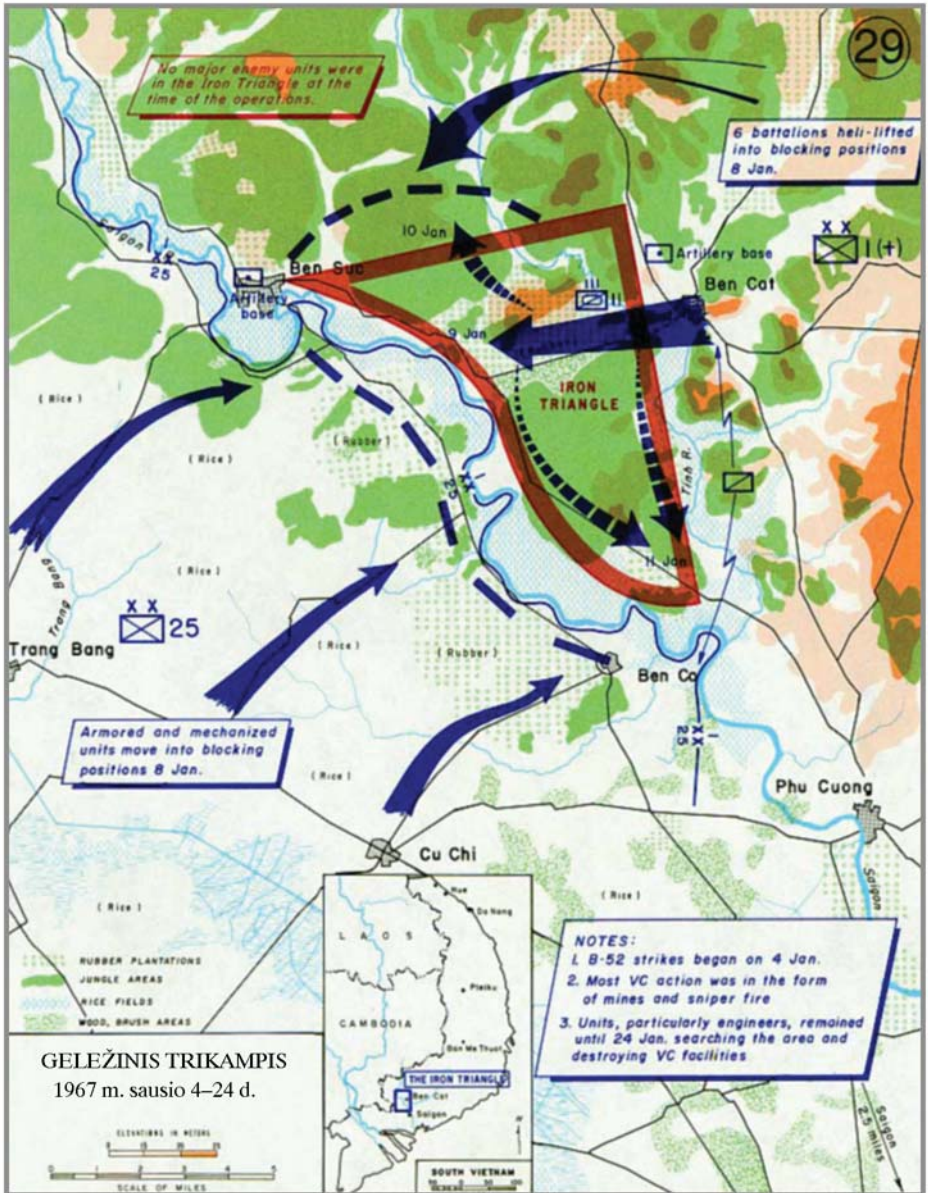


9 pav.

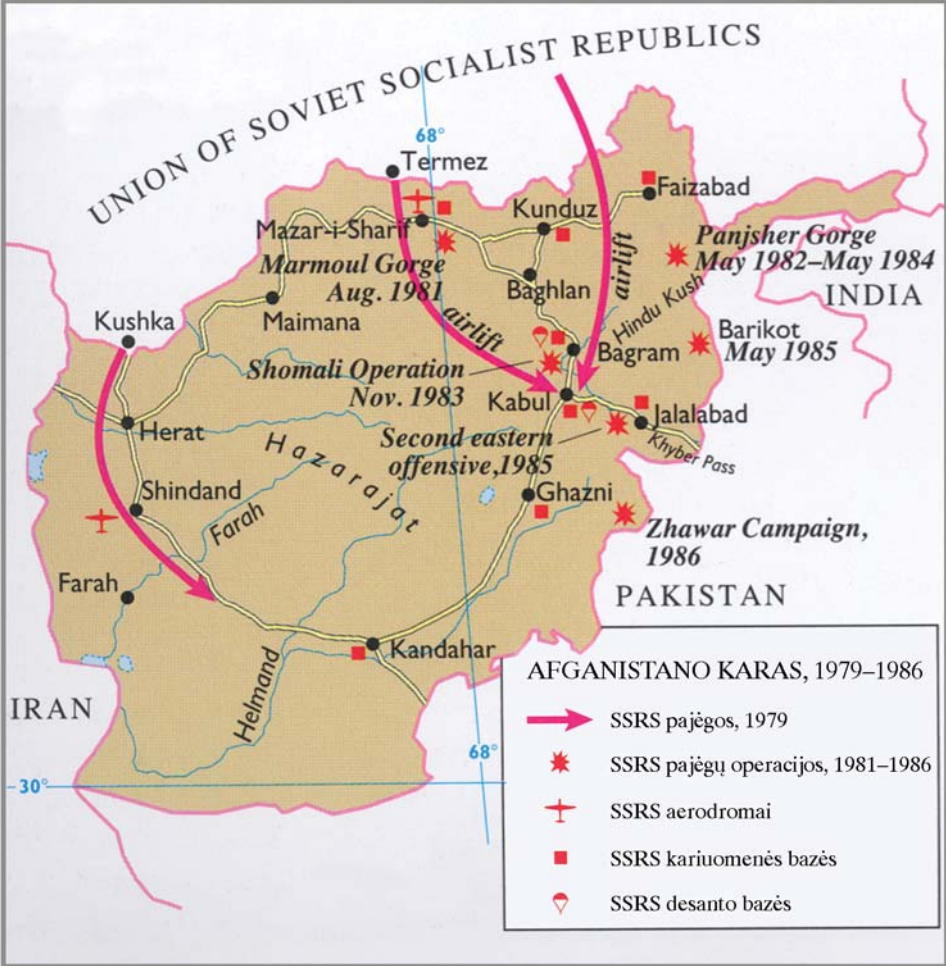


10 pav.

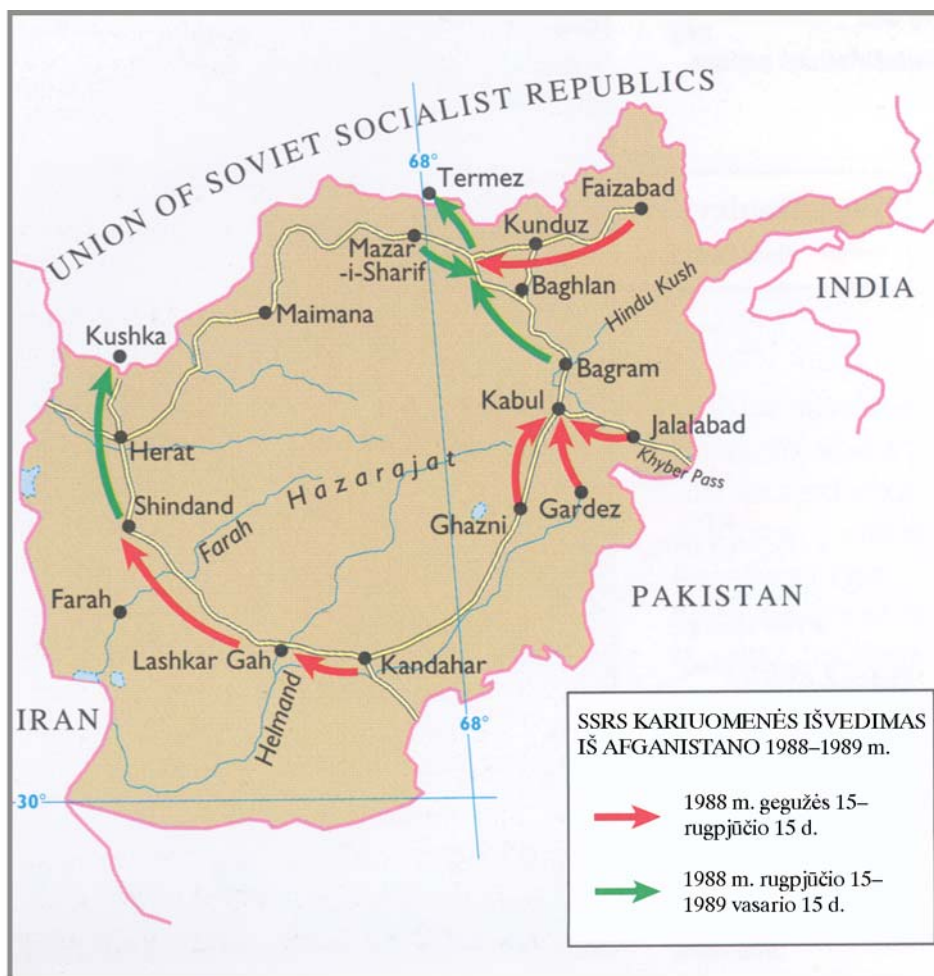




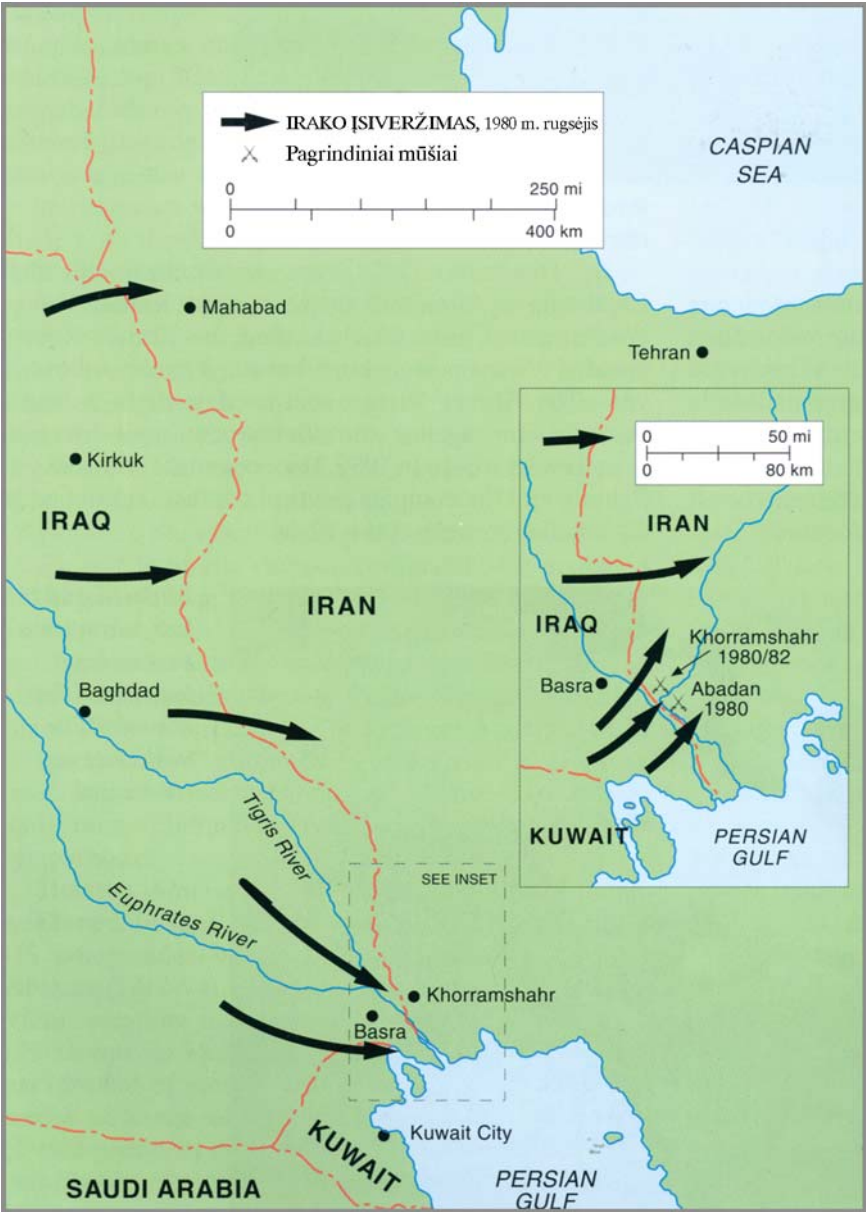
11 pav.



12 pav.

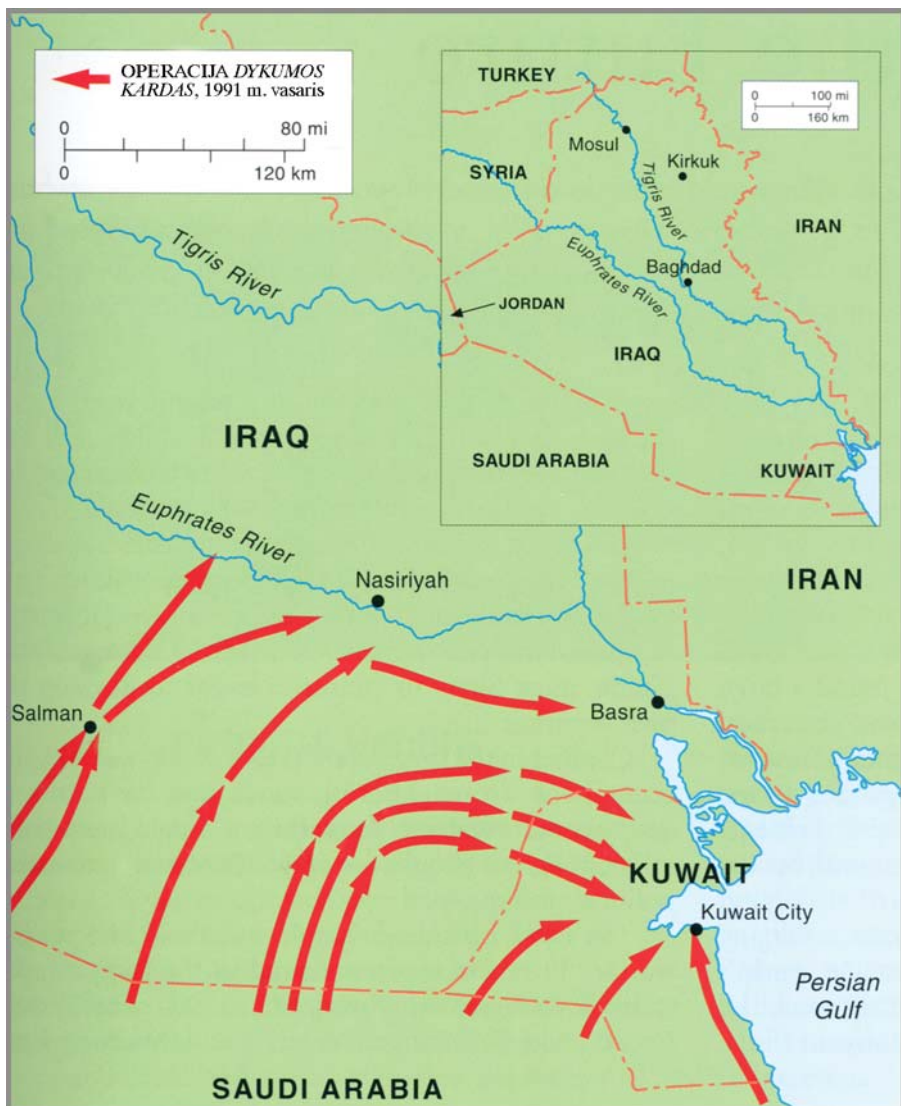


13 pav.



14 pav.





15 pav.



GENEROLO JONO ŽEMAIČIO LIETUVOS KARO AKADEMIJA  
KARO ISTORIJOS CENTRAS

Jurgis Norgėla

**NAUJAUSIŲJŲ LAIKŲ KARINIAI KONFLIKTAI  
1945–1991**

Atsakingasis redaktorius plk. lt. dr. Gintautas Surgailis  
Kalbos redaktorė Nijolė Andriušienė

2006 09 15. Tiražas 600 egz. Užsakymas 438.  
Išleido Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija,  
Šilo g. 5A, LT-10322 Vilnius  
Spausdino Krašto apsaugos ministerijos  
Leidybos ir informacinio aprūpinimo tarnyba,  
Totorių g. 25/3, LT-01121 Vilnius